

**JUSTISDEPARTEMENTETS
ANSVAR FOR RUSPOLITIKK**

Innhold

Spørsmål til Justisminister Emilie Enger Mehl (Sp)	4
Historisk og rettslig utvikling	6
Justisdepartementets ansvar for straff	20
Høyesteretts svikt	21
Straffens forsvar	25
<u>Prinsipielle hensyn</u>	29
Rushåndhevingsutvalgets rettighetsanalyse	31
Systemisk ukultur	36
Konstitusjonelt ansvar	60

Vitne 1: Justis- og beredskapsdepartementet

Justisminister Emilie Enger Mehl (Sp)

Justis- og beredskapsdepartementet har vært informert om ruspolitikkenes problem med menneskerettigheter siden august 2009. Det var Roar Mikalsen, senere leder for AROD, som varslet om vilkårlig forfølgelse, men Justisminister Knut Storberget (Ap) gjorde ingenting. Heller ikke da Grete Faremo (Ap) tok over ministerposten i 2011 ble problemstillingen tatt på alvor. Departementet mottok 22. november 2011 dokumentasjon som viste at ledende autoriteter på rusfeltet støttet påstander om rettighetsbrudd. Professor i kriminologi Nils Christie mente at Mikalsen hadde gjort «et flott og klargjørende arbeid» og Ragnar Hauge, som ledet statens institutt for rusmiddelforskning fra 1975 til 1988, var «i store trekk enig». Hauge mente at problemstillingen, slik Mikalsen definerer den, «fremføres på en klar og overbevisende måte», men departementet avsto fra videre undersøkelser.

Den 30. mars 2012 mottok derfor departementet et nytt brev hvor manglende interesse for legalitetskontroll ble belyst. I brev til politiet hadde Mikalsen tilbudt oppklaring av grove narkotikaforbrytelser, forutsatt at politiet stilte seg bak prøvelsesretten, men etaten [ville](#) ikke høre om dette. Mikalsen mente politiet hadde en plikt til å etterforske lovbrudd og skrev derfor til Justisdepartementet. Han viste til viktigheten av at departementet tok lov og orden på alvor og forklarte at «om dere, på deres side, er interessert i å se nærmere på menneskerettighetenes relevans på det ruspolitiske området vil jeg, på min side, gjøre hva jeg kan for å få en anstendig rettsprosess rundt dette temaet i gang ved å påta meg ansvaret for befatning med rundt to tonn narkotiske stoffer». Mikalsen så dette som en gavepakke, men heller ikke Justisdepartementet ville vite mer.

Siden da har justisminister etter justisminister fått brev av Mikalsen og AROD. Justisminister Anders Anundsen (FrP) fikk dokumentert at internasjonale autoriteter som Douglas Husak, professor ved Rutgers universitet, var enig i påstandene om rettighetsbrudd, og mer enn 250 innsatte ved Halden og Ullersmo fengsel krevde at loven ble kvalitetssikret. Departementet [fikk](#) fem spørsmål som måtte besvares om dette skulle gjøres, men Anundsen viste samme likegyldige holdning til lov og rett som han senere la for dagen i NRKs [Folkeopplysningen](#).

Slik fortsatte det. Heller ikke Justisminister Per Willy Amundsen [ville](#) høre om rettigheter, men med rusreformrapporten i 2019 fikk nasjonen påvist offentlig panikk, et fenomen som departementet var blitt gjort oppmerksom på 10 år tidligere.

Med rusreformrapporten fikk den rettighetsorienterte debatten derfor ny vind. Denne rapporten viste at straff ikke kan forsvares, og en håndfull organisasjoner [kontaktet](#) Helsedepartementet for avklaring av rettigheter. Helsedepartementet viste til Justis- og beredskapsdepartementet som rette instans, og Justisminister Monica Mæland ble [bedt](#) om å rydde opp i forholdet til grunnloven. Justisdepartementet ville ikke ha denne byrden, og [svarte](#) med å sende [ansvaret](#) tilbake til Helse, som ikke ville tenke på konstitusjonelle forpliktelser, og viste til Stortingets behandling.

Slik ble det sivile samfunns forsøk på å avklare rettigheter møtt med ansvarspulverisering, og AROD gikk den 11. september 2021 til sivil ulydighet for at domstolene skulle ta grep. Domstolene satte av tre dager til å avklare forbindelsen mellom ruspolitikken og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men påtalemyndigheten ville ikke at forsvaret skulle legge frem bevis. Fordi dommeren støttet påtalemyndigheten endte rettsaken den 1. juni 2022 som en fadese hvor 200 års rettshistorie ble ugyldiggjort, og Høyesterett fulgte opp med å nekte anke uten forsvarlig begrunnelse.

Allikevel, i prinsippsspørsmål kan ikke domstolene avvise en anke uten at klagepunktene er imøtegått (Hansen v Norway). Forfulgte på rusfeltet har krav på en bedre begrunnelse enn at det er «klart at anken ikke kan føre frem», og behovet for rettssikring er opplagt. AROD brøt derfor ved flere varslede aksjoner terskelverdiene. Markeringer utenfor Stortinget og Riksadvokatens kontor minnet i 2022 og 2023 om ansvaret for rettssikkerhet, men tiltale ble ikke tatt ut, og 16. november 2023 mottok justisministeren cannabis i posten. Til sammen 200 gram cannabis ble delt ut til statsråden, statsministeren, og fagfolk som er posisjonert til å fremme rettssikkerhet på rusfeltet, og dette er utgangspunktet for rettsforhandlinger. AROD hevder at Justisdepartementet har sviktet sitt fagansvar for ruspolitikk siden Straffelovkommisjonen utgav sin rapport i 2002, og Justisminister Emilie Enger Mehl er innkalt for å klargjøre sikring av rettigheter.

Spørsmål til Justisminister Emilie Enger Mehl (Sp)

Justisdepartementet har siden 2002 fått faglige anbefalinger om avkriminalisering av bruk, samt redusering av strafferammer for mer alvorlige narkotikaforbrytelser, men av hensyn til «signaleffekten» og frykt for økt bruk har departementet motsatt seg dette. Nå er det, som rusreformrapporten viser, ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk. Tvert imot, mens gevinsten av straff er usikker, er omkostningene enorme, og det påhviler staten å vise en nytteeffekt. Hvordan vil ministeren si at departementet har ivarettatt fagansvaret på straffelovens område? Har dere påvist en nytteeffekt av forbud?

AROD hevder at Justisdepartementet har sviktet forpliktelsen til å forme ruspolitikken etter menneskerettighetene. I mars 2019 ble de internasjonale retningslinjene for rettigheter og ruspolitikk lagt frem. Retningslinjene støttes av Europarådets parlamentariske forsamling og fire FN-organer, og følgende står om retten til et effektivt middel:

Hver stat har plikt til å respektere og beskytte menneskerettighetene til alle personer innenfor sitt territorium og underlagt dets jurisdiksjon. (...) I samsvar med disse rettighetene bør statene: (1) Etablere hensiktsmessige, tilgjengelige og effektive juridiske, administrative og andre prosedyrer for å sikre en rettighetskompatibel implementering av enhver lov, politikk eller praksis knyttet til narkotika. (2) Sørge for at uavhengige og transparente juridiske mekanismer og prosedyrer er tilgjengelige, farbare og rimelige for enkeltpersoner og grupper for å fremsette formelle klager om påståtte menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (3) Sikre uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om brudd på menneskerettighetene i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (4) Sørge for at de ansvarlige holdes ansvarlig for slike brudd i samsvar med strafferettslig, sivil, administrativ eller annen lov, etter behov. (5) Sørge for at tilstrekkelige, hensiktsmessige og effektive rettsmidler og midler for oppreisning er tilgjengelige, farbare og rimelige for alle individer og grupper hvis rettigheter har blitt funnet å bli krenket som følge av lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. Dette bør inkludere tilgjengelig informasjon om mekanismer og prosesser for å søke rettsmidler og oppreisning, og passende midler for å sikre rettidig håndheving av rettsmidler. (6) Ta effektive tiltak for å forhindre gjentakelse av menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll.

AROD hevder at Norge har et problem med punkt 3, 4, 5 og 6 fordi rusbrukere har forsøkt å klarlegge rettigheter siden 2008. Grunnlovens 89 gir domstolene «rett og plikt» til å kontrollere den politiske prosessen, men her i landet har ikke «uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om menneskerettighetsbrudd i sammenheng med

lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll» blitt behandlet i samsvar med internasjonale standarder. I stedet har de forfulgte vært uten rettsvern i 15 år, og ni justisministre har ignorert kravet om at staten må demonstrere at tiltak er nødvendige for å nå målene de er ment for og at ikke mindre restriktive midler er tilgjengelig for å oppnå de samme målene. Justisministeren viderefører tradisjonen med å støtte forbudet, men med tanke på at bevisbyrden ligger på staten, er det forsvarlig å snakke om rettigheter uten å vurdere et regulert marked? Kan lovgiver gå fra straff til sykeliggjøring av narkotikabruk uten å vektlegge menneskerettighetsprinsipper?

Straffelovkommisjonens rapport viste i 2002 at forbudet var uforenelig med strafferettens prinsipper. Burde ikke Stortinget eller regjeringen etter dette ha bestilt en utredning som vurderte fordeler og ulemper av et regulert marked målt opp mot et kriminelt marked og om retten til frihet var tilstrekkelig vektlagt mot samfunnets behov for beskyttelse?

Når Stortinget avviste Straffelovkommisjonens rapport, gjorde Justisdepartementet noe for å ankre ruspolitikken konstitusjonelt?

Har justisdepartementet på noe tidspunkt siden forfølgelsen av cannabisbrukere begynte på 60-tallet vurdert kontrollomkostningene eller måloppnåelsen?

Tilliten til myndighetene og ulike forvaltningsorganer er høy i Norge. Statsforvaltningen er utviklet på samlende prinsipper og verdier som har historiske røtter i Norge, og som vi deler med mange andre land. Sentralt står folkestyre, rettssikkerhet, lovlighet, faglighet, uavhengighet, lojalitet, åpenhet og objektivitet. Jo sterkere forvaltningskulturen er forankret i disse prinsippene og verdiene, desto mindre sannsynlig er det at minoritetsgrupperinger faller utenfor rettsstatens beskyttelse. Det er derfor embetsholdere er beskyttet av et særlig vern i stillingen. Når makten svikter sitt ansvar, skal de sikre faglighet og rettssikkerhet, og justisministeren har overordnet ansvar for rettssikkerheten.

Rettsprosessen vil vise at justisministeren har sviktet dette ansvaret, samt at justisdepartementet har stått i tyranniets tjeneste på grunn av manglende fagledelse. Ikke bare skal forsvaret koble ruspolitikken til fortidens vilkårlige forfølgelse, men det er vel etablert gjennom forskning og embetsmenns erfaring at forvaltningen utsettes for krysspress og at kravene om lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet trekker i ulike retninger. Knut Dahl Jacobsen omtalte dette i en klassisk og ofte sitert artikkel¹ fra 1960 som et delikat balanseforhold som det var krevende å håndtere. Embetsmenn skal være lojale iverksettere av den politiske vilje, men de skal også være politisk nøytrale, og de skal gjøre innsigelser når politikerne ønsker å gjennomføre beslutninger som ikke er lovlige, eller som det kan rettes sterke innsigelser mot på faglig grunnlag.

---

¹ Tidsskrift for samfunnsforskning, hefte 4, 1960, s. 231–248, Lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet i sentraladministrasjonen.

Slike innsigelser er ikke registrert fra justisdepartementet når Helsedirektør Karl Evang på begynnelsen av 1960-tallet brukte epidemimodellen for å rettferdiggjøre totalitære tiltak på rusfeltet. Vi ser i stedet at forbudet kom til verden mye på samme måte som tiltakene mot Corona-viruset. For å beskytte samfunnet ble sterke tiltak iverksatt, og mens samtiden innser at innskrenkningene forbundet med Corona politikken var overilt, har ruspolitikken fortsatt i 60 år utenfor konstitusjonell kontroll. Så hvordan har justisdepartementet ivaretatt ansvaret for rettsstaten? Erkjenner justisministeren vilkårlig forfølgelse på rusfeltet og svikt i ledelse?

Historisk og rettslig utvikling

Historisk og prinsipiell kontekst viser at forbudet har sviktet etter alle målestokker. Vi skal se mer til dette, men før 1964 var maksimalstraff for narkotikaforbrytelser 6 måneders fengsel. I 1984 var det blitt mulig å idømme 21 års fengsel – noe som tilsvarer en økning i straffemengde på hele 4200 prosent. Kom justisdepartementet noen gang med motforestillinger, eller var den økende bekymringen fra kriminologer og rettssosiologer lett å avvise i et miljø hvor ikke-jurister stod lavt på rangstigen?

I tillegg til den epidemiologiske beskrivelsen, som sosiologer i dag tar avstand fra, ble det på 1960-tallet i mediene gitt et bilde av narkotikaforbryteren som et hensynsløst individ. Narkotikaforbryteren ble tegnet som en pestspreader som uten skrupler spredte død og elendighet i sin higen etter penger og profitt. En «bakmann» som planlegger spredningen av narkotikaen, men som har håndlangere til å utføre «de skitne handlingene». Termen «bakmann» ble i denne sammenheng hyppig brukt, men har juristene på lovavdelingen tatt til motmæle? Har noen fra justisdepartementet underveis påpekt at tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst og at rettssikkerheten er truet, eller har Justis vært formidlere av totalitært tankegods?

(Hvis Justisministeren motsetter seg bruken av slik retorikk, blir spørsmålet dette)

Vi skal senere utdype forbindelsen til fortidens totalitære eksperimenter, men det er utvilsomt at fagfolk fra kriminologi og rettssosiologi har omtalt jakten på syndebukker. Videre fortsetter ruspolitikken på tilbakeviste premisser etter at Straffelovkommisjonen og Rusreformutvalget har avvist straff, og ettersom kriminalisering uten faglig grunnlag er identisk med vilkårlig forfølgelse, hva er galt med retorikken?

Billedliggjøringen av narkotikaforbryteren som «bakmann» supplerte det epidemiologiske perspektivet på en effektiv måte. Og når lovgiverne begrunnet behovet for straffeskjerpelse ble det eksplisitt vist til at det var denne type individer – bakmennene – man ville til livs.²

---

² Justiskomiteéns merknader til lovforslaget om å heve maksimalstraffen til 21 års fengsel for narkotikaforbrytelser., Inst. O. Nr. 55 – 1983-1984: 4.

Billedliggjøringen av narkotikaforbryteren som «bakmann» bidro til både å forsterke trusselbildet hos den vanlige mann og kvinne og til å rettfærdiggjøre strenge straffereaksjoner. Rusreformutvalgets rapport viser at ideen om narkotikahaien er politisk fiksjon, men har justisdepartementet stått opp for rettssikkerheten eller har dere isteden nedsatt et utvalg som er ment å hvitvaske maktmiddelbruken?

Vi skal gjennomgå Rushåndhevingsutvalgets arbeid senere. En opplagt svikt er imidlertid at utvalget videreførte trenden med å ikke vektlegge kontrollomkostningene eller vurdere måloppnåelsen, for et samfunn fritt for narkotika har vært norsk narkotikapolitikks mål siden 1960-tallet. I Stortingsmeldingen om narkotikaproblemene som kom på midten av 1980-tallet, het det: «Et narkotikafritt samfunn er regjeringens målsetning for innsatsen på narkotikafeltet. Dette er en målsetning som har en sterk forankring i folkeopinionen, i alle politiske partier og i det øvrige organisasjonsliv».³ Målsettingen indikerer kompromissløs kamp mot narkotika hvor konsesjoner som avviker i forhold til målet, er blitt avvist. Er dette grunnen til at justisdepartementets jurister ikke har advart mot straffens tvilsomme grunnlag? Har praksisen med å jakte på brukere og bakmenn vært for etablert til at spørsmål kan stilles?

Straffelovrådet fikk i 1966 i oppgave å vurdere straffeskjerpelse for narkotikalovbrudd. Straffelovrådet lot seg lede av lovgivers signal om mer straff, men i 1994 tok lederen for straffelovrådet, Johs Andenæs, kraftig avstand fra ruspolitikken. Han mente at ettertidens dom mulig ville være at narkotikapolitikken hadde vært historiens største feilinvestering i straff, og siden strafflovskommisjonens arbeid har det faglige grunnlaget for ruspolitikken vært ikke-eksisterende. Hvordan er det som justisminister å stå her 30 år senere å forsvare regjeringens ruspolitikk? Har det vært vanskelig å videreføre straff på tilbakeviste premisser?

Historisk kontekst er viktig for å belyse forbudets manglende legitimitet. Her i Norge fikk vi krigen mot narkotika etter påtrykk fra USA, og det var President Nixon som offisielt startet krigen mot narkotika i 1969. Er justisministeren klar over Nixon administrasjonens motivasjon?

Mens Nixon fremstilte narkotikakrigen som kamp for å redde ungdommen fra et onde, var den egentlige grunnen å finne et påskudd for å plage borgerrettighetsaktivister. John Ehrlichman, en av Nixons fremste rådgivere, har [innrømmet](#) dette. Som han forklarte Harper Magazine:

Nixon-kampanjen i 1968, og administrasjonen etter det, hadde to fiender: venstresiden som var mot krigen og svarte mennesker. Du forstår hva jeg sier? Vi visste at vi ikke kunne gjøre det ulovlig å være mot krigen eller svart, men ved å få publikum til å assosiere hippiene med marihuana og svarte med heroin. I den grad vi kriminaliserer

---

³ St. meld. nr. 13 (1985-86) – Om narkotikaproblemene og narkotikapolitikken: 6.

begge sterkt, kan vi forstyrre disse samfunnene. Vi kan arrestere lederne deres. plyndre hjemmene deres, bryte opp møtene deres og baktale dem kveld etter kveld på nyhetene. Visste vi at vi løy om stoffene? Selvfølgelig gjorde vi det.

Også H. R. Haldeman, stabssjef i det Hvite Hus under Nixon, har [innrømmet](#) at krigsprofitørers interesse for sosial kontroll var utgangspunktet for krigen mot narkotika. Er justisministeren sjokkert over maktens kynisme eller fortsatt overbevist om at det ligger gode intensjoner bak krigføringen?

Her i Norge har rapporter avvist straff på rusfeltet i over 20 år. Internasjonalt har det manglende faglige grunnlaget vært bekreftet av rapporter i over hundre år, men ingenting av dette har hatt relevans for Justisdepartementet underveis. Hva tenker justisministeren om at forbudet videreføres på så tynt grunnlag: Styrker det eller svekker det mistanken om at makten har en annen agenda enn den uttalte?

Den uttalte hensikten med forbudet er å beskytte samfunnet fra narkotika. Har narkotikalovene redusert tilbud og etterspørsel etter illegale stoffer, eller har forbudet vært en gavepakke for krigsprofitører?

Regjeringens tro på forbud fremstår lite gjennomtenkt. Det er utvilsomt at forbudet har vært ubrukelig middel til et narkotikafritt samfunn. I stedet har stadig mer budsjetter og maktmidler gått til dominans- og kontrollindustri, mens stadig flere har blitt kastet i fengsel for sitt valg av rusmidler. Resultatet på samfunnsnivå er mer kriminalitet, sykelighet, fremmedgjøring og død, drevet frem på en politistats premisser, så hvilken tillit fortjener en justisminister som vil ha mer av det samme?

Hensikten med loven er alfa og omega. Målet med forbudet var et narkotikafritt samfunn, hvilket politikerne i 1961 trodde ville være oppnådd innen 25 år. I FN forfulgte man dette idealet i 20 år til før byråkratene og verdenslederne innså at verden var på en farlig kurs, og de siste 10 år har FN mer og mer vektlagt intensjonen bak de ruspolitiske konvensjonene – som var beskyttelse av folkehelse. Europarådet og FN er klare på at forbudet har hatt store omkostninger som ikke kan forsvares ut fra et folkehelseperspektiv, og dette gjenspeiler seg i stadig tydeligere anbefalinger om at medlemslandene går vekk fra kriminalisering. Når formålet med narkotikaloven er oppgitt, og det er klart at represjon har gjort vondt verre, befinner ikke regjeringens straffepolitikk seg på tynn is?

De siste 20 årene har ideen om et narkotikafritt samfunn blitt erstattet av ideen bak konvensjonene, som var å beskytte folkehelse. Narkotikapolitikken har derfor i dag sin forankring, ikke innenfor ett paradigme og én diskurs, men innenfor flere paradigmer og flere diskurser, og problemet er ikke bare mangel på koherens, men også mangel på konsistens.

Det er juristenes oppgave å være en korrigerende kraft. Samfunnet er avhengig av prinsipiell veiledning i et paradigmeskifte, så på hvilket grunnlag er straff forsvarlig når målet om et

narkotikafritt samfunn er oppgitt og stadig flere land regulerer markedet for å beskytte folkehelse?

Å vise til signaleffekten har tradisjonelt vært lovgivers svar når forbudet bestrides. Problemet er at signalet ved å holde på straff ikke har den effekten som lovgiver ønsker. Etter hvert som stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelse, kan heller ikke Norge ta for gitt at forbudet oppfylder et legitimt formål, og forestill 60 år med en straffepolitikk som opprinnelig tok sikte på å fjerne fedme. Visualiser at politiet i løpet av denne tiden har brukt mer og mer maktmidler og ressurser på å stanse overvekt, men at antallet overvektige hele tiden øker. Det er logisk at antallet «misbrukere» øker fordi straffetiltakene gjør livsforholdene verre, men tenk om regjeringen, etter flere utredninger som svekker grunnlaget for straff, oppretter et utvalg for å sikre maktmiddelbruken: Ville det vært forsvarlig om et slikt utvalg begrenset seg til å undersøke om maktmidlene var effektive for å avdekke overvekt, eller tilsier rettssikkerheten at maktmiddelbruken må sees i sammenheng med en feilet visjon?

Prinsipielt er problemstillingen den samme for ruspolitikken. Et avgjørende moment for tvangsmiddelbrukens legitimitet er knyttet til hvor sannsynlig det er at formålet med tvangsmiddelbruken vil realiseres, og visjonen om et narkotikafritt samfunn er lenger unna for hver dag. I stedet er folkehelse den nye målestokken, og er det forsvarlig å straffe når visjonen om et narkotikafritt samfunn ikke gir mening, viktige spørsmål står ubesvart, og offentlig panikk og nedprioritering av rettighetsjuss er påvist av Rusreformutvalget og Rolleforståelsesutvalget?

Disse tre faktorene; tilgjengelighet, holdninger til bruk og faktisk bruk, er sentrale når det skal avgjøres hvor vellykket ruspolitikken fungerer. Hvis et utvalg hadde undersøkt om forbudet oppfylte et legitimt formål, ville det vært klart at forbudet har feilet etter samtlige målestokker. Det ville blitt klart at politiets maktbruk på rusfeltet i 60 år har kastet bensin på et stadig større bål, og regjeringens straffeprosjekt ville kommet dårlig ut.

Vi ser dette på folks holdninger. I en [undersøkelse](#) i 1968 mente 96 prosent at all bruk av cannabis burde være forbudt. I dag er befolkningen langt mer delt og rundt halvparten ønsker legalisering. Det er ikke uten grunn at folkets tillit til politiet underveis har dalt, for om staten utstøter mennesker og utpeker dem som et problem på grunn av rusbruk som brukerne opplever som uproblematisk, er det rart at de trekker seg unna hjelpeapparat? Om staten forfølger borgere som velger mindre skadelige rusmidler enn dem som staten tilbyr, bør vi overraskes om respekt for lov og orden forvitrer?

Det er opplagt at mer av samme medisin ikke er godt for noe, og rettens forhandlinger må ta med i betraktningen et større bilde. Ideen opprinnelig var å gjøre samfunnet narkotikafritt, og forfølgelsen begynte i 1968 gjennom skjerping av legemiddeloven og at straffeloven fikk en egen paragraf for omsetning av narkotiske stoffer. Siden har politiets ressurs- og

maktmiddelbruk økt betraktelig, og vi ser resultatet på etterforskede lovbrudd. Frem til 1980 [var](#) det årlig mindre enn 50 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger. Innen 1990 var antallet [økt](#) til 200 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger, og innen begynnelsen av 2000-tallet var det [opptil](#) 1000 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger.

Til sammen snakker vi om nærmere en million straffereaksjoner hvor narkotika er involvert fra 60-tallet til i dag. I tillegg kan regnes mange tilfeller av varetektsfengsling som ikke endte i sak eller domfellelse. I kampen mot narkotika kan pågripelse og varetektsfengsling på grunn av bevisforspillelsesfare besluttet selv om bevisforspillelsesfaren helt eller delvis knytter seg til straffesaken mot en annen person. Rettssikkerheten har hele tiden måtte vike, og det er umulig å veie den smerte og fortvilelse som ligger bak tallene. Fra et titalls arrestasjoner i året til titusenvise av frihetsberøvelser hvert år har maktmiddelbruken bredd om seg, mens strafferammene har økt fra 6 måneder til 21 år, og hva har samfunnet fått tilbake? Har vi fått mindre narkotika eller bedre trygghet for unge?

[Undersøkelser](#) av tilgjengeligheten viser at andelen som oppgir at de kan skaffe cannabis har økt kraftig fra 1968, da andelen ja-svar var 14 prosent. Til tross for eksponentiell økning i maktmidler og strafferammer, var andelen ja-svar steget til 29 prosent i 1994, og videre til 36 prosent i 2004. Siden har cannabis vært like tilgjengelig, mens gjennomsnittlig styrkegrad har [økt](#) fra 5 prosent i 2000 til 29 prosent og realprisen er redusert med rundt 80 prosent. Dette til tross for en mangedobling av innsatsstyrken, så på hvilken måte har maktmiddelbruken virket etter hensikten?

Heller ikke tilbudssiden har forbudet vært egnet til å hamle opp med. SSBs beregning av den totale narkotikaomsetningen i Norge er beregnet til 1,75 milliarder kroner. Dette er penger som lovgiver hvert år putter i kriminelles lommer og Bretteville-Jensen har anslått at politi og tollvesen beslaglegger ca. 10 % av stoffmengden, et tall som rushåndhevingsutvalget finner troverdig.

10 prosent er altså resultatet etter at narkotikabekjempelsen har gjort Norge til et av Europas mest kontrollerte samfunn. På dette grunnlaget hevder regjeringen at mer tvangsmiddelbruk er avgjørende for sikring av folkehelse, men har politiets innsats gjort annet enn å holde prisene kunstig høye og gi organisert kriminalitet en kilde til fantastisk profitt? Er ikke krigen mot narkotika for lengst redusert til en katt og mus lek hvor uheldige brukere og selgere kvernes igjennom straffehjulet for å bringe økonomi og prestisje til politi og domstoler, men sorg og lidelse til andre involverte?

Regjeringen og Rushåndhevingsutvalget tar for gitt at politiets innsats er nødvendig, men hva betyr det at politiet beslaglegger 10 prosent? Hvis vi tenker oss om, betyr det at prisen på varer holdes kunstig høy, slik at organisert kriminalitet får grobunn. Det betyr at glattceller fylles, at familier mister nære og kjære til kriminalomsorgen, at brukerne opplever

utrygghet og utvikler psykiske lidelser, at selgere organiserer seg i gjenger for å posisjonere seg, og at samfunnet utsettes for den dynamikken som vi kjenner så godt – den som fremmer hensynsløshet, overdoser og hardere fronter. Det er dette regjeringen merkelig nok vil ha mer av, men dobbeltmoralen og profittmulighetene bak forbudet har skapt massiv korrupsjon. Organisert kriminalitet kan bare vokse i den grad lov og orden mister tak, hvilket igjen skaper mistro til politiet og grobunn for ytterligere korrupsjon, så hva godt kan mer tvangsmiddelbruk gjøre?

Ikke bare har politiets innsats vært nytteløs i målsetningen om et narkotikafritt samfunn. Kontrollomkostningene er så enorme og ødeleggende at andre statsledere vurderer legalisering som eneste løsning. Det er med god grunn, for hva betyr det om 10 prosent av varene ikke blir beslaglagt? Hvor ille ville det blitt om politiet la ned hele innsatsen mot narkotika?

Det er lite som tyder på en spesielt problematisk økning i bruk. For de fleste har ikke legal status stort å si, enten de velger å bruke eller ikke, og forbudt-frukt effekten er reell. Vi vet ikke i hvilken grad unge lokkes til cannabis av dens forbudte status, men signaleffekten av forbudet har ikke hatt ønsket effekt, og den reelle effekten av legalisering er at varer av bedre kvalitet erstatte dårligere og elendige dealere ville mistet markeder. Incentivet for vold og represalier ville blitt mindre, hvilket ville gjort bruk og salg tryggere, og verden ville blitt et fredeligere sted. Rent faktisk, [rapporter](#) har i lang tid understreket at jo mer politiet blander seg i narkotikamarkedet, desto mer vold og utrygghet oppstår i lokalsamfunn, så hvorfor vil regjeringen ha mer maktmiddelbruk? Frykten for legalisering fremstår ikke rasjonell, så er det et spill for budsjetter og prestisje?

Vi forventer ingen innrømmelse, men alt tyder på det. I 60 år har straff blitt videreført på stadig tynnere grunnlag, og argumentene som brukes er så elendige at stadig flere mister respekten for myndighetene. Ruspolitikken rettferdiggjøres fortsatt med sin støtte i befolkningen, men gjenspeiler ikke en eventuell støtte i befolkningen juristenes svik? Hvorvidt en politikk preget av indre motsetninger vil oppleve problemer med hensyn til aksept og tilslutning i befolkningen, avhenger av om kontradiksjoner forstås som kontradiksjoner, og tror du at ruspolitikken ville ha bred oppslutning om fagfolk hadde advart om det tvilsomme forholdet til grunnloven?

Kontradiktoriske forestillinger har Festinger (1957) kalt kognitiv dissonans. Erfarer vi en slik kognitiv dissonans, hevder Festinger at vi vil forsøke å fjerne eller redusere dissonansen fordi vi etterstreber konsistens i våre oppfatninger. Å oppleve at det er en inkonsistens i settet av meninger eller oppfatninger vi innehar, kan være så ubehagelig, hevder Festinger, at det sporer til å ville endre tilstanden på samme måte som opplevelsen av sult eller tørst. Forutsetningen for å ville korrigere og harmonisere sine meninger, vil imidlertid måtte være at de oppleves å stå i et motsetningsforhold. Det er ikke gitt og ruspolitikken er et eksempel. Forstås ikke meningene som inkonsistente, vil man heller ikke oppleve en kognitiv dissonans,

og det vil derfor ikke være behov for korreksjon. Politikens meningsproblem oppstår derfor først når problemet forstås som et problem. Så langt synes det kun i liten grad å være tilfelle, og for mer fremsynte borgere er det klart at vi kan takke juristene for ruspolitikkenes brede oppslutning. Hvis panikk er motoren til ruspolitikken, er det ikke til syvende og sist dere som har sviktet nasjonen?

Vi skal se mer til mytene som forbudet bygger på. Stadig flere ser ruspolitikken som et tilfelle av keiserens nye klær, og du tror ikke at juristene, med sin lojalitet til politikken, kan ha bidratt til et forfeilet prosjekt?

(hvis nei)

Det fremstår som om justisministeren er fanget av den kognitive dissonans som Festinger og andre har beskrevet. Allikevel, om det narkotikafrie idealet hadde lokket litt mer, ville ikke samtlige som straffer på rusfeltet akseptert dødsstraff i kampen mot narkotikaondet? Ville ikke debatt og motforestillinger vært forbudt fordi det «førte til mer bruk», og fremmer ikke regjeringen slike føringer?

Historisk ble dødsstraff foreslått av Lars Myrvold, en ordfører fra Senterpartiet i 1974. Vi ser også fra NNPFs medlemsblad artikler om henrettelse av narkotikasmuglere i Iran i «smått og godt» spalten, og vi finner rikelige eksempler i dag på at regjeringen beskylder debattmotstanderne for at Norge taper krigen mot narkotika. Det er derfor historisk og prinsipiell kontekst er viktig, og justisdepartementet svikter sitt samfunnsoppdrag så lenge vilkårlig forfølgelse består og effektiv minoritetsbeskyttelse uteblir. Er ikke straff på tilbakeviste premisser per definisjon vilkårlig, og er det ikke i ettertid opplagt at Justisdepartementet burde ha sørget for bedre faglig styring?

Et tilbakeblikk viser at Justis aktivt har presset frem strengere lover. I Ot.prp. nr. 46 (1967–1968) fremla Justis- og politidepartementet forslag om ei ny § 162 i straffelova. Formålet var å kunne møte de mer profesjonelle aktørene i narkotikamiljøet med hardere reaksjoner. Justis regnet med at Norge i fremtiden måtte regne med stadig grovere narkotikalovbrudd fra utenlandske profesjonelle aktører. På bakgrunn av dette tok Justis til orde for at høyere strafferammer ville kunne bidra til avskrekking for utenlandske profesjonelle aktører, og mente strafferammene ikke burde settes under 10 år. Lovendringa ble sanksjonert 21. april 1972 med ei utviding av strafferamma til 10 år, men hjalp det? Virket det forebyggende for internasjonale bakmenn eller ødeleggende for norske borgere?

Som Rusreformutvalget har påpekt, var det først og fremst brukere som fikk lenger og lenger dommer for innblanding i narkotikamarkedet. Disse ble fengslet over en stadig lavere sko, og fikk stadig strengere straffer. En gjennomgang av straffeutmålingspraksis i 1980 [viste](#) at enkeltsaker allerede hadde «beveget seg helt opp mot maksimumsgrensen i § 162». De fleste dommene etter § 162 gjaldt narkotikalovbrytere som selv brukte narkotika, og som solgte narkotika for å finansiere eget bruk, men i Ot.prp. nr. 62 (1980–1981) fremla Justis- og

politidepartementet igjen forslag om heving av strafferammen, denne gangen til 15 år. Departementet [erkjente](#) uro for om en økt strafferamme ville medføre strengere straffeutmålingspraksis som ramma misbrukerne enda hardere, men tok likevel til orde for nok en heving av strafferammen.

Ved lovendring 12. juni 1981 økte derfor strafferammen i § 162 til 15 år, men justis var fortsatt ikke fornøyd. Departementet presset umiddelbart på for videre fullmakter, og ba i brev av 1. oktober 1981 om at Straffelovrådet skulle komme med forslag til ytterligere endringer av strafferammen. Straffelovrådet [svarte](#) i NOU 1982: 25 *Narkotikalovbrudd, ran og heleri* at det ikke var noen grunn til en skjerping av straffeutmålingspraksis, blant annet ut fra at Norge i nordisk sammenheng «stort sett [var] det strengeste land på dette område, ikke bare med hensyn til strafferamme, men også med hensyn til utmålingen i konkrete saker». Ifølge Straffelovrådet burde det være forholdsmessighet mellom forbrytelse og straff, og ut fra en sammenligning med straffen for andre lovbrudd lå narkotikastraffene på et nivå «som må vekke betenkeligheter overfor en ytterligere skjerpelse». Videre understreket Straffelovrådet at det ikke var grunn til «å vente noen særlig allmennpreventiv virkning av en skjerpelse av straffenivået», men juristene var lojale til lovgiver og et forslag som innebar en utviding av strafferammen til 21 år, ble likevel fremmet. Som ved forrige revisjon av § 162 var det potensielt enda grovere fremtidige narkotikalovbrudd og symboleffekten av strafferammen som ble trukket fram som vektige moment til støtte for dette.

Straffelovrådet var klar på at en heving av strafferammen burde begrenses til visse typer stoff, men Justis så bort fra dette. Diskusjonen om maksimumsstraffen for de groveste narkotikaforbrytelser skulle være 15 år eller heves til fengsel i 21 år ble isteden [skildret](#) som overdimensjonert, og også cannabis ble inkludert. Departementet ville ikke høre snakk om differensiering av strafferamme med grunnlag i at stoffene hadde forskjellig skadepotensial, og den 8. juni 1984 ble strafferammen utvidet til 21 år. Det er en regel i jussen at jo strengere lov desto strengere er kravene til lovgivningen, men har justis revurdert kursen?

Om vi ser på andre forbrytelser som av lovgiver har plassert i kapittel 23 om vern av folkehelse og det ytre miljø, sammen med narkotikalovbruddene, har det skjedd en utvikling. Strafferammen for «allmennfarlig forgiftning» er for eksempel redusert fra 21 til 15 år, dermed er det mer klanderverdig å gjøre seg skyldig i omgang med et større parti cannabis enn å forsettlig spre «smittestoffer eller smittestoffprodukter gjennom luft, vann, jf. straffelovens § 238. Det er også tilsynelatende mer klanderverdig å ha omgang med en betydelig mengde narkotika enn forsettlig å tilsette «gift eller stoffer med tilsvarende virkning i næringsmidler eller andre gjenstander bestemt for alminnelig bruk eller salg» og dermed «[volde] allmenn fare for liv eller helse» eller «[forårsake] forgiftning som medfører fare som nevnt», jf. §§ 232 og 239. Når dette er status for lov og rett, er det ikke opplagt at justis har sviktet fagansvar?

Astrid Skretting [uttalte](#) i 1991 at «Blant jurister er det bred enighet om at straffeutmålingen for narkotikaforbrytelser ikke er i samsvar med straffnivået for øvrig og at dette er et problem i norsk rettspleie.» Det fremstår opplagt som om Justisministeren er av en annen disposisjon, men hva gjør det med fagfeltet når jurister stiller seg til disposisjon for politikere som vil straffe på tvilsomt grunnlag? Burde juristene på lovavdelingen ha reagert mot lovgivers signaler?

Underveis ser vi at flere jurister har reagert. Johs Andenæs hadde i Lov og Rett i 1994 en artikkel som het liberalisering av narkotikalovgivningen. Andenæs etterlyste i denne artikkelen prinsippdiskusjon fordi kampen mot narkotika var tapt, og det eneste realistiske mål var å redusere skadevirkningene av narkotika mest mulig. Akkurat som forsvaret, ville høvdingen av norsk strafferett ta norsk ruspolitikk inn i fremtiden gjennom en rettighetsanalyse. Andenæs mente at jussen måtte «ta hensyn ikke bare til de direkte medisinske og sosiale skader av selve bruken, men også de samfunnsmessige omkostninger ved bekjempelsen, de såkalte kontrollskadene: Utgifter til politi, domstoler og fengselsvesen, menneskelig lidelse for dem som rammes og deres pårørende, vinningskriminalitet fra narkomane for å skaffe seg midler til stoff, oppblomstringen av organiserte kriminelle miljøer». Andenæs beskrev en ond sirkel som fulgte av kriminalisering, men har justis fulgt opp?

Justis fulgte ikke opp. Justis støttet ikke bare Riksadvokat Rieber-Mohns avvisning av Andenæs sitt forsøk på prinsipiell debatt, men sto på Justisminister Dørum's side når han avviste forslaget fra straffelovkommisjonen. Andenæs [påpekte](#) at «Dørum snakker før han tenker», hvilket var sterke ord, men ifølge Odd Einar Dørum opplevde han juristene i departementet som iherdige medspillere, som til enhver tid arbeidet for at den sittende justisminister fikk størst mulig gjennomslag i regjering og Storting.⁴ Er det juristenes rolle å beile for politikere? Gjorde juristene en god eller dårlig innsats for rettsstaten da dere hjalp Dørum å avvise straffelovkommisjonens arbeid?

På same tid som Andenæs etterlyste prinsipiell debatt, skrev Kriminolog Hedda Gertsen et innlegg i Lov og Rett⁵ hvor hun kritiserte fengselspolitikken. I *Fengselsvesenets skjulte verdimønstre* omtaler hun målet om et narkotikafritt samfunn som utopisk. Hun viser til Andenæs sin artikkel og fortsetter om det narkotikafrie samfunnsidealet: «Med dette ene målet for øye, ser det ut til at ethvert tiltak blir vurdert ut fra ett eneste hensyn: Effektivitet, den praktiske betydningen. Mens verdier og menneskelige, anstendige hensyn som vi vanligvis bryr oss om, knapt gis betydning.»

---

⁴ [Festskrift](#) til Justis- og beredskapsdepartementet 1814-2014 s 71

⁵ I *Fengselsvesenets skjulte verdimønstre* Lov og Rett 1995 s 414-427 – (LOR-1995-414)

Akkurat som Andenæs etterlyste Gjertsen en prinsipiell debatt som tok opp spørsmål om problemer i tilknytning til stoffbruk og kontrollens omkostninger. Hun [viste](#) til Andenæs sitt sitat om at «Kanskje vil fremtidens dom bli at narkotikapolitikken har vært vårt århundres feilinvestering i straff», og mente at fengslenes tiltak ikke hadde særlig gode muligheter til å unnsnippe en slik dom. I så fall, om justismyndighetene ville følge opp sin generelle uttalelse om å bedre straffens kvalitet, hevdet Gjertsen at det aller viktigste justis kan gjøre, er å være åpne for en bred og grundig dokumentering av narkotikakontrollens ulike sider, også de menneskelige og verdimessige omkostningene.

Dette var et ekko fra tidligere kritikk. Professor i kriminologi Nils Christie hadde i flere tiår advart mot fiendebildebygging og totalitære fakter, så hvordan har justis fulgt opp innsikten fra kriminologi? Har dere vært åpne for en bred og grundig dokumentering av narkotikakontrollens ulike sider, inkludert de menneskelige omkostningene, og har dere vært villige til å ta de verdimessige sidene opp til diskusjon?

Kjell Andorsen skrev i Kritisk Juss i 1995 at «Hevningen av straffenivået i narkotikasaker har et paradoksalt og nærmest desperat preg». Målet var et narkotikafritt samfunn, og som Andenæs påpekte «da problemet likevel økte, så man det som et bevis på nødvendigheten av strengere straff».⁶ Dette er logikken som har drevet frem økte strafferamme. Allikevel, forarbeidene til straffeloven 2005 [inneholder](#) en lengre drøftelse av hvordan lovgiverne bør nærme seg spørsmålet om hvilken atferd som skal belegges med straff. Lovgiverne oppstiller tre grunnleggende prinsipper som skal styre kriminaliseringsvurderingen. Departementet utlegger prinsippene slik:

Skadefølgeprinsippet bør være utgangspunkt og grunnvilkår for kriminalisering: Atferd bør bare gjøres straffbar dersom den fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet. I tillegg må to andre kriterier vurderes for at loven skal sette straff for en bestemt atferd: (1) Straff bør bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige. (2) Straff bør bare brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene.

Utgangspunktet for kriminaliseringsspørsmålet er således skadefølgeprinsippet, hvilket vil si at det er normalt bare den skadelige atferd straffelovgivningen bør ramme. Forutsatt at atferden er skadelig, gjelder ytterligere to begrensninger. Begrensningen departementet peker på i punkt (1) i sitatet, kalles i det følgende for subsidiaritetsprinsippet, og den de peker på i punkt (2) for hensiktsmessighetsprinsippet. Lovgivernes fremgangsmåte, der de baserer kriminaliseringsspørsmålet på anvendelsen av disse tre prinsippene, kalles for prinsippstyringen av strafferettspolitikken og Straffelovkommisjonen regnet prinsippene som «sentrale momenter for om en handlingstype bør være straffesanksjonert».

---

⁶ Andorsen, Kjell V., Straff og narkotika, hvor går vi? Kritisk Juss 1995, 104-113

Etter straffelovkommisjonen er prinsipiell styring derfor vektlagt. Kriminaliseringsprinsippene oppstilles i [Ot.prp.nr.90 \(2003–2004\)](#) om straffelovens alminnelige del, som dannet grunnlaget for [lov 20. mai 2005 nr. 28](#) om straff. Dermed «underskrev» Stortinget på prinsippene før de hadde fått anledning til å se hvilke konsekvenser de ga anvisning på i konkrete saker. Justisdepartementet la til grunn at en slik fremgangsmåte best ville tilrettelegge for en «bred og prinsipiell debatt» om kriminaliseringsspørsmålet, ettersom konkrete enkeltspørsmål ikke ville skygge for en debatt om de overordnede utfordringene som straffelovarbeidet ga opphav til. Har ikke allikevel slik debatt uteblitt på rusfeltet? Har ikke forbudstilhengere satt premissene for debatten?

Prinsippstyringen innebærer en nyvinning vurdert opp mot den pragmatiske tilnærmingen til kriminaliseringsspørsmål som har vært rådende i norsk rett. Nyvinningen består i at prinsippene skyver i forgrunnen de generelle verdiene som vurderes som særlig grunnleggende ved avgjørelsen av kriminaliseringsspørsmål, for det skaper et begrunnelsesproblem for lovgiverne dersom de ikke ønsker å åpent fravike prinsippene.

Utfordringen for prinsippstyringen er derfor, som Førstestatsadvokat Thomas Frøberg har påpekt i *Prinsippstyring i strafferettspolitikken*,⁷ at fasadebegrunnelser kan brukes til å omgå problemet og at «faren for kamouflasjebegrunnelser øker proporsjonalt med størrelsen på spriket mellom prinsippene og de resultatene lovgiverne ønsker å nå.» Vi berører her et viktig spørsmål for lov og rett, og gjelder dette for narkotikalovgivningen? Har ikke fasadebegrunnelser som «folkehelse», «signaleffekt», og «forsvar av samfunnets moral» videreført straff på tilbakeviste premisser i over 20 år?

Forsvaret minner om at Straffelovkommisjonen anbefalte avkriminalisering av rusbruk ut fra skadefølgeprinsippet, samt at Rusreformutvalget avviser straff. Det er ingen forskning som tyder på at forbudet har levd opp til intensjonen om å fremme folkehelse, ei heller en positiv signaleffekt, og Førstestatsadvokat Thomas Frøberg påpeker i samme artikkel utfordringer forbundet med fasadebegrunnelsene. Han gjør oppmerksom på at «Et bredt definert skadefølgeprinsipp kan utgjøre en vel så stor trussel mot den personlige autonomi som for eksempel en sterkt moralistisk straffelovgivning», og at «under slike forhold blir prinsippene først og fremst et kraftig retorisk virkemiddel, idet de ikler politiske vurderinger en språkdrakt som gir inntrykk av at kriminaliseringen er i overensstemmelse med de idealer vi mener straffelovgivningen skal tilgodese.» Er ikke det et opplagt problem i ruspolitikken? Er ikke prinsippene som skulle tøyse statens maktapparat i realiteten blitt til et slagkraftig virkemiddel for inngrep i den private sfære?

Alt tyder på det, for ironisk nok er prinsippet om likhet for loven eneste grunn til at forbudet består. Det var derfor rusmisbrukere ikke ble unntatt straff i den politiske prosessen rundt

---

⁷ Kritisk Juss 2010 s 38-63 – (KRJU-2010-38)

rusreformen, og også Rushåndhevingsutvalget vektlegger prinsippet i totalitær retning, med fokus på om avkriminalisering av tyngre brukergrupperinger er i strid med det strafferettslige likebehandlingskravet. Men hvem andre enn systemtro jurister vekker likhetsprinsipper til inntekt for despotiet? Forbyr ikke likhetsprinsippet all usaklig forskjellsbehandling når straff er involvert, og innebærer ikke mer helhetlig tenkning at de illegale stoffene reguleres på lik linje med alkohol og tobakk?

Dette var løsningen for straffelovkommisjonens flertall. Etter rusreformrapporten er grunnlaget for å avvise straff enda klarere, og hvis det følger av uskyldspresumsjonen at bevisbyrden for straffeskyld påhviler påtalemyndigheten, kan signaleffekten og gode intensjoner rettferdiggjøre et forbud? Når en av tre 16-30 åringer har prøvd cannabis, og straff videreføres på tilbakeviste premisser, er ikke signalet som sendes at makten er korrumpert?

I Norge hviler den fungerende strafferetten på en bred allmennpreventiv planform og dette er tydelig i narkotikasaker. Norge er blant Europas strengeste land når det gjelder straff for narkotika, både når det gjelder hvilke stoffer som omfattes og når det gjelder straffens styrke. Samtidig ligger vi også i Europatoppen når det gjelder antallet tunge rusmisbrukere, overdoser og dødsfall. Likevel begrunnes straffeutmåling i narkotikasaker ofte med allmennprevensjon, som for eksempel [Rt-2005-343](#): «Ved utmåling av straff for grove narkotikaforbrytelser vil de allmennpreventive hensyn veie tungt». Men vil de det? Vet vi at strenge straffer har en slik faktisk effekt, eller er det i realiteten her snakk om en fordømmelse av en handling, uavhengig av straffens virkninger for narkotikaomsetningen?

Det eneste som er sikkert, er at det ikke henvises til noen undersøkelser som ligger til grunn for slike antakelser om straffens påståtte virkning for allmennheten. Og vi ser heller aldri noen empiriske henvisninger i norsk rett som støtte for allmennpreventive argumenter. Men bør ikke straff begrunnes på en bedre måte enn antakelser i form av rene gjetninger uten forankring i virkeligheten på annen måte enn hva dommere tror (og kanskje egentlig bare håper) vil ha effekter? Hvis det er usikkert og vanskelig å måle den faktiske sammenhengen mellom valg av reaksjonsform og handlingens hyppighet, hvorfor da bruke allmennprevensjonsargumentet som begrunnelse for straff og utmåling i det hele tatt, når det er så alvorlige forhold vi snakker om?

Allmennprevensjonen hviler på et nødvendig premiss; at den faktisk virker. Dette reiser et omgående spørsmål til strafferettsvitenskapen og til den praktiske begrunnelsen i Høyesterett: Hvorfor er den ikke i større grad empirisk fundamentert? Det virker som om man helt har skjøvet ut de empiriske vitenskapene fra et felt som i så stor grad er empirisk begrunnet. For eksempel [heter](#) det i Ot.prp.nr.90, pkt. 6.3.1: «Gjenstand for behandling her er bare straffens tilsiktede virkninger», men hvorfor er det bare de tilsiktede og ikke de faktiske virkningene som er av interesse i et prevensjonsperspektiv?

Morten Kinander har reflektert over dette. Mye av det vi har delt over er hans tanker, og som han [sier](#): «Alternativene synes i realiteten kun å være to. Enten så orker man ikke å foreta en empirisk undersøkelse av rettens virkninger, eller så har det vist seg vanskelig å faktisk dokumentere de ønskede resultatene uten at man av den grunn vil gi opp troen på at det virker. Det gjøres i hvert fall ikke noe forsøk på å vise den empiriske realiteten i det man mener er en faktisk konsekvens av straffen. Det er oppsiktsvekkende. Og hvorfor skal det være de tilsiktede virkningene som er gjenstand for behandling? Er dette et utslag av ren ønsketenkning om hvordan man vil straffen skal fungere? Hva departementet gjerne skulle ønske var virkningene av straffen, er i et begrunnelsesperspektiv saken helt uvedkommende. Dette blir som om en meteorolog kun skulle melde om det tilsiktede været. Man sier at noe eksisterer, men ikke kan måles, og at dette er det egentlige grunnlaget for straffen. Denne betydningen av allmennprevensjon kan selvfølgelig ikke utelukkes, men den kan like lite bekrefte. Den er med andre ord like riktig som den er gal. Og det er ikke et holdbart utgangspunkt for en strafferettsvitenskap».

Argumentasjonen som opprettholder forbud er altså et problem for rettsvitenskapen, idet undersøkelser viser at det er liten sammenheng mellom utbredelsen av narkotika og reaksjonsformene. Likevel forutsettes det rett og slett en forbindelse, noe som er forståelig når man ikke opererer med *andre* begrunnelser for å straffe enn straffens påståtte virkninger. Da ender det med at man helt lukker øynene for den verden man skal regulere, hvilket ruspolitikken er et eksempel på. Fordi lovgiver sviktet sitt fagansvar, genererte rettssystemet gjennom 2000-tallet hele 65 480 straffedommer for brudd på straffeloven og nesten like mange for brudd på legemiddeloven. Samtlige kunne vært unngått om juristene hadde fulgt opp Johs Andenæs sitt forsøk på å fremme en prinsipiell debatt, men offentlig panikk hadde innen da tatt ryggraden ut av fagfeltet og ingen sørget for effektiv minoritetsbeskyttelse.

På 2010-tallet fortsatte derfor vilkårlig forfølgelse. Innen da var riksadvokaten og domstolene informert om koblingen til fortidens heksejakt, men prøvelsesretten for narkotikalovbrytere ble avvist. Høyesterett tilkjente lovgiver full tillit i 2010, da forbudet første gang ble bestridt, og 88 058 reaksjoner for brudd på straffeloven fulgte dette tiåret. Igjen kan vi legge til nesten like mange reaksjoner for brudd på legemiddeloven, og alt dette kunne vært unngått om påtalemyndigheten i 2008 hadde forberedt saken korrekt for domstolene.

Dette ble ikke gjort fordi statsadvokaten sviktet sitt lederansvar. Vitnene fra påtalemyndigheten vil dokumentere hvordan statsadvokatene og den høyere påtalemyndighet har sviktet ansvar for rettssikkerheten og det var ikke før 2018, nesten 20 år etter at Straffelovkommisjonen avsluttet sitt arbeid, at lovgiver måtte hankes med rettigheter. Det ble mer og mer opplagt at forbudet gjorde vondt verre, og internasjonale trender gjorde at rusreform meldte seg. Regjeringen ville fra straff til hjelp og et nytt utvalg

fikk i oppdrag å revurdere ruspolitikken. Rusreformutvalget ble et nytt nederlag for forbudet, men atter en gang svarte lovgiver med å avvise sitt eget bestillingsverk, og hva sier dette om den politiske prosessen? Vi har allerede sett svikten etter at straffelovkommisjonen anbefalte likebehandling med alkohol og tobakk, og burde ikke lovgiver, etter så sterk kritikk som Rusreformutvalget kom med, sørget for en utredning som vurderte et regulert marked målt opp mot et kriminelt? Hvis dere ville kriminalisere eller sykeliggjøre bruk, til tross for at fagfeltet var kritisk, hvorfor ikke først undersøke om individets rett til frihet er tilstrekkelig vektlagt målt opp mot samfunnets behov for beskyttelse?

Lovgiver har sviktet på dette området fordi rettighetsjuss har vært nedprioritert. Rolleforståelsesutvalget påpekte dette problemet, som er ensbetydende med ukultur, og Justisdepartementet ble igjennom rusreformen informert om at politikerne ikke uten videre kan gå fra å kriminalisere til å sykeliggjøre rusbruk. Om vi ser tilbake, oppsto narkotikaloven som et resultat av en unntakstilstand hvor grunnlovens prinsipper ble satt til side for å beskytte samfunnet mot narkotika, og rusreformrapporten er klar på at straff må forsvares. Fra et rettighetsperspektiv må mål og virkemidler ha et troverdig forhold og dersom mer skånsomme inngrep er bedre egnet, må de benyttes. Dette er ikke kontroversielt. Som Helsedepartementet uttalte i Prop 92 L (2020-2021), punkt 5.3:

Etter Grunnloven § 102 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 8 har enhver «rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.» Etter Grunnloven § 102 andre ledd skal «Statens myndigheter (skal) sikre et vern om den personlige integritet.» Inngrep i retten til privatliv krever hjemmel i lov og må være «nødvendig i et demokratisk samfunn» for å fremme et legitimt formål, blant annet å forebygge uorden eller kriminalitet eller for å beskytte helse eller moral. Vilåret om at tiltaket er nødvendig i et demokratisk samfunn innebærer at tiltaket må være egnet til å oppnå det aktuelle formålet og det må ikke være mer inngripende enn nødvendig. Videre må tiltaket være forholdsmessig, det vil si at belastningene med tiltaket må stå i et rimelig forhold til fordelene som oppnås. Tiltak for å forebygge og begrense skader som følge av bruk av narkotika må vurderes opp mot denne retten til respekt for privatlivet.

Helsedepartementet overførte ansvaret for menneskerettighetene til Justisdepartementet sommeren 2020, men Justis har ikke redegjort for hvorfor lærdommen fra alkoholpolitikken ikke overføres til andre rusmidler. I stedet, etter flere års taushet, forsvarte Justis- og beredskapsdepartementet straff i et [brev](#) datert 1. juli 2022 ved å vise til Høyesteretts dom av 8. april 2022, spesielt HR-2022-731-A. ARÖD har i [brev](#) og offentlig debatt imøtegått forsvaret av straff, men Justis har ikke svart.

Forsvaret har innkalt Nora Bergsjø, Marlis Eicholz og Tonje Meinich fra lovavdelingen for å si mer om hvorfor Justis ikke har noen kommentar. Vi får se om de kan utype, men vi må til [brev](#) av 1. juli for å forstå hvorfor Justis mener at menneskerettsbeskyttelse er mulig

innenfor rammene av et forbud. Det er viktig at Justisministeren og domstolene kan stå inne for departementets forsvar av straff, så vi skal gjennomgå korrespondansen mellom Justis og AROD.

Justisdepartementets ansvar for straff

Når det gjelder forbud og menneskerettigheter, viser Justis- og beredskapsdepartementet til Høyesteretts arbeid på rusfeltet, spesielt dom av 8. april 2022. Justis hevder at «dommene kaster lys over spørsmålet om straff for narkotikaovertrедelser er i strid med menneskerettighetene», ettersom Høyesterett på spørsmål om domfellelse ville være i strid med bestemmelsene om respekt for privatlivet og familielivet i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8, slik at den tiltalte måtte frifinnes, finner at «straff for befatning med narkotika forfølger generelt et legitimt formål».

Justisdepartementet hevder på grunnlag av dette at det er «på det rene at straff er i samsvar med loven», og det må ha vært en lettelse for regjeringen at landets øverste domstol kom til unnsetning. Vi husker fra NRKs folkeopplysningen i 2016 at Justisminister Amundsen brukte en upublisert oppgave fra en svensk medisinstudent for å forsvare politikken. Siden har rusreformutvalget bekreftet det manglende grunnlaget for straff, men Justisministeren vil ha forbud, og Høyesteretts dom blir brukt som en bekreftelse på at straff oppfyller et legitimt formål. Spørsmålet er om Høyesteretts dom speiler en verdig rettsprosess eller er resultat av offentlig panikk, og som vi skal se har Høyesterett gjort store feil.

I Prop. 92 L (2020–2021) fulgte departementet opp Rusreformutvalgets forslag ved å foreslå endringer i helse- og omsorgstjenesteloven, straffeloven, straffeprosessloven, politiloven, brukerromsloven og legemiddeloven. Departementet mente at straffansvaret for bruk av narkotika og erverv og innehav av en mindre mengde narkotika burde oppheves. Slik befatning med narkotika burde etter departementets syn møtes med tilbud om hjelp, ikke med straff, se punkt 6.4 på side 33–34. Det er etter departementets mening klart at straff ikke kan forsvares og at motforestillinger som er kommet inn gjennom høringene er uten vekt. Kunne ikke Høyesterett med fordel ha sett til denne oppdaterte vurderingen enn Ot.prp.nr.22 (2008–2009)? Når et legitimt formål skal vurderes, er det ikke naturlig å vektlegge funnene fra omfattende utredninger mer enn grunne politiske motforestillinger?

At Høyesterett vektlegger to sider med politiske motforestillinger heller enn to omfattende utredninger som viser problemet med den politiske prosessen, er ikke dette et varsel om at noe er galt?

Høyesteretts vurdering bygger på Ot.prp. nr. 22 (2008–2009). I punkt 4.2.2.5 på side 93 fremheves skadevirkningene av narkotikabruk for brukernes familie og sosiale miljø, for samfunnets økonomi og for den generelle trygghet og fred. På side 94 påpeker

departementet at kriminalisering er viktig av hensyn til allmennprevensjonen og for å markere grunnleggende verdier i samfunnet – og fordi vern om folkehelsen er et sentralt formål bak straffebestemmelsene om narkotikalovbrudd, mener Høyesterett at forbudet ikke strider med Grunnlov og menneskerettigheter. Domstolen ser vekk fra at Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) avviser større faglige arbeid basert på grunne motforestillinger, og vi skal i det følgende se på hvordan Høyesterett mener at forbudet oppfyller et legitimt formål – selv om straff ikke kan forsvares og staten ikke har ivaretatt bevisbyrden.

Høyesteretts svikt

Om vi ser på Høyesteretts redegjørelse avsnitt 38, vektlegges signaleffekten som tilstrekkelig god grunn til å se vekk fra kilder som Straffelovsrapporten og Prop. 92 L (2020–2021). Fordi et politisk flertall er bekymret for signaleffekten av en avkriminalisering, ser Høyesterett det «slik at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål». Men om utredninger i 20 år har avvist straff, og FN og stadig flere land legger til grunn at kuren er verre enn sykdommen, burde ikke domstolen vektlagt et større bilde?

Når Høyesterett konkluderer «at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål» viser dommen til side 7 i helse- og omsorgskomiteens innstilling til Stortinget⁸, hvor medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, og Fremskrittspartiet går imot rusreform og forslaget om en generell avkriminalisering av narkotika. Det er verdt å legge merke til at Høyesterett i denne forbindelse overser kognitiv dissonans, for når samtlige av komiteens medlemmer på side 1 er enige om at «Rusreformen er en erkjennelse av at rusproblematikk i hovedsak er en helseutfordring og med det et anliggende for helsetjenesten, og ikke for justissektoren», på hvilket grunnlag vil flertallet videreføre straff? Hvis rusproblematikk ikke er jussens område, hvorfor opptar narkotikalovbrudd 40 prosent av lovbruddene som behandles av tingrettene?

Grunnlaget for straff, som Prop. 92 L (2020–2021) gjør klart, er ikke eksisterende. Vi skal se mer til det, men i lys av rusreformrapportens påvisning av offentlig panikk, samt at fagfolk i 40 år har påpekt sydebukkmekanismen som førende, hva er signaleffekten ved at Høyesterett baserer seg på kilder og metode som er uten troverdighet? Hvis Høyesteretts dom fremstår som et bestillingsverk fra forbudstilhengerne, mister ikke domstolene legitimitet?

Det skal sies at dette var ikke første gangen Høyesterett ble bedt om å sikre ruspolitikken. Tre ganger siden 2010 har cannabisbrukere gjort gjeldende grunnlovens beskyttelse, men tre ganger har Høyesterett avvist å avgjøre om forbudet oppfyller et legitimt formål. Til sammen har ni Høyesterettsdommere beskyttet forbudet mot konstitusjonell kritikk, og er dette i

---

⁸ Inst 612 L (2020–2021)

tråd med ansvaret delegert av Grunnloven? Tillegges ikke domstolene den dømmende kompetanse, og skal ikke domstolene sikre individene deres rettigheter?

Domstolene skal beskytte minoriteter mot flertallsstyret. Både Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, og Domstolskommisjonen la opp til slik beskyttelse, men vi har sett at Høyesterett i HR-2022-731-A vektlegger flertallsstyret på bekostning av sitt konstitusjonelle mandat. Hvordan er rettsikkerheten ivaretatt?

Hvis vi tar med alle domfellelser, og ikke bare de med narkotika som hovedlovbrudd, har 500.000 narkotikasaker har gått igjennom rettsapparatet siden 2010. Kunne samtlige ha vært unngått om ikke for nedprioritering av rettighetsjuss? Er det mulig at en riktig utført rettighetsanalyse kunne ha bekreftet påstander om rettighetsbrudd, og at Norge som nasjon for 10 år siden kunne ha lagt bak seg et kollektivt traume?

Vi vet at rettigheter ikke får vekt den dagen staten anerkjenner dem, men når forfulgte grupperinger krever rettsstatens beskyttelse. Vi vet også at dette skjedde for 16 år siden i Sør-Østerdal tingrett. Vitnemålene fra påtalemyndigheten vil vise om statsadvokatene og den høyere påtalemyndighet har oppfylt sitt samfunnsoppdrag i denne perioden, men om instruks fra lovgiver ikke er fulgt opp, hva vil justis gjøre? Hvis påtalemyndigheten har beskyttet ruspolitikken fra konstitusjonell kontroll heller enn å forberede saken riktig for retten, og 16 år med rettsløse tilstander har fulgt, hvordan holdes man konstitusjonelt ansvarlig for flere hundretusen tilfeller av vilkårlig forfølgelse? Er det mulig å forestille seg en større krise for rettsstaten i moderne tid?

Vi skal se mer til svakhetene ved Høyesteretts dom, men før HR-2022-731-A var alt Justis kunne vise til sin egen vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009). Høyesterett bygger på denne vurderingen når domstolen hevder at straff oppfylder et legitimt formål, og vi må til Ot.prp.nr.22 (2008–2009) for klarhet i feilen som Høyesterett begikk ved å stole på den politiske prosessen. På side 93 og 94 forklarer Justis hvorfor departementet ikke vil følge opp forslaget fra Straffelovkommisjonen om å avkriminalisere bruk av narkotika. Gode grunner må til for å avvise et fagpanel som brukte flere år på å vurdere grunnlaget for straff og som konkluderte med at det forelå usaklig forskjellsbehandling mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Allikevel, dette er Justisdepartementets vurdering:

Flertallet i Straffelovkommisjonen fremholder at siden bruk av alkohol og tobakk er straffri, bør også bruk av narkotika være straffri. Departementet deler ikke dette synet. Som mindretallet i Straffelovkommisjonen mener departementet at selv om bruk av visse typer rusmidler er tillatt, er dette noe som snarere taler mot enn for å tillate flere skadelige stoffer.

Vi ser her at Justisdepartementet forkastet forslaget fra Straffelovkommisjonen fordi departementet ikke ville risikere større skade. Mener justisministeren at et forbud mot

andre stoffer enn alkohol og tobakk gir en gevinst for folkehelsen? På eventuelt hvilket grunnlag?

Hensynet til folkehelse har vært sentralt i ruspolitikken. Justisdepartementet vektlegger dette i sin avvisning av Straffelovkommisjonens flertall og helse- og omsorgskomiteen gjorde det samme i sin innstilling til Rusreformen. Allikevel, vi må ikke glemme at forbudet begynte med en tilsidesettelse av konstitusjonelle prinsipper. Frykten for narkotika var stor og lovgiver antok i 1961, da FNs narkotikakonvensjon ble undertegnet, at verden ville bli narkotikafri innen 25 år. Slik gikk det ikke, og med tiden har det vist seg at forbudet ikke reduserer tilbud og etterspørsel. I stedet har organisert kriminalitet vokst frem, og jo mer energi staten bruker på narkotikabekjempelse desto mer stigma, kriminalitet, vold, frihetsberøvelse, sykелighet, og dødelighet har samfunnet fått tilbake. Dette har skjedd uten mye positivt å vise til, så hvordan kan forbudet forsvares målt opp mot kost-nytte hensyn?

Forsvaret forstår at spørsmålet er vanskelig ettersom ingen utredning er gjort. Allikevel viser et oversiktsbilde at ruspolitikken ikke bare koster norske skattebetalere 6.5 milliarder kroner årlig, men at jo mer staten har kjempet en krig mot narkotika desto mer nød, lidelse og død får vi tilbake. Siden 1980-tallet har prisen målt i overdoser og frihetsberøvelse vært klar, og er disse pengene og maktmidlene godt brukt når stadig mer tyder på at inngrepene i privatliv har en høy pris og mindre inngripende tiltak er bedre egnet?

Behovet for beskyttelse av barn og unge har alltid vært forbudstilhengernes mantra. At vi tillater ett skadelig rusmiddel, betyr ikke at det er lurt å slippe løs flere, er argumentet som Justiskomiteen og Justisdepartementet i 2009 brukte for å avvise Straffelovkommisjonens forslag om avkriminalisering. Argumentet går igjen i Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av Prop. 92 L (2020–2021), men enhver jurist vet at det er en uskyldspresumsjon i Grunnloven, så hva opprettholder skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer? På hvilket grunnlag snus bevisbyrden?

(Her vil ministeren mest sannsynlig svare «internasjonale forpliktelser», «beskyttelse av folkehelse», «spredningsfare», eller «signaleffekt».)

Justisministeren legger for dagen samme fordommer som bygde forbudet, og det er ikke bare statsråden som sliter med å forsvare skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Høyesterett har forklart hvorfor brukere av illegale stoffer må umyndiggjøres, og vi vet ikke hvorfor erkjennelsene fra alkoholpolitikken ikke kan overføres på andre stoffer. Alt vi vet er at Høyesterett og Justis er enige i at straff forfølger et legitimt formål, ved å vise til hverandres behandling, men *hvordan* forblir uforklart. Kan Justisministeren derfor si mer om hvorfor vi trenger et forbud for å hjelpe brukere av cannabis, men ikke et forbud for å begrense skadene som alkohol påfører samfunn og lokalmiljø? Hvorfor er slik forskjellsbehandling nødvendig i et moderne samfunn?

Justisministerens svar fremstår i konflikt med Prop. 92 L (2020–2021) og Rusreformutvalgets rapport som konkluderte med at straff for bruk ikke kan forsvares. Verken Høyesterett eller Justisdepartementet har vist at Rusreformutvalget eller Helse- og omsorgsdepartementet tar feil, og behandlingen av straffespørsmålet tilfredsstillende ikke kravene til kvalitetssikring på rusfeltet. Alt Høyesterett gjør i HR-2022-731-A er å vise til Justisdepartementets «samlede vurdering», men holder det å forsvare straff med å vise til behovet for «allmennprevensjon», «beskyttelse av folkehelse», eller «grunnleggende verdier»? Vi er enige i at forbudet *søker* å oppnå et legitimt formål, men må det ikke også oppfylle det? Før Justisdepartementet eller Høyesterett avgjør spørsmålet om legitimt formål, må det ikke avklares om straff har sikret folkehelsen eller ytterligere redusert livskvaliteten for alle involverte?

Stadig flere, inkludert Rusreformutvalget, hevder at forbudet ikke har redusert tilbud eller etterspørsel, men ført til økt kriminalitet, stigmatisering, frihetsberøvelse, sykelighet og dødelighet, uten mye positivt å vise til. Hvis dette er tilfelle, har ikke ruspolitikken et problem?

Det er sikker rett i spørsmål om tvang og frihetsberøvelse at det ikke anses tilstrekkelig at inngrepet kan forsvares etter tillatte formål. Inngrepet må også bevises å ha vært «helt nødvendig», og Jusprofessor Jørgen Aall sier om nødvendighetsvurderingen at det må være «et presserende samfunnsmessig behov for inngrepet og dessuten at det står i forhold til formålet».⁹ I den grad kuren er verre enn sykdommen, kan straff forfølge et legitimt formål?

Høyesterett bekrefter i HR-2022-731-A at narkotikaloven *søker* å oppnå et legitimt formål, som er åpenbart, men om et kriminelt marked fremmer folkehelsen mer enn et regulert marked er tvilsomt. Riksadvokaten har forlatt et rusfritt ideal til fordel for mer rasjonelle hensyn, og internasjonalt ser vi en bevegelse mot statlig kontroll av cannabismarkedet, nettopp fordi forbudet har skapt store problemer og liten gevinst. Status i dette større bildet er at Norge må revurdere konstitusjonelle forpliktelser, så gjør Justis lurt i å bygge autoritet på Høyesteretts dom?

Vi har sett at heller enn å vektlegge større utredninger som avviser kriminalisering på rusfeltet, tar Høyesterett politikernes visdom for gitt. Dette til tross for at tre kommisjoner har vist problemet med den politiske prosessen og Straffelovkommisjonen har oppfordret til mer inngående domstolskontroll. Det følger at i den grad HR-2022-731-A brukes til å forsvare straff risikerer man å videreføre fordommene som gjør vondt verre, så hva mener statsråden om en slik plattform for straff? Kan det faglige ansvaret for straffelovens §§ 231 og 232 være ivarettatt?

Status er at fremfor å vektlegge 20 år med utredninger som avviser straff, aksepterer Høyesterett forsikringen fra Justis om at loven står på solid grunn. Derfra, ved å bruke HR-

---

⁹ AALL, RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER (2008) 128

2022-731-A til å forsvare forbudet, viderefører Justis fordømmene som bygde loven, men burde Høyesterett ha vektlagt «lovgiversignalene ved reaksjonsfastsettelsen» når offentlig panikk er dokumentert? Etter at arbeider som Straffelovkommisjonen, Rusreformrapporten, Rolleførståelsesutvalget, og Riksadvokatens undersøkelse i mindre narkotikasaker har tydeliggjort et problem mellom Grunnloven og flertallsstyret, burde ikke Høyesterett gjort sin analyse på et prinsipielt fundament?

Ingen uavhengig eller kompetent domstol ville brukt lovgivers signal som et kompass for menneskerettighetsanalyse. I stedet viser Høyesterett dårlig dømmekraft i sin lojalitet med det politiske flertallet. Som forsvaret vil vise, er det en sammenheng mellom offentlig panikk og menneskerettighetsbrudd. I den grad panikk har formet politikk, vil ikke autonomi, likhet, forholdsmessighet og uskyldspresumsjon være vektlagt, og samfunnet vil lide under et overdrevent straffe- og kontrollapparat.

Det er dette forsvaret mener er situasjonen, og hadde Høyesterett gjort en analyse basert på prinsipper ville avstanden mellom forbudet og Grunnloven vært klar. I stedet, ved å vektlegge Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av rusreformen, viderefører Høyesterett offentlig panikk og de forfulgte forblir uten effektivt rettsmiddel. Så hva tenker Justisministeren om Høyesteretts tilnærming? Når rettigheter behandles, bør retten undersøke om grunnlaget for forfølgelse holder mål eller lytte til et politisk flertall som straffer på tilbakeviste premisser? Er menneskerettigheter underlagt flertallets diktatur, eller den kraft som skal ta oppgjør med totalitære tendenser?

Det er verdt å merke seg at slik Høyesteretts rettighetssikring fungerer, kan ikke rettigheter trygges før ti representanter på Stortinget får bedre dømmekraft. I den grad ti politikere fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, eller Fremskrittspartiet tar til fornuft, vil det bli politisk flertall for rusreform og Høyesterett kan konkludere at forbudet ikke lenger oppfyller et legitimt formål. Men hva med retten til effektivt rettsmiddel? Skal de undertrykte være avhengige av at en kollektiv psykose går over av seg selv, eller har domstolene plikt til å beskytte forfulgte grupperinger?

Grunnlovslæren er klar på at Høyesterett svikter ved å la lovgiver definere utkommet av rettighetsanalyser. I den grad domstolen ikke beskytter marginaliserte grupperinger forlates rettsstatens prinsipper, så er Justisministeren bekymret? Kan vilkårlig forfølgelse videreføres fordi rettsstatsprinsipper ikke anerkjennes?

Straffens forsvar

Etter Høyesteretts dom, og Justisdepartementets motvilje mot å følge opp korrespondanse med ARÖD, er departementets drøfting i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) basis for straff. I den grad dette forsvaret ikke holder vil manglende grunnlag for forbud avklares, og departementets behandling er lite betryggende. I Ot.prp.nr.22 (2008–2009) forklarer Justisdepartementet at

«de narkotiske stoffer står . . . i en annen historisk og kulturell stilling», men mener Justisministeren at kultur er grunn til å straffe?

Kultur er ikke tilstrekkelig grunn til å holde på straff. I så fall ville det ikke vært mulig å kritisere totalitære regimer, og menneskerettighetene krever en bedre begrunnelse. Vi må derfor lete etter andre grunner, og Justisdepartementet viser til signaleffekten:

Departementet legger . . . betydelig vekt på at avkriminalisering vil gi et uheldig signal overfor unge personer i en valgsituasjon. En avkriminalisering kan oppfattes slik at narkotikabruk ikke lenger anses som skadelig eller farlig, jf. Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 89. Et slikt signal er uheldig når handlingen fortsatt anses som uønsket.

Forsvaret spør derfor Justisministeren: Om en handling er uønsket, må den kriminaliseres? Må staten kriminalisere røyking, overspising, pornotitting, og mangel på sannferdighet for at folk skal skjønne at bedre vaner er foretrukket? Er mangel på kriminalisering av slik atferd et tegn på at staten oppfordrer til destruktive livsmønstre eller et tegn på at viktige grenser mellom individ og stat respekteres?

Departementets vektlegging av signaleffekten er ankret i Ot.prp.nr.90 (2003–2004), men etter NOU 2019:26 har videreføring av straff en tvilsom normdannende status. Rusrapporten viser at offentlig panikk har formet politikken, at forbud må forsvares, og at grunnlaget for straff etter en omfattende gjennomgang ikke holder mål. Utredningen er det mest grundige arbeidet som er gjort av norske myndigheter og finner ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt. (s. 30)

Det er altså sannsynlig at forbudet signaliserer byråkratisk overformynderi og at borgere bør ta ansvar for egen rusbruk. Justisdepartementet og Rusreformutvalget er uenige i om statens innsats for folkehelsen gjør mer skade enn nytte, men en ting er sikkert: I den grad politikken bygger på feil premisser, signaliserer forbud det motsatte av hva Stortinget, regjeringen og Justisdepartementet ønsker. I stedet for å beskytte samfunnet vil myndighetene opprettholde en destruktiv syklus, og er dette i tråd med lovens intensjon?

Forsvaret mener at integritet er en nøkkel hvis samfunnet skal bygge bro over avstanden mellom teori og praksis. Verdiane, idealene, og prinsippene som følger av vår grunnlovsarv er et kompass som viser vei ut av totalitære farvann og det er vanskelig å se at Justis er tjent med dagens situasjon. Vi spør derfor, hva slags «signal» sender en politikk som

kriminaliserer uproblematisk narkotikabruk, gjør narkotikabruk farligere enn nødvendig, og straffer selgere av mindre farlige stoffer enn det staten selv distribuerer?

Tradisjonelt er det å straffe folk for atferd som er mindre skadelig enn lovlig regulert atferd et tegn på religiøs fanatisme mer enn fornuftsbasert bekymring, så kan ministeren forklare hvordan ruspolitikken er forskjellig fra tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Hvordan avgjør ulike stoffmengder om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres? Og når spredningsfaren ikke er større enn for alkohol, hvordan rettfærdiggjøre straff opp til 21 år?

Fordi skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er kulturelt, og ikke basert på fornuft, er slike spørsmål umulig å svare på. Det kommer derfor ikke som en overraskelse at verken Justis eller Høyesteretts behandling gir svar. Høyesteretts vurdering av likhetsprinsippet viser til Stortingets behandling av rusreformen, hvor problemstillingen ble ignorert, og domstolen belyser ikke forskjellsbehandlingen mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Justisdepartementets samlede vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) er tilfredsstillende. Vi vet bare, ut fra denne, at «noe» taler imot likebehandling, og at «Departementet er enig med Forbundet Mot Rusgift i at samfunnets behov for beskyttelse mot en stadig større narkotikatrafikk, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet og utrygghet, med styrke taler for fortsatt å oppstille straff».

Vi ser her at departementet bruker problemene som følger med et forbud til å begrunne straff. Synes Justisministeren at dette virker fornuftig?

Andre steder i verden er narkotikahandelens forbindelse til kriminelle organisasjoner, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet, og utrygghet årsaken til at stadig flere statsledere ønsker å regulere narkotikamarkedet. I september 2022 [omtalte](#) Colombias president forbudet som «et folkemord» og sa til FN at «demokratiet vil dø» om ikke staten tar kontroll over markedet, så er ikke Justisdepartementets bedømmelse uverdlig for en rettsstat?

Justis begrunner sin vurdering med «at Sanksjonsutvalget i NOU 2003: 15 side 268 – 269 legger til grunn at befatning med narkotika – bruk og besittelse – er en så alvorlig overtredelse at kvalifikasjonskravet for å ta i bruk straff er oppfylt», men ingen bør vektlegge denne rapporten. Siden NOU 2003: 15 har NOU 2019: 26 konkludert med det motsatte på et langt bedre grunnlag, og ifølge Rusreformutvalget kan selv «innføringen av straffelignende administrative gebyrer etter omstendighetene komme til å stå i et motsetningsforhold til innbyggernes rett til privatliv mv. og retten til helse». (s. 176) Om dette er uforholdsmessig, hva med dagens strafferammer? Hvorfor er en selger til større last enn en bruker?

Det er vanligvis slik at tilrettelegging for bruk tillegges mindre last enn bruken. For alkohol, for eksempel, er det sosialt nedsett å misbruke men ikke å selge alkohol. Hvorfor er det annerledes for illegale stoffer? Om belastningsprinsippet vektlegges, burde ikke misbrukere

være mer uglesett enn rekreasjonsbrukere og selgere? Hvorfor er det én tankegang for alkohol og en helt annen for illegale stoffer?

Flere grunnlovsdomstoler har ankret retten til cannabisbruk i selvbestemmelse, og om det er gode nok grunner til å velge, hvorfor blande statens maktapparat inn i rusbruk? Kan Justisministeren si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Forbudstilhengere besvarer gjerne dette spørsmålet med å forklare at det er forskjell på rusmidler og at bruk ikke er uproblematisk. Likevel er alkohol ifølge [uavhengige](#) forskere det verste av alle rusmidler, så hvorfor skal brukere risikere straff og problemene som følger av et illegalt marked? Kan forbudet forsvares når det gjør verden farligere og rusreformutvalget «ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt»?

Forsvaret forstår at et godt svar er vanskelig, men slike spørsmål avklarer rettigheter og vern av minoriteter er en grunnleggende del av statens ansvarsoppgaver. Straffelovkommisjonen la til rette for slik beskyttelse i 2002, men Justis mente i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) at flertallet anla «en for snever forståelse av skadefølgeprinsippet» ved kun å vektlegge de «direkte skadevirkningene» overfor brukerne.

Justisdepartementet har et problem med slik argumentasjon fordi det samme er tilfellet for alkoholbruk, overspising, abort, og motorsykkelkjøring: i den grad slike aktiviteter øker i omfang vil skade medfølge, så på hvilket grunnlag forbeholdes slik logikk for illegale stoffer spesielt? Om for eksempel kvinners råderett over egen kropp veier så tungt at ikke ektemann, barn, familie, eller samfunn har noe å si på en beslutning om abort, hvordan nekte selvbestemmelse i spørsmål om rusbruk?

Å kaste usikkerhet på fremtiden har vært en strategi som har hjulpet forbudstilhengerne å motstå liberalisering av ruspolitikken. I 60 år har straffens entusiaster brukt skadene fra forbudspolitikken som et argument for at mindre inngripende tiltak ikke holder, men er ikke dette å unndra seg kravet fra bevisbyrden?

Det er ikke uten grunn at AROD holder departementet ansvarlig for vilkårlig forfølgelse. I 60 år har det vært økende splid mellom fagfolk og politikere, og departementet har valgt feil side. Vi ser dette på Straffelovkommisjonens arbeid. NOU [2002: 04](#) viste ikke bare at forbud var uforenelig med strafferettens prinsipper, men betvilte politikernes kompass:

Det kan (...) se ut til at lovgiver i mange sammenhenger har hatt en for optimistisk tro på hva som kan oppnås med straff. I mange tilfeller kan det se ut til å ha vært en kort vei fra en handlingstype har vært mislikt av de styrende myndigheter, til den har blitt belagt med straff. Forholdet mellom straffens nyttevirkninger og omkostninger har ikke alltid blitt tilstrekkelig vurdert i denne sammenhengen. (4.2.3.4)

Straffelovkommisjonens kritikk styrkes av Rusreformutvalget som påpeker det samme. NOU 2019: 26 sier dette om den politiske behandlingen av Straffelovkommisjonens rapport:

Avgjørende argumenter for departementets beslutning om ikke å ta til følge forslaget om avkriminalisering synes dermed å ha vært at strafflegging markerer at narkotika er uønsket i samfunnet, og at strafflegging for innbyggerne, særlig unge, til å avstå fra å eksperimentere med narkotika. Hvorvidt det fantes empirisk bevis for at bruk av straff faktisk hadde hatt en preventiv effekt, og om avskrekking hadde vært et virkningsfullt virkemiddel for å redusere rusmiddelbruk blant unge, ble ikke drøftet i denne forbindelse. (s. 53)

Dermed bør det være klart at Justisdepartementet har sviktet sitt faglige ansvar. Assistert av Høyesterett og overfladiske resonnementer har Justisdepartementet prioritert politisk manøvrering over menneskerettslige hensyn og slik latt offentlig panikk fortsette. Dette fenomenet innebærer ikke bare en avstand mellom teori og praksis, men at avstanden ikke tas tak i på grunn av systemsvikt. Vi skal se mer til hvordan Rolleforståelsesutvalget i 2023 bekreftet at ukultur videreføres fordi rettighetsjussen ikke respekteres, og realiteten er at Justisdepartementet viderefører straff på tilbakeviste premisser. Ikke bare brukes «kultur» flere ganger for å rettfærdiggjøre diskriminering, men departementets vurdering viser en utdatert holdning til straff. Som departementet anfører i Ot.prp.nr.22 (2008–2009):

Det er ikke bare tale om straffens avskrekkende funksjon. Kriminaliseringen av narkotikabruk er etter departementets oppfatning også viktig for å markere grunnleggende verdier i samfunnet. Straffen utgjør slik sett et viktig element i den pedagogiske påvirkning som samfunnet ellers står for, for eksempel i hjem og skole.

Dette er hva vi sitter igjen med når Justis sitt forsvar av straff er gjennomgått. Justis- og beredskapsdepartementet viser til forbud og straff som nødvendig for vern av samfunnets moral, men representerer dette verdier som Justisministeren vil formidle?

Her spørsmål 1 eller 2 ut fra svar avgitt.

- (1) Det er godt å se at Justisministeren er mindre sikker i sitt forsvar for straff. Troen på voldens oppdragende effekt er for lengst utgått på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosiologien, og vi går ut ifra at Justisministeren og ansatte i departementet ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken forstår stadig flere at straff skader, så fortjener ikke Norge et rettssystem som tar konsekvensene?
- (2) Det er påfallende hvor vanskelig det er for Justisministeren å revurdere sin posisjon. Likevel er troen på voldens oppdragende effekt for lengst gått ut på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosiologien, og vi går ut ifra at Justisministeren ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken er det opplagt at straff skader, så fortjener ikke Norge en justisminister som tar konsekvensene?

Prinsipielle hensyn

Etter å ha gjennomgått Justisdepartementets forsvar for straff, retter vi oppmerksomheten mot lovgivers manglende vilje til å bygge ruspolitikken på konstitusjonelle prinsipper. Paul Hunt, FNs tidligere spesialrapportør for retten til høyest oppnåelige helsestandard, sa en gang at de internasjonale narkotikakontroll- og menneskerettighetsystemene eksisterer i parallelle universer. En konvergens av de to universene er i gang, og FN går stadig lenger i retning av et regulert marked. Som Volker Türk, FNs menneskerettighetskommisær, [uttalte](#) den 5. februar 2024:

To turn an economy away from the cultivation of illicit crops, it is important that communities – including farmers, women and Indigenous Peoples – are meaningfully consulted on options for alternative livelihoods. We also need measures that can take control of illegal drug markets, such as responsible regulation that can eliminate profits from illegal trafficking, criminality and violence.

Med tanke på at verdenssamfunnet går i retning av regulering for å innfri folkerettslige forpliktelser, mens regjeringens Rushåndhevingsutvalg vil gå andre veien, er Norges status som rettsstat truet?

Om vi ser på den politiske prosessen, var Rusreformutvalgets mandat å vurdere menneskerettighetenes forhold til den foreslåtte lovgivningen. Den foreslåtte loven innebar straff for alt over brukerdoser og jurister vet at det er en uskyldspresumsjon i Grunnloven. Betyr ikke dette at forbudet må kvalitetssikres? Om staten har bevisbyrden, gir det mening å snakke om menneskerettigheter uten å vurdere et regulert marked?

Den norske regjeringen sidestiller forbud med solidaritet i praksis, men vi snakker mer sannsynlig om byråkratisk vanstyre av uvanlig destruktiv karakter. Det er derfor Rusreformrapporten var nedslående for lovgiver, og både Oslo-politiet og Oslo Statsadvokatembetes innspill til Rushåndhevingsutvalget er på linje med forvaret. Statsadvokatene [erkjenner](#) at dagens situasjon innebærer krevende regler å håndtere. De ber utvalget derfor klargjøre om politiet skal etterforske og avdekke bruk av narkotika eller ikke, hvilket innebærer en rettighetsanalyse. Også Oslo politidistrikt støtter avklaring fordi dagens rettstilstand gjør det vanskelig å likebehandle saker. Politiet ber [derfor](#) utvalget ta «stilling om likhetsprinsippet også tilsier en kraftig reduksjon i straffenivået for rekreasjonsbrukerne», og om svaret er negativt vil politiet at utvalget tar «stilling til om forskjellsbehandlingen reelt sett er forholdsmessig», hvilket innebærer en rettighetsanalyse som veier individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse.

Det er altså klart at Justisdepartementets og Høyesteretts behandling av rettigheter ikke er egnet til å trygge politi- og påtalemyndighet. Det tvilsomme fundamentet for straff skaper usikkerhet og ordensmakten ber om at forholdet til Grunnloven klarlegges. Spørsmålet er avgjørende for en helhetlig rusreform, hvilket Hurdalsplattformen er helt tydelig på at

regjeringen skal legge fram, så hvordan sikrer Rushåndhevingsutvalget rettigheter? Er ikke dette utvalget opprettet for å glatte over større mangler og holde på skylapper?

Rushåndhevingsutvalgets rettighetsanalyse

Svaret er enkelt fordi Rushåndhevingsutvalget har utgitt sin rapport og NOU 2024: 12 fremstår som et hvitvaskingsprosjekt for en regjering som vil straffe på tilbakeviste premisser. Den faglige innsikt som kom til uttrykk i tidligere utredninger blir oversett, og det fremstår som forutbestemt at rettighetsanalysen skulle ende i lovendringer som løser regjeringens straffeproblem.

Rushåndhevingsutvalget skulle utrede om de straffeprosessuelle virkemidlene politiet har i dag «er egnet til effektivt å kunne avdekke narkotikabruk hos unge». Regjeringen og politiledelsen påstår at de trenger tilgang til maktmidler for å redusere rusbruk og skader som følger, og på et overordnet plan fastsetter mandatet at utvalget «skal synliggjøre implikasjoner for politiets tvangsmiddelbruk av eventuelle foreslåtte endringer i det strafferettslige sporet, og også foreslå avbøtende tiltak om det er hensiktsmessig». Når tidligere utredninger har avvist at straff er forenelig med strafferettens prinsipper burde utvalget ha gjennomgått de synlige implikasjonene av politiets tvangsmiddelbruk, men dette er ikke gjort.

En opplagt svikt er derfor at utvalget ikke vektla kontrollomkostningene eller vurderte måloppnåelsen etter 60 år med politiets tvangsmiddelbruk. Det følger at rettssikkerheten ikke er ivaretatt, for om utvalget ikke belyste måloppnåelsen og kontrollomkostningene, hvordan kunne utvalget «identifisere og foreslå tiltak for å avbøte konsekvensene av å fjerne fengselsstraff som straffereaksjon i disse sakene»?

Det sier seg selv at forholdsmessighet forutsetter et meningsbærende forhold mellom mål og middel, og at utvalget ikke kunne «drøfte om det i bruk- og besittelsessaker fortsatt bør være adgang til ransaking av person i medhold av straffeprosessloven § 195», uten en analyse som vektla individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse. Først etter en grundig avveining av fordeler og ulemper kan tvangsmidler fremstå nødvendige i et moderne samfunn, men utvalgets rettighetsanalyse er vridd i tyranniets tjeneste.

Vi ser dette i punkt 11.1.3 hvor utvalget ser nærmere på sitt mandat:

Et sentralt tema i mandatet punkt 2 omhandler forholdsmessigheten av tvangsmiddelbruk. Kravet til forholdsmessighet ved bruk av tvangsmidler er regulert i straffeprosessloven § 170 a annet punktum. Bestemmelsen er plassert i lovens fjerde del om tvangsmidler. Men kravet om forholdsmessighet er et alminnelig prinsipp i straffeprosessen. Bestemmelsen må anvendes analogisk ved bruk av straffeprosessuelle inngrepshjemler plassert andre steder i

straffeprosessloven og i andre lover. I mandatet heter det: I lys av de praktiske utfordringene for politiet med å trekke grensen mellom ulike grader av avhengighet ved vurderingen av bruk av tvangsmidler, skal utvalget vurdere om den konkrete straffereaksjonen mistenkte risikerer, må være avgjørende for utfallet av forholdsmessighetsvurderingen etter straffeprosessloven § 170 a, eller om det rettslig sett er mulig å ha en bredere tilnærming. Blant annet skal utvalget utrede om det i forholdsmessighetsvurderingen i større grad kan legges vekt på at bruk av narkotika er et stort samfunnsproblem, og at beslag og tilintetgjøring av narkotika er viktig for å hindre spredning av stoffer med skadepotensial og til å motvirke bruk og etterspørsel. Utvalget skal også vurdere om det i større grad kan tas hensyn til det praktiske behovet politiet kan ha for å avdekke om en rusavhengig har befatning med narkotika utover slike mengder som anses å være til egen bruk.

Vi ser her hvorfor utvalgets rettighetsanalyse er en ladet pistol mot de forfulgte. Utvalget gjør ikke en analyse for å avklare om maktmiddelbruken er nødvendig, men for å sikre et juridisk rammeverk basert på et maksimalt nivå av fiendebildedyrking: Har ikke samfunnet vært tilstrekkelig på vakt? Kan lovverket strammes inn ytterligere for å avdekke bruk og salg?

Det er slike spørsmål som regjeringen vil ha svar på, og utvalget leverer. Det fremstår irrelevant om maktmidlene gjør vondt verre eller om signalet fra lovgiver fungerer etter intensjonen: Om riksadvokaten ikke vurderer rusbruk som et alvorlig nok lovbrudd for at tvangsmidler kan benyttes, oppretter regjeringen et utvalg som er villig til å se mer alvorlig på saken, og slik videreføres vilkårlig forfølgelse.

Vi må ikke glemme at utgangspunktet for Rushåndevingsutvalget er at Rusreformutvalget i 2019 viste at straff ikke kan forsvares. Et knapt politisk flertall ville ikke erkjenne nederlag og rusreformen ble nedstemt, men riksadvokaten tok lovgivers signal på alvor og trappet ned brukerjakten.

Det er disse føringene som regjeringen og politiledelsen vil reversere, og vi ser utslaget av utvalgets vilje til å etterkomme regjeringens totalitære ambisjoner i punkt 12.5.6 hvor utvalget mener at riksadvokatens brev av 9. april 2021, hvor det uttales at kroppslig undersøkelse i form av urin- eller blodprøve for å avdekke rusmiddelbruk er et uforholdsmessig inngrep, er for kategorisk. For å etterkomme regjeringen, mener utvalget at forholdsmessighetsvurderingen bør være mer nyansert og foreslår en markert utvidelse av hvilke momenter lovteksten uttrykkelig nevner. Dagens formuleringer er «sakens art og forholdene ellers», mens utvalget foreslår at det i lovteksten skal stå «sakens art, inngrepets art, hensynet til rettshåndhevelse, hensynet til den inngrepet rettes mot og forholdene ellers». Tanken er at lovteksten enda klarere skal tilkjenne at forholdsmessighetsvurderingen er bred, og at hensynet til rettshåndhevelse er et viktig moment i vurderingen. Rushåndhevingsutvalget utvider slik forholdsmessighetsvurderingen til å inkludere behovet for rettshåndheving, men hvorfor vektlegge dette hensynet?

Det er gode grunner for at Straffeprosessutvalget ikke inkluderte dette hensynet i NOU 2016: 24. Lovforslaget kapittel 14 inneholder grunnvilkår og fellesregler for tvangstiltak. Ett av utvalgets forslag er å klargjøre hvilke momenter som er sentrale i forholdsmessighetsvurderingen og lovforslaget § 14-1 (2) første punktum lyder slik: «Tvangstiltak kan bare benyttes når inngrepet er nødvendig og forholdsmessig.»

I annet punktum er det nærmere retningslinjer for vurderingen: *Ved vurderingen skal det tas hensyn til om mindre inngripende tiltak i tilstrekkelig grad kan ivareta formålet, sannsynligheten for at formålet med tiltaket vil bli ivaretatt, inngrepets virkning for den som rammes, og sakens karakter.* I lovforslaget nevnes flere sentrale momenter i forholdsmessighetsvurderingen, men behovet for rettshåndheving nevnes ikke, og kan det være fordi hensynet til rettshåndheving ikke er et argument for straff men for tyranni? Er det ikke tradisjonelt i totalitære regimer at slike hensyn vektlegges?

Det er et tegn på totalitære faktorer når Rushåndhevingsutvalget går til dette skrittet, og vi ser på utvalgets analyse at andre momenter ved forholdsmessighetsvurderingen ikke tillegges vekt. Utvalget tar for gitt at mindre inngripende tiltak ikke i tilstrekkelig grad kan ivareta formålet, undersøker ikke forholdet mellom mål og middel, og sakens karakter eller inngrepets virkning for den som rammes er ikke synlig vektlagt. Slik leverer utvalget en analyse som ser bort fra reelle hensyn. Dette for å forebygge trenden mot de facto avkriminalisering og gi politiet inngang til tvangsmidler, men om utvalget skal vurdere «om det etter gjeldende rett er tilstrekkelig klare rammer for politiets tvangsmiddelbruk», og «om politiet kan og bør gis tilgang til også andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett», må ikke utvalget utrede konsekvensene av tvangsmiddelbruken? Risikerer ikke utvalget ellers å gjøre vondt verre?

Straffeprosessutvalget gjorde klart at for at tvangstiltak skal være nødvendige og forholdsmessige, må først mindre inngripende tiltak være vurdert om de kan ivareta formålet, og inngrepets virkning for den som rammes, samt sakens karakter må være vurdert. Ingenting av dette er gjort, så hvordan vet utvalget om tvangsmiddelbruken er forholdsmessig? Er det forsvarlig av et utvalg som skal ivareta rettssikkerhet å gi grønt lys for bruken av mer maktmidler når visjonen om et narkotikafritt samfunn ikke gir mening, viktige [spørsmål](#) står ubesvart, og panikk og nedprioritering av rettighetsjuss er påvist? Vi har 20 år med straff på tilbakeviste premisser, og så skal hensynet til rettshåndhevelse gjøre det bedre?

Utvalgets rettighetsanalyse svikter ikke bare de forfulgte, men ansatte i politiet. Politiskolens Tania Randby Garthus har [påpekt](#) at «Det er noe dypt problematisk med et politi som glemmer etiske vurderinger opp mot midlene de bruker og der midlene ikke er underlagt noen form for kontroll», og er ikke rushåndhevingsutvalget skyldig i det samme?

Ikke alle politifolk kjøper utvalgets forsikring om at maktmiddelbruken er nødvendig i et moderne samfunn.¹⁰ Stadig flere vet bedre, og ved å videreføre mytene som bygde forbudet setter ikke utvalget de tjenestemenn som tar fagfeltet på alvor i en umulig situasjon? Hvis utvalget skal utrede bruken av maktmidler på rusfeltet, og forholdsmessighetskravet kommer til anvendelse uavhengig av hjemmelsgrunnlag og saksområde, er det forsvarlig at utvalget tar for gitt at forbudet oppfyller et legitimt formål?

Vi har sett svakhetene ved Høyesteretts behandling, og dette er Rushåndhevingsutvalgets største synd. I rettighetsanalysen klipte og limte utvalget fra offisielle fasadebegrunnelser for å konkludere at forbudet oppfylte et legitimt formål, men på hvilket grunnlag er straff forsvarlig når formålet med loven er oppgitt og stadig flere land regulerer for å beskytte folkehelse?

Utvalgets svar er at forbudet oppfyller et legitimt formål ved å vise til lovgivers signal. Dette er ikke en pålitelig retningsanviser når panikk er påvist. Pågrepelse og varetektsfengsling er maktmidler som krever solid begrunnelse, og ifølge Rusreformutvalget mangler det et godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av strafflegging av rusmiddelbruken i samfunnet, som ikke kan oppnås gjennom alternative virkemidler. Rushåndhevingsutvalget kan ikke se bort fra dette uten å bidra til et juridisk makkverk, hvilket det er flere eksempler på.

Når rushåndhevingsutvalget forsøkte å besvare om rettshåndhevelse knyttet til bruk og besittelse av narkotika har ført til «overskuddsinformasjon» som har hatt verdi for å avdekke «bakmenn», oppgir utvalget at «Det er ikke enkelt å fremskaffe informasjon om temaet. Som ledd i sitt arbeid har utvalget vært i kontakt med Riksadvokatembetet og Politidirektoratet for å undersøke om det finnes pålitelig kunnskap om temaet. Slik kunnskap finnes ikke. . . . Fraværet av pålitelig informasjon og usikker heten knyttet til den informasjon som finnes med fører at utvalget ikke går nærmere inn på dette temaet». (s 178)

Vi ser at uskyldspresumsjonen tillegges null vekt. Utvalget tar for gitt at *noe* godt kommer ut av maktmiddelbruken og at bruk av ransaking, pågrepelse, varetekt, og andre tvangsmidler er nødvendige i et moderne samfunn, og ingen steder veies kontrollskader. Tilbøyeligheten til å se vekk fra elementære rettsprinsipper finner vi igjen i kapittel 6.2.6.2 hvor forholdet til Barnekonvensjonen oppsummeres. Utvalget forteller på side 124 om vilkårene som ligger til grunn for Barnekonvensjonen Artikkel 33 og det går klart frem at «Tiltakene som iverksettes må være egnet til å forebygge at barn bruker narkotika». Utvalget forteller videre at «Vilkåret om at tiltak overfor barn må være egnet for formålet, har blitt problematisert i

---

¹⁰ Politimannen Jon Christian Møller [uttalte](#) august 2024 på sosiale medier at «Jeg var en del av kulturen og gjorde disse greiene i årevis, det var slik vi opererte. Først da jeg sluttet i politiet, forsto jeg hvor ille vi holdt på. Vi skapte mye mer faenskap enn vi «forebygget». Det var skammelig, og er grunnen til at jeg nå engasjerer meg sterkt.»

tilknytning til bruk av ruskontrakter og ruskontroll som vilkår for påtaleunntatelser». I denne forbindelse nevnes NIMs rapport fra 2022 som påpekte «at det ikke var forskningsmessig belegg for å si at ruskontrakter har en forebyggende effekt, og at det derfor kan spørres om dette er et egnet tiltak for å beskytte barn mot bruk av narkotika etter barnekonvensjonen artikkel 33».

Dette tilsier at frihetspresumsjonen skal vektlegges, men utvalget våger ikke. Om forskningsmessig belegg skulle være et kriterium for straff, ville forbudslinjens fundament rakne, og det vil ikke utvalget. Utvalget forklarer derfor «at konvensjonens pålegg om egnede tiltak ikke kan innebære at det kreves forskningsmessig belegg for at tiltaket har ønsket effekt på generelt nivå. Dette vil i så fall utelukke svært mange aktuelle forebyggende tiltak». (s. 124)

Slik unngår utvalget konsekvensene av menneskerettighetene. Heller enn å erkjenne at *ingen* tiltak som forbudstilhengerne har satt i gang har faglig grunnlag, og at forbudet gjør vondt verre, gjør utvalget sitt for å hvitvaske regjeringens prosjekt. Utvalget bruker derfor etablert rett til å avvise kravet om at tiltak skal være forskningsbasert. Det må i stedet «alltid foretas en konkret vurdering i den enkelte sak av om tiltaket er egnet for å oppnå formålet», men vi ser på dagens rettsvesen hvordan det fungerer: Rundt 40 prosent av sakene for tingrettene omhandler feilaktig kriminaliserte substanser som gjør borgere til fritt vilt for; i 60 år har lovgiver sett vekk fra forskning og rettsprinsipper for å jakte på sydebukker, og like lenge har jurister sørget for en blindsoner til tross for at forbindelsen til fortidens vilkårlige forfølgelse er opplagt.

Dette er juristenes svik. Jakten på sydebukker har vært dokumentert i 40 år av kriminologi og rettsosiologi, men jurister som utvalgets medlemmer står i tyranniets tjeneste. Takket være slik tradisjon kan regjeringens skip flagge med «Allmennprevensjon» og «folkehelse», mens menneskeliv ødelegges, idet landskapet tåkelegges tilstrekkelig til at tillit består. Justisdepartementet har i over 20 år vært skyldig i dette. Implikasjonene av Straffelovkommisjonens, Rusreformutvalgets, og Rolleforståelsesutvalgets arbeid forblir ignorert av jurister som svikter fagansvar, og i den grad hensynet til rettshåndhevelse ikke vektlegges må en bredere forholdsmessighetsvurdering gjøres – som avdekker manglende minoritetsbeskyttelse.

Det er derfor vi er samlet. Vi har sett at Rushåndhevingsutvalget er en trussel mot rettsstaten, idet utredningen legger veien for regjeringens totalitære prosjekt. Jussens integritet avhenger av at domstolene tar et oppgjør med slike faktorer, for justisministeren fremstår dedikert til å motarbeide rettighetsjuss. Vi vet fra Rolleforståelsesutvalgets utredning at slik ukultur er et systemisk problem, og det er klart at justisministeren representerer hodet på slangen. Vi ser på Mehl hvilken skade narkotikapolitikken har påført rettsvesenet, og andre partier våkner. MDGs justispolitiske talsperson har [beskrevet](#) det som sjokkerende å bevitne Justisministerens forakt for lov og rett. Hun påpekte den 30 august 2024 at

«Skaden dette gjør overfor rettsikkerheten til norske borgere og prinsippet om at maktbruk skal ha hjemmel i lov, er stor», og delte sin skuffelse over at Jonas Gahr Støre og Arbeiderpartiet gir Senterpartiet blankofullmakt til å drive cowboyvirksomhet i Justisdepartementet ved å gi politidistriktene frie tøyler til å fortsette ulovlige ransaker. MGDs justispolitiske talsperson og stadig flere mener at justisministeren svekker tilliten til en av de etatene som er mest avhengige av den, og om lov og rett skal bygges, må ikke Justisdepartementet ta et oppgjør med etablert praksis?

Systemisk ukultur

Offentlig panikk kan ikke fortsette uten svikt i ledelse. Justisministeren er et godt eksempel og først når Ansvarlighetsloven er kommet til anvendelse kan Justisdepartementet ta strafferetten inn i et nytt paradigme. Først da kan juss som fagfelt komme til sin rett etter at rettsvesenet i 60 år har forfalt, for Rushåndhevingsutvalget er resultatet av justisministerens politiske spill, og hun har tidligere undergravd Rusreformutvalget.

I et [representantforslag](#) i 2021 trakk justisministeren i tvil rusreformutvalgets konklusjon at avkriminalisering neppe vil påvirke bruken av rusmidler i samfunnet. Ministeren viste til at «Folkehelseinstituttet i sin høringsuttalelse har påpekt at det ikke er et solid forskningsmessig belegg for en slik påstand», men problemet er at FHI, som Sosiologiprofessor Willy Pedersen og [andre](#) forskere har påpekt, snur bevisbyrden. Som jurist og justisminister, hvorfor respekterer du ikke uskyldspresumsjonen? Hvorfor brukes tvilsom forskning for å rettferdiggjøre straff og hvorfor følger du ikke fagfelt og prinsipper?

Frihets- og uskyldspresumsjonen er to sider av samme sak og en del av rettsstaten. Fordi lovgiver på 1960-tallet antok at narkotika ville ødelegge samfunnet, tok Stortinget for gitt at prinsippene som bygger rettsstaten måtte vike, men vi ser i Prop 92 L (2020-2021) at Helse- og omsorgsdepartementet aksepterer Rusreformutvalgets rapport. I punkt 6.3.2 vurderes grunnlaget for straff:

Mange av høringsinstansene uttaler seg om utvalgets prinsipielle vurdering av at straff ikke kan forsvares, blant annet utfra en vurdering av at straffetrusselen ikke er egnet til å forebygge og redusere narkotikabruk i samfunnet. Flere kommenterer også utvalgets konklusjon om at det ikke foreligger kunnskapsgrunnlag som tilsier at straffetrusslene for bruk og besittelse av narkotika til egen bruk, har den allmennpreventive og individualpreventive effekt som må ligge til grunn for at en handling skal kriminaliseres. Også det forhold at utvalget ikke fant empiri som tilsier at bruken av narkotika i befolkningen vil øke som følge av å oppheve straffeansvaret alene, blir kommentert av noen instanser. Riksadvokaten er en av høringsinstansene som på dette grunnlaget mener at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet. Spesielt for etablerte rusbrukere fremstår straff som uegnet, og Riksadvokaten uttaler om dette:

For en rekke rusmisbrukere har de allmennpreventive hensyn blitt vektet for tungt i forhold til straffens negative virkninger for den enkelte. Riksadvokaten slutter seg derfor til at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet for mange av disse, nyttevirkningene av straff er ikke større enn skadevirkningene. Samfunnet bør derfor møte mange av de rusavhengige på en annen måte enn i dag. (...) Vi står med andre ord i dag i den situasjon at bruk av straff prinsipielt er vanskelig å forsvare, og i tillegg har en meget variabel og usikker virkning. Strafferetten kan vanskelig operere med en straffetrussel for noen, men ikke alle, for samme type handling. Strafferettsapparatet er derfor lite ønskelig å benytte, og for manges del lite egnet, for å motvirke uønsket rusatferd.

På grunnlag av slike innspill, legger Helsedepartementet i Prop 92 L (2020-2021) «til grunn at man kan oppnå bedre effekt ved å bruke helse- og sosialfaglig metodikk enn straffetrussel for å forebygge og begrense narkotikabruk.» Flere høringsinstanser var imot fordi de mente at straff har en nytteeffekt som overgår ulempene, men Helsedepartementets vurdering er at «kunnskapsgrunnlaget for at fortsatt straffeforfølgelse av bruk m.m. av narkotika bidrar til å redusere narkotikabruken, eller til å holde bruken fortsatt lav i befolkningen, er usikkert.»

Forsvaret spør derfor: Dersom det etter 60 år med forbud ikke eksisterer bevis for at straff virker, innebærer ikke dette at retten til selvbestemmelse må vektlegges?

I hvilken grad selvbestemmelse må vektlegges avhenger av hvor farlig «narkotika» er og hvor godt forbudet beskytter mot problemer. Fiendebildet må med andre ord revurderes. I den grad rusmidler tilbyr positive opplevelser, må autonomi anerkjennes, og Riksadvokaten har notert forskjellsbehandlingen i ruspolitikken. I hørings svar til Rusreformutvalget reflekterer Riksadvokaten ikke bare over tvilsom dobbeltmoral, men over mangel på bevis for at straff virker:

Utredningen viser i stor grad til forskning, hvilket er prisverdig. Det er ikke lett å finne forskningsmessige motargumenter, rett og slett fordi relevant forskning ikke finnes. Virkningen av straff og straffetrusler har vi eksempelvis lite eksakt kunnskap om. Mye bygger på alminnelige betraktninger, erfaringer og «sunn fornuft».

Det er derfor klart at straff er uten grunnlag. Alle argumentene for straff er redusert til personlig bekymring (eller et ønske om å beholde uforholdsmessige maktmidler), og derfra tilsidesettes Grunnloven. Videre ser forbudstilhengerne bort fra et misforhold mellom mål og midler, og terskelverdier bevarer en blindsoneslik slik at forbudet kan fortsette.

Så la oss snakke om terskelverdiene. Lovgiver og Høyesterett bruker dette for å skille mellom kjøp og salg, hvilket fungerer dårlig. Ett gram cannabis kan deles like mye som 20 gram kan røykes alene, og problemet med vilkårlig forfølgelse fortsetter. Vi skal se mer til det, men om tilbud og etterspørsel ikke vris til en offer- og overgriperkontekst, hvorfor skille kjøp fra salg? Hvordan avgjør ett eller hundre gram om brukere sykeliggjøres eller demoniseres?

Rushåndhevingsutvalget hadde rett i en sak, og det er at terskelverdiene er uten prinsipiell grunn. Utvalget gjorde klart at terskelverdiene er uten juridisk eller medisinsk grunnlag, men terskelverdier ble fastsatt av Høyesterett i 2021 for å gi lovgivers signaler rettslig vekt. Til tross for dette har ingen forklart hvordan ulike stoffmengder avgjør om brukere skal sykliggjøres eller demoniseres og både «signaleffekt» og «spredningsfare» forblir svak begrunnelse for straff, uten empiri. Vi har sett at Justisministeren ikke kan forklare forskjellsbehandlingen på rusfeltet, og det skal ikke mye til for å innse at terskelverdier er ubrukelige retningsanvisere for straff, så hva er poenget? Er terskelverdier et resultat av manglende vilje til selvinnsikt?

Det fremstår som om terskelverdiene reelle nytte er at de gir forbudstilhengere et grunnlag for å leve uten skam i en brytningstid. Terskelverdiene har vist seg uten et prinsipielt fundament og Høyesterett har brukt signaler fra lovgiver for å finne en grense som fritar for straff: ettersom avkriminaliseringen går fremover – og lovgivers signal modnes – kan grensen forventes å bli hevet til siste forbudstilhenger har dødd og verden kan tilpasse seg en mer helhetlig standard for menneskerettigheter. På denne måten kan de ansvarlige se vekk fra parallellen til tidligere totalitære eksperimenter, men er dette en holdbar løsning? Er det ikke å la ofrene bære undertrykkernes byrde?

Forbudstilhengere setter ikke pris på rettighetsjuss fordi de har vridt tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst. Slik blir brukere umyndiggjort og selgere demonisert. Men er det ikke samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende bruksmønstrene for lovlige og ulovlige stoffer?

Hvis det er samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstrene, er det riktig å se narkotikahandel i en offer- og overgriperkontekst? Avslører ikke dette en blindsoner som bør belyses?

Hvorfor gå bort fra det tradisjonelle målet om skyld? Normalt, det være seg kniver, økser, eksplosiver eller lovlige rusmidler, er sosial ringeakt og moralsk klanderverdighet forbeholdt de som misbruker et produkt, ikke de som tjener på salget: Hvorfor har en cannabisselger mer skyld enn en misbruker? Hvorfor fortjener narkotikaselgere verre straffer enn mordere og folk som voldtar barn?

Mens lovgiver og politi tidligere fremstilte all bruk av illegale stoffer som misbruk er det få som gjør det samme i dag og forskning tyder på at det er samme varierende brukermønstre som for alkohol. Men om ikke all bruk er misbruk, hvorfor vris tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst? Hvorfor er narkotikaselgerne så ille?

Forbudstilhengere kan vanskelig svare på dette spørsmålet ettersom tyranni og autonomi er motsetninger i et meningsbærende univers. Vi vet at brukere heller vil ha med selgere å gjøre enn politiet og mens selgere har tilbudt en vare det er gode nok grunner til å bruke, har politiet tilbudt umyndiggjøring, tvang, og frihetsberøvelse. Hvis menneskerettighetene

beskytter bruk, som stadig flere domstoler hevder, har ikke politiet et større etisk problem enn selgere? Har ikke de som ledet an i utryddelsen mer å svare for?

Spørsmålet berører forbudets kjerne, moralen som forsvarer forfølgelse. Som Riksadvokaten erkjente i sin høringsuttalelse er forskjellsbehandlingen av rusbrukere et paradoks, hvilket sliter på lovens autoritet: Kan ideen om god og dårlig moral være snudd på hodet? Kan det være årsaken til at panikk videreføres, og kan prinsipiell tenkning helbrede samfunnet?

Poenget med ruspolitikken, bare ikke uttalt, er å gjøre rusbruk så farlig som mulig. All bruk betraktes som misbruk, det er ingen kvalitetssikring, og jo verre brukerne har det desto mindre lukrativt er det for andre å bli «narkomane». Forbudstilhengerne satser derfor på straff for å holde rusbruk nede, men kan folk ha tillit til den politiske prosessen? Om ikke skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er rasjonelt, kan borgere lære annet av ruspolitikken enn å gjennomskue hykleri?

Politiets [innbyggerundersøkelse](#) viser at av 100 spurte, har 72 tillit til politiet. Politidirektøren er fornøyd, men kritikere [mener](#) at hvis bare de med erfaring hadde blitt spurt så hadde tillitten vært lik null. Tenker Justisministeren at narkotikalovgivningen har styrket tilliten til politiet eller svekket den?

Politiets innbyggerundersøkelse bekrefter at tilliten er dalende ut ifra hvor mye kontakt man har med etaten. Andelen er lavest blant de som har opplevd uønsket deling av bilder/videoer (39 prosent), utpressing (43 prosent) og seksuelle overgrep/krenkelser (43 prosent). 47 prosent av de som har blitt utsatt for voldtekt mener de ble tatt på alvor, men hvor stor prosent av narkotikabrukere opplever det samme? Hvor mange er takknemlige for politiet og opplever politiets verktøy som nødvendige og forholdsmessige?

Justisministeren vet ikke noe om dette fordi dette er informasjon Justis ikke vil ha. Justis har derfor aldri undersøkt hva brukerne selv synes om politiets maktmiddelbruk, men samtlige som forsvaret har vært i kontakt med hevder at politiets innsats gjør vondt verre. Dette er forenelig med all samlet innsikt som tar samfunnet vekk fra straff. FN og Europarådet vil avslutte narkotikakrigen, men Senterpartiet vil gi politiet mer maktmidler og snakker om «forebygging». Hva ligger i dette begrepet og hvordan gjør politiets aksjoner på rusfeltet verden til et bedre sted?

Forsvaret kan [vise](#) til rapporter som bekrefter at jo mer politiet angriper det illegale markedet desto mer vold, drap og utrygghet får samfunnet tilbake. Kan justisministeren vise til rapporter som bekrefter det motsatte?

Hva tyder på at lovgiver vet bedre i spørsmål om rusbruk enn den enkelte borger? Har ikke lovgiverne flere ganger sett vekk fra ekspertutvalg for å videreføre politikk på tilbakeviste premisser? Viste ikke pandemihåndteringen i 2020-23 hvor lett frihetsrettigheter forkastes og hvor ivrig totalitære løsninger omfavnes?

Pandemien som rammet oss våren 2020, førte til oppmerksomhet om rolleforståelsen både blant politikere og embetsverk. Etter at Koronakommisjonen la frem sin rapport har det vært en offentlig debatt om hvorfor vedtaket om å innføre de mest inngripende tiltakene Norge har vært vitne til i fredstid, ikke ble forsvarlig behandlet. Koronakommisjonens rapport viser at krisesituasjoner stiller både politikere og embetsverk overfor store utfordringer og kommisjonen [peker](#) på at «[d]et er nettopp i krisesituasjoner at Grunnloven og menneskerettighetene blir særlig viktige. Det er i krisesituasjoner at risikoen for at Grunnloven og menneskerettighetene blir tilsidesatt, er størst, og dermed at overgrep mot borgerne kan skje.»

Koronakommisjonen gir etter Embetsmannsutvalgets vurdering støtte til at det i kriser er et særlig behov for et faglig sterkt og uavhengig embetsverk, som kan bidra til å sikre at kravene til saksbehandling vies tilstrekkelig oppmerksomhet, men har justis tatt lærdommen? Ser justisministeren at overdrevne fiendebilder åpner for totalitære impulser, og at jurister bør sørge for bedre beskyttelse av rettssikkerheten?

Senterpartiet snakker om forebygging. På dette grunnlaget opprettholder Justisministeren at politiet må få tvangsmidler som Riksadvokaten mener er uforholdsmessige, men hvor mange millioner kroner har den norske stat brukt på forebygging og hva vi har vi fått igjen? Kan Senterpartiet, regjeringen, eller Justisdepartementet vise til noen kvalitetssikring?

Vi vet altså ikke om de som har blitt straffet har forstått det som staten vil lære bort. Vi vet ikke hvor mange ran, kidnappinger, voldtekter, og voldsepisoder som knyttes til det illegale markedet, og vi vet ikke hvor mange av overdosene som knyttes til forbudet. Vi vet derimot at politiet [kobler](#) barnevernet inn i rundt 10.000 saker hvert år på grunn av ulovlig rusbruk, og at dette er en form for tilleggsstraff. Har slik innsats blitt vurdert ut fra kost-nytte eller etiske hensyn? Er det for eksempel gjort forsøk på å finne ut hvor mange barn som har mistet foreldre? I de tilfeller hvor det har skjedd, vet vi om tilsvarende bruk av alkohol ville ført til tap av samvær? Vet vi hvor ofte barn opplever barnevernets tilbud som bedre enn foreldrene? Vet vi hvor ofte foreldre og familiemedlemmer opplever at barnevernets innsats er nødvendig og forholdsmessig? Har norske myndigheter produsert data som kvalitetssikrer slike inngrep?

Vi vet ingenting om dette fordi forbudstilhengerne i 60 år har ignorert skaden som følger med politikken. Hva så med urinprøveregimet? Krav om rustesting stilles ofte som betingelse for samvær og førerkort. Mange brukere oppfatter praksis som urimelig og krenkende. Er dette regimet vurdert mot mindre inngripende tiltak?

Det er nulltoleranse for rus i trafikken så lenge det ikke er snakk om lovlig ervervet medisin. Iveren etter å forebygge dødsfall er så stor at staten årlig straffer tusenvis som ikke er ruset, og har norske myndigheter vurdert kost-nytte eller etiske hensyn?

Vi vet altså ikke hvor mange liv som reddes av statens nulltoleranse, verken i trafikken eller ellers. Kanskje er det ingen, men vi vet at norske borgere finner praksis urimelig og at unge mennesker har tatt livet av seg nettopp på grunn av dette regimet. Indikerer ikke det at kontrollregimet går for langt? Burde ikke lovens tvilsomme grunnlag vekke vilje til avklaring?

Den 9. januar 2024 fikk Justisministeren spørsmål fra MDG om hvordan statsråden vil følge opp Høyesteretts dom 6. desember 2023 (HR-2023-2307-A) om bruk av cannabis og førerrett. Høyesterett mener det er opp til politiske eller faglige instanser å sørge for en oppdatering av dagens terskler for førerkortbeslag, og MDG ønsket at Justisministeren tok affære ettersom praksis ikke er i tråd med kunnskapsgrunnlaget rundt mulig ruspåvirkning fra cannabis.

Her i landet skal ingen straffes uten skyld, men det er dette som skjer når legalgrensene er så lave at personer som ikke er påvirket blir straffet. Til tross for dette, svarte Mehl den 18. januar med å foreta seg ingenting, så er Justisministeren fornøyd med et rettssystem som dømmer uskyldige for generell avskrekking? Er ikke en bevisbyrde som er snudd på hodet en perfekt oppskrift på justismord?

Det er ikke lenger tabu å overføre jussens prinsipper på rusfeltet, og stadig flere går ut mot et regime som sliter med Grunnloven. Advokat Anne Kristine Bohinen har [anført](#) at den lave straffbarhetsgrensen i trafikken medfører en «krenkelsesfest» overfor mennesker som velger et alternativt rusmiddel til alkohol, og det er kjent at grensene bygger på [manglende](#) vitenskapelig grunnlag. Mens det er en klar sammenheng mellom alkoholverdier i blodet og nedsettelse av kjøreferdigheter, kan man ikke si det samme for cannabis, men allikevel har 28.000 bilister blitt straffet for ruskjøring, selv om de ikke nødvendigvis har vært ruset. Er ikke dette i strid med det grunnleggende prinsipp om at staten kun straffer borgere som har utvist klanderverdig atferd?

I forbindelse med Høyesteretts behandling av grenseverdiene for THC i trafikken, våknet jurister til den tvilsomme tilstanden for lov og rett. Advokat Torkjell Øvreboe fortalte om en jussprofessor som [sammenlignet](#) situasjonen med hekseprosessene:

I en hekseprosess fra middelalderen hadde en forsvarer anført at det ikke fantes hekser. Dommeren hadde svart at det selvsagt finnes hekser, siden man hadde innført lover mot dem. Samme type argument møter man også i dag. Retten konkluderer med ruspåvirkning fordi loven sier at de skal anses som ruset. Imidlertid er dette en påstand uten vitenskapelig belegg, på samme måte som å hevde at det eksisterer hekser.

Hva tenker Justisministeren om slike paralleller? Er lærdommen relevant og kan historisk kontekst hjelpe samtiden videre?

All ære til jurister som ser forbindelsen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men hvorfor stoppe innsikten ved grenseverdiene i trafikken? Hvis man erkjenner at trafikregimet ikke er nødvendig og forholdsmessig, hvordan unngå å se det samme problemet for forbudet?

Sett fra Grunnlovens perspektiv vitner det om kognitiv dissonans å ikke erkjenne et større bilde. Det er tross alt ikke bare i trafikken at grenseverdier er uten vitenskapelig hold og at straff videreføres i strid med rettsstatsprinsipper. Også for cannabisbruk generelt mangler empiri som forsvarer straff og narkotikaforbudet videreføres fordi Grunnlovens prinsipper er uten vekt. Sett fra jussens perspektiv er statens skjønnsmargin større for inngrep i trafikken enn i hjemmet, så avsløres ikke et problem for ruspolitikken generelt?

Som vi har vært inne på, viser innspill til Rushåndhevingsutvalget fra Oslo politidistrikt, Oslo Statsadvokatembeter, Politihøgskolen, og en rekke andre berørte aktører at gjennomgang av rettssikkerheten er nødvendig. Fordi ingen utredning er gjort består en blindsoner, men din forgjenger har [innrømmet](#) at det er «veldig krevende vurderinger, bevisvurderinger og skjønnsvurderinger» som politiet må ta stilling til i møte med rusbrukere, og at en politijurist ikke alltid er tilgjengelig. Vi ser av riksadvokatens rapport at politiets vurderinger systematisk har vært utilstrekkelige, så er Rushåndhevingsutvalget egnet til å trygge brukerne? Kan de ikke forvente at stripping og ransakelse fortsatt avhenger av om de møter en politimann fra miljøet rundt tidligere NNPF?

Hva med sannsynligheten for rusavhengighet? Riksadvokaten har kommet med direktiver, og Rushåndhevingsutvalget setter rettslige avgrensninger, men kan vi stole på at politiet vurderer terskelen for straffrihet på best mulig måte? Hvordan skal politiet skille mellom helseproblemer og kriminell adferd? Er dette en jobb som Justisdepartementet ønsker for politiet?

Hva med skillet mellom bruk og salg? Fem gram hasj kan selges like mye som 20 gram kan være til eget bruk, så hvordan skille mellom personlig bruk og kriminell adferd? Er dette en jobb som statsråden ønsker for politiet?

Dette er ikke en jobb som Oslo-politiet selv ønsker. I innspill til Rusreformutvalgets rapport, påpeker Oslo politidistrikt følgende:

Erfaringsmessig tilpasser selgere seg det som i dag er grensen for forelegg. Dersom man ikke har kunnet bevise videresalg har man i dag muligheten til å straffe «antatt» selger med forelegg for oppbevaring. Oslo politidistrikt antar at de samme utfordringer med bevisbildet vil knytte seg til om stoffet er til egen bruk eller ikke. Politiet har hverken kapasitet eller ressurser til å etterforske hva som er til egen bruk eller hva som er ment for videresalg, det vil i så fall kreve en uforholdsmessig ressursbruk sett opp imot etterforskning av andre straffesaker som politiet både skal og må prioritere.

Frykten til politiet er blitt realitet gjennom terskelverdiene. Ettersom Høyesterett vektlegger lovgivers signal mer enn prinsipielle hensyn skiller terskelverdier straff fra straffrihet, men ingen har vist hvordan dette systemet hindrer vilkårlighet. Så lenge dette er tilfelle, er faren for rettighetsbrudd stor og verken innbyggere eller politi kan være på trygg grunn.

Vi vet etter 60 års jakt på rusbrukere at det eksisterer en ukultur i politiet, og en statsadvokat fra tidligere Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF) har hevdet at Riksadvokatens retningslinjer ikke vil endre mye. Det er først og fremst representanter for tidligere NNPF som ønsker å straffe på tilbakeviste premisser, mens LEAP Scandinavia representerer en motpol. Sistnevnte gruppering har lenge jobbet for en helhetlig og fordomsfri ruspolitikk, og er det ikke logisk å se til dette miljøet dersom politiets navn og rykte skal bedres? Etter Rolleførståelsesutvalgets rapport, bør ikke politi- og påtalemyndighetens innsats på rusfeltet reformeres i tråd med Grunnlovens verdier?

Vi har sett problemet med terskelverdier og Riksadvokaten har akseptert prinsippet om å gå fra straff til hjelp i større narkotikasaker. Som sagt i høringsvar til rusreform:

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotikaprogram med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metaamfetamin. Den alternative ubetingede fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langtkommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp.

Hvordan er dette annerledes for andre som har forbrutt seg mot straffelovens § 232? Forskning tyder på at ideen om narkohaien er politisk fiksjon og at flertallet som sitter på lange dommer er brukere. Undersøkelser viser også at jo lengre straff, desto vanskeligere er veien tilbake til samfunnet, og er det ikke rimelig å anta at samfunnet tjener mer på en betinget dom enn år i fengsel? Forebyggende ser dette ut til å være den beste løsningen, så hvorfor opprettholde lovens strengeste straff? Er det allmennpreventive hensyn?

Få dommere vil vektlegge allmennpreventive hensyn i en rettighetsanalyse. Kriminolog Sverre Flaaten har påpekt at de fleste dommere personlig er meget skeptiske til ideen om at forbudet har individ- eller allmennpreventiv effekt,¹¹ og dersom slike hensyn brukes for å beholde straff betyr det at noen ofres for at andre ikke skal gjøre det samme. Likevel

---

¹¹ «På spørsmål om deres syn på allmenn- og individpreventiv effekt av straff i forhold til narkotikalovbrudd, er dommerne nærmest desillusjonerte. De færreste synes begrunnelsen i allmenn- og individpreventiv effekt er treffende eller anvendelig. Verken den allmennpreventive [eller] den individpreventive effekten fungerer som meningsbærende for dem i relasjon til narkotikalovbryteren.» FLAATEN, *HEROINISTER OG KONTORISTER* (2007), s.175

avhenger demonisering av narkotikasalg av at tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst, og ingen kan forklare hvorfor. I stedet for å straffe av gammel vane, burde ikke forbudet opphøre? Når halvparten av Europas borgere og store deler av USA har legalisert tilsvarende handlinger, hva annet enn despotisme og slavemoral opprettholder loven?

Arbeidet til Ronald Keith Siegel, en amerikansk psykofarmakolog som var førsteamanuensis i forskning ved Instituttet for psykiatri og atferdsvitenskap ved Universitetet i California, Los Angeles, motsier at staten har en legitim statlig interesse i narkotikabekjempelse. Gjennom sin karriere var Siegel konsulent for flere statlige kommisjoner. Forskningen fokuserte på effekten av stoffer på menneskelig atferd, inkludert en rekke kliniske studier der frivillige mennesker tok medisiner som ketamin, LSD, cannabis, meskalin, psilocybin og THC, og når han vitnet i 2005 om langtidseffektene av metamfetamin og kokainbruk i Robert Blake-drapssaken, beskrev juryens formann Siegel som «et av de mest overbevisende vitnene».

I sin bok *Intoxication* hevder Siegel at å søke endrede bevissthetstilstander er en naturlig del av vår biologi, omtrent som driften etter drikke, mat og sex. Han anser dette som en fjerde drift, og hvis vi anerkjenner søken eller transcenderende opplevelser som del av vår biologi, gir kriminalisering av rusopplevelser mening?

I *Human Rights and Drug Control* kobler Melissa Bone, en lærer i strafferett ved universitetet i Leicester, Siegels argument til menneskerettigheter. Hun skriver om narkotikabruk som en fjerde drivkraft:

Denne forestillingen samsvarer med menneskerettighetsfundamentalisme og ideen om at rettigheter er forankret i selve menneskets natur. Dette perspektivet erkjenner at menneskerettighetene har menneskeheten som sitt opphav, siden det er visse verdier, sosiale normer og behov som deles på tvers av alle kulturer, og derfor er noen behov ikke lokale, men menneskelige. Selv om menneskerettighetsfundamentalisme er gjenstand for kritikk, er hensynet til at rettigheter stammer fra vår menneskelige natur verdt å vurdere. Faktisk, hvis menneskerettighetene beskytter den menneskelige tilstanden ved design, og menneskelig narkotikabruk er et naturlig fenomen forankret i vår felles menneskelighet, så kan menneskerettighetene brukes til å bekrefte rusbruk som et menneskelig behov på en måte som kan hjelpe mennesker til å vokse og blomstre.¹²

Hvis rusbruk er en naturlig del av menneskelivet forklarer det hvorfor narkotika har vunnet narkotikakrigen. Det forklarer også hvorfor forbudet har svekket statens autoritet, og kan ikke Justisministeren se en større visjon enn å føre krig mot den menneskelige tilstanden?

---

¹² Melissa L. Bone, *Human Rights and Drug Control: A New Perspective* (2021) 36

Justis sier i [brev](#) av 1. juli 2022 at «Regjeringen går imot en generell avkriminalisering av befatning med narkotika til egen bruk», og forsvaret forstår dette. Avkriminalisering er vanskelig å skille fra statlig beskyttet mafiavirksomhet, ettersom det kriminelle markedet vil øke i omfang, samtidig som kampen mot narkotika blir meningsløs. Ingen ansvarspersoner vil gi organisert kriminalitet bedre forfeste, men hvorfor ikke se til alkoholpolitikken?

Det er en kjent sak at kriminalisering på enkelte områder kan føre til dramatiske endringer i den samlede kriminalitet, og at dette var resultatet av alkoholforbudet etter 1. verdenskrig. Ønsket bak lovgivningen var å få vekk alkoholskader, sosiale tragedier, og kriminalitet i alkoholens kjølvann, men forbudet skapte så mye ny (og for stor del utilsiktet) kriminalitet at man etter få år innså at de ønskede effektene av lovgivningen var beskjedne sammenlignet med de uønskede. Dette er i dag ukontroversielt, og det er faglig [enighet](#) om at det samme gjelder for narkotikaforbudet. Hvilke andre grunner enn jakten på syndebukker er det da som opprettholder straff på rusfeltet? Hvorfor utsette brukere for terskelverdier så lave at de daglig må omgå kriminelle? Hvorfor ikke tilby tryggere rammer?

I et kriminelt marked er det ingen kvalitetssikring, ingen beskyttelse mot svindel og ran. Det er fort gjort å få problemer, og om regjeringen vil «sikre en bedre livssituasjon og verdighet og redusere stigma for personer med rusproblemer», og ønsker føre en «kunnskapsbasert» ruspolitikk som «gjør det trygt å be om hjelp», er det forsvarlig å utelukke regulering? Kunne ikke et regulert marked gjort hverdagen tryggere for samfunnet og enklere for politiet? Kunne det ikke redusert kriminalitet, sykdom, vold, lidelse, stigma og død?

Forsvaret spør fordi en mer helhetlig ruspolitikk mest sannsynlig ville tjent det norske folk. Justisministeren vil for eksempel hindre at unge verves til kriminelle gjenger, men forbudet dyrker kriminalitet. Mange unge foretrekker cannabis heller enn alkohol og kriminalisering sørger for at de omgås kriminelle. Jo bedre kontakter desto bedre kvalitet og tilbud, men til en pris av kaos og usikre fremtidsutsikter. De fleste som sitter på lengre dommer er derfor brukere, ikke bakmenn, og myten om narkotikahaien er politisk fiksjon. Rusreformrapporten gjør dette klinkende klart, men allikevel gjør forbudet brukere til selgere – og senere til innsatte – samtidig som et marked verdt hundrevis av milliarder overlates til kriminelle. Kan ikke ungdommen beskyttes bedre gjennom et alternativ? Kan ikke et regulert marked fjerne spenningen ved de forbudte stoffene?

Forsvaret spør fordi det er i disse baner Canada, Tyskland, Thailand, Uruguay, Malta, Mexico, og andre nasjoner tenker når menneskerettigheter brukes for å forsvare regulering. Et mer helhetlig perspektiv blir bare mer nødvendig og kan spare lovgiver for utfordringen som det er å skille brukere fra selgere og problembruk fra rekreasjonsbruk. Det finnes ingen gode svar på hvordan dette skal løses, men om målet er å få ned overdoser og hjelpe dem som trenger det, er ikke et regulert regime det som fjerner skam og stigma? Er det ikke det som i størst grad trygger brukere?

Regjeringen hevder å være på ungdommens side, men mange ungdom opplever forbudet som hyklersk. Brukere vil heller ha med selgere å gjøre enn politiet, og det er liten tvil om at forbudet svekker maktens autoritet. I stedet for å innby til respekt, er resultatet av forbud at illegale stoffer blir sett som et frihetssymbol: Kunne det ikke være en ide å se mer helhetlig på ruspolitikken? Kunne ikke dette reversert trenden?

Justisministeren har ikke annet enn følelser å gå på ettersom ingen utredning har vurdert et regulert marked. Likefullt er det få eksperter som tror at bruk vil øke betydelig, og mer sannsynlig at kriminaliteten vil synke til det nivå den var på 1950-tallet, før krigen mot narkotika fikk fart på statistikken. Det var i det minste dette nederlandske myndigheter konkluderte etter å ha sett på saken ([Human Rising](#) s. 136). Det ligger derfor i kortene at Justisdepartementet bør være interessert i å avklare om en rett til cannabisbruk inkluderer et regulert marked. Offentlig panikk er påvist, og er det ikke naturlig at stigma, utstøting, og overdoser er forbundet og at forbudet skaper mer problemer? Kan ikke likebehandling med alkohol bidra til tryggere rusmidler og økt incentiv til å oppsøke hjelpeapparat? Kan det ikke snu en utvikling som gjør brukere til kriminelle?

Vi ser at det er gode grunner for et regulert marked. Allikevel vil ikke lovgiver revurdere et kriminelt marked, og Høyesteretts og Justisdepartementets behandling fremstår som en forbrytelse mot lov og rett. Forsvaret spør derfor, kan folk ta for gitt at forbudet er godt og at de som undergraver det er onde? Er målet om et narkotikafritt samfunn et verdig ideal når metodene skaper et stadig større helvete?

Grunnlovens § 94 sier at «Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep», men utredninger viser at gevinsten av straff er usikker, at omkostningene enorme, og ingen har påvist en nytteeffekt. Hva er da igjen av signaleffekten? Hva slags signal sendes ved å straffe på tilbakeviste premisser?

Statsråden har ikke forklart hvorfor brukere av andre stoffer enn alkohol bør umyndiggjøres og det gjenstår å se om forbudet oppfyller et legitimt formål når stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelsen. Rusreformutvalget er klar på at straff ikke har hindret utbredelse av narkotika og det er gode grunner for et regulert marked. Den viktigste er, som utvalget konkluderte, at ikke «begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt».

Om begrunnelseskravet for straff ikke anses oppfylt, er ikke dette god grunn til å regulere markedet? Er ikke dette all grunn som trengs?

Det er også andre grunner til å fjerne forbudet, slik vi gjorde med alkohol. Vi vet at forbud har store samfunnsmessige omkostninger, at det påtvinger brukere kontakt med kriminelle, og at det illegale markedet utgjør en trussel. Narkohandelen har i et halvt århundre korrumpert institusjoner som skal sikre et åpent samfunn, samtidig som en større prosent av

befolkningen ofres. Dette er omkostninger som får liten oppmerksomhet, men hva innebærer verdighet: Er det et rusfritt liv for enhver pris, eller et liv hvor selvbestemmelse vektlegges?

I den grad Justisministeren vektlegger et rusfritt liv over selvbestemmelse, vil koblingen til fortidens undertrykkende kampanjer være mindre åpenbar. Likevel er tyranniets essens alltid den samme og det narkotikafrie idealet avslører klare historiske paralleller: I den grad nordmenn har omfavnet dette idealet, har samfunnet fått hykleri og dobbeltmoral som fremmer forfølgelse; autoritetstro fraksjoner som støtter overgrep og angiveri; en politistyrke som slår inn dører på jakt etter syndebukker; og rettsstatsprinsipper som er satt til side. Hvordan er dynamikken i Norge forskjellig fra Orwells dystopiske litteratur? I den grad det narkotikafrie idealet vinner frem, er vi ikke utsatt for samme dynamikk som Tyskland under andre verdenskrig?

I den grad dobbeltmoralen på rusfeltet aksepteres, vil koblingen til fortidens undertrykkende kampanjer fremstå absurd. Akkurat som nazistene betraktet jøder som en trussel, vil forbudstilhengerne se narkotika som et problem, men det vil være vanskelig å se et større bilde. Forsvaret tilbyr derfor Professor i Statsvitenskap Bernt Hagtvets innsikt:

Ofte glemmer vi at nazismen ikke var en appell til brutalitet og hat. For dem som kom innenfor dens stråleglans, fremsto Hitler som sinnbildet på uegennytt, patriotisme, renhetslengsel, harmonidrøm og nasjonal gjenfødelse. Derfor fikk nazismen en slik tiltrekningskraft. Den ble ikke opplevd som en konfrontasjon med anstendigheten. Nazismen maskerte sin brutalitet som idealisme. Nazismens fatale tiltrekningskraft lå i et estetisk-politisk program for å skape det nye ariske mennesket mot den hellige jøden.¹³

Er det ikke bare her å bytte ut fiendebilder og overmenneske-ideer med drømmen om et narkotikafritt samfunn, så ser vi dynamikken bak ruspolitikken? La oss omformulere:

Ofte glemmer vi at forbudet ikke var en appell til brutalitet og hat. For dem som kom innenfor dets stråleglans, fremsto det narkotikafrie idealet som sinnbildet på uegennytt, patriotisme, renhetslengsel, harmonidrøm og nasjonal gjenfødelse. Derfor fikk forbudet en slik tiltrekningskraft. Det ble ikke opplevd som en konfrontasjon med anstendigheten. Forbudet maskerte sin brutalitet som idealisme. Forbudets fatale tiltrekningskraft lå i et estetisk-politisk program for å skape et rent samfunn fritt for den hellige narkotikaen.

Vi ser hvorfor forbudet har slik appell. Vi forstår også hvorfor NNPFs medlemsblad i smått-og-godt spalten feirer at narkotikaselgere tas livet av andre steder i verden, for i den grad det narkotikafrie idealet lokker, går ikke forbudstilhengerne over lik for å trygge samfunnet?

---

¹³ Bent Hagtvat (red.): Folkemordenes svarte bok (2008) 461

Vi ser at både forbudsfolk og nazister er så preget av fiendebilder og renhetslengsel at målet i begge tilfeller godtgjør middelet. Vi har derfor lover som skal fremme et narkotikafritt samfunn og dette idealet forfølges med religiøs iver. Det spiller ingen rolle at samfunnet er lenger unna enn noensinne, ei heller at fagfolk bekrefter at mindre inngripende tiltak er bedre egnet; forbudstilhengerne vil straffe seg frem til paradiset, uansett pris, og det er essensen i en dynamikk som ugyldiggjør Grunnloven. Er ikke problemet da det narkotikafrie idealet?

Regjeringens rådgivere i ruspolitikken er jurister som tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch, pensjonert lagdommer Iver Huitfeldt, og andre som måler forholdsmessighet ut ifra et narkotikafritt ideal. Denne tradisjonen har løftet frem panikken som Rusreformutvalget dokumenterte, og kontrasten til riksadvokaten er stor. Som Huitfeldt [svarte](#) på spørsmål om kroppsransakelse er et proporsjonalt inngrep dersom politiet oppfatter en person som ruset:

En rustilstand gir i seg selv skjellig grunn til mistanke om besittelse og besittelse forutsetter erverv og igjen nesten alltid import. Forholdsmessighet må relateres til en målestokk. Finner politiet en salamipølseskive med narkotiske stoffer, er ikke saken dermed oppklart og avgjort. En pølseskive må jo komme fra en hel pølse, derfor blir hele pølsa målestokken. Slik er det med alle funn av narkotika, forholdsmessigheten må vurderes mot et stort, ukjent kvantum.

Vi ser her hvorfor Arbeiderpartiets jurister og riksadvokaten krasjer. Førstnevnte veier forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal, men kan inngrepet være forholdsmessig om gode grunner for straff uteblir? Om et inngrep ikke avhjelper men gir skade, kan det være nødvendig?

Hva synes Justisministeren om juss som avleder forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal? Er denne tradisjon egnet til å verne om rettsstaten eller kan historiens dom bli vond?

Riksadvokaten har forlatt det narkotikafrie idealet til fordel for mer rasjonelle hensyn. FNs menneskerettighetsapparat og stadig flere statsledere mener at fornuftig regulering må til, så bør regjeringen finne nye rådgivere?

Hva med Justisdepartementet? Ingen har forklart hvordan dobbeltmoralen på rusfeltet er forenelig med konstitusjonelle hensyn, men ni justisministere har beskyttet forbudet mot konstitusjonell kritikk: Fortjener ikke stat og samfunn en større oppvask, og fortjener ikke ansatte i politi- og påtalemyndighet en beklagelse?

Hva vil Justis gjøre for å bygge fagfelt og integritet?

Det er ikke bare Justis som har sviktet ansvar. Rusmiddellovbrudd er den største kategorien av straffereaksjoner i retten og frihetsrettigheter krever spesielt vaksom beskyttelse. Til tross for dette har ni høyesterettsdommere hindret rettsutvikling og grunnlovssikring og nærmere 500.000 straffesaker er omstridt etter at Høyesterett i 2010 for første gang

beskyttet forbudet mot kritikk. Ingen av disse dommerne har utvist det skjønnsom stillingen krever. Samtlige har vært like foraktfulle for rettsstatsprinsipper som politikerne de skulle kontrollere, så hva tenker Justisministeren om ukultur i staten? Kan offentlig panikk forme ruspolitikk i 60 år uten at ukultur er et problem?

Hva tenker Justisministeren om ukultur i ledelse? Kan offentlig panikk videreføres tiår etter tiår uten svikt i ledelse? Er det blitt en tradisjon i narkotikabekjempelsesmaskineriet å finne ledere som støtter narkotikaloven uavhengig av rettmessighet?

(hvis nei)

Så 60 år med forbud har ikke fremmet en kultur hvor justis og andre krigsprofitører har begrenset debatten av hensyn til bevaring av prestisje, budsjetter, og maktmidler?

Senterpartiet forsøkte høsten 2022 å spille politisk mynt på behovet for mer maktmidler og mer straff ved å påstå at rusbruken hadde økt etter at Høyesterett utmålte straffefrafall for tunge rusbrukere og riksadvokaten begrenset tilgangen til maktmidler. Det er siden [avdekket](#) at Senterpartiet brukte udokumenterte påstander, eller hva andre vil kalle løgn, for å få gjennomslag for en politikk som bryter med menneskerettigheter. Ifølge FN er straffefrihet det største problemet for beskyttelse av menneskerettighetene, så hvorfor ikke holde partikolleger ansvarlige?

Om ministeren ikke vil vektlegge signaleffekten av å holde kolleger på Stortinget ansvarlige for menneskerettsbrudd, men fortsetter å bruke udokumenterte påstander for straff, er ikke det et signal om at den politiske prosessen har spilt fallitt og at en ukultur har utviklet seg hvor maktmennesker står over loven? Hva er da igjen av rettstaten?

I den grad straff ikke kan forsvares, og i den grad Justisministeren ikke har tatt ansvar for forfulgte grupperinger, kommer Ansvarlighetsloven til anvendelse. Ut fra svarene må det avgjøres om Justisministeren har handlet i tråd med stillingsinstruks og grunnlovens krav, og i Rolleforståelsesutvalgets rapport del 4.2.2, Politiledelse – styring og ansvar, beskrives sentrale demokratiske verdier som legger føringer på offentlige organisasjoners funksjon. Først og fremst vektlegges «hensynet til borgernes personlige frihet og myndighetenes ansvar at offentlige organisasjoner, slik som politiet, har mekanismer som hindrer overtredelse av grensene for personlig frihet og ansvar». Opplever Justisministeren at slike mekanismer har fungert? Hvorfor eventuelt ikke?

Som Rolleforståelsesutvalget bemerket er det ikke mangel på retningslinjer som har gjort mulig ukultur, men et systemisk insentiv til å sette styringsjuss foran rettighetsjuss. I den grad rettighetsjuss er nedprioritert vil Justisministeren ha et problem, og det er et rettssikkerhetsprinsipp at jo lengre straff, desto strengere er kravene til loven. Strengere straff krever altså bedre begrunnelse og kontroll, og det norske rettssystemet dømmer jevnlig narkotikalovbrytere til lovens strengeste straff. Vi spør derfor: Hvilken straff fortjener

produksjon og salg av ett kilo cannabis? Hvilken straff fortjener produksjon og salg av 100 kilo cannabis? Og hvilken straff fortjener produksjon og salg av ett tonn cannabis?

Svarene på slike spørsmål vil variere avhengig av om man spør en norsk, kanadisk, thailandsk, tysk eller nederlandsk justisminister. Mens den norske justisministeren ikke ser feil i å anvende lovens strengeste straff, er slike aktiviteter lovlige i Canada og Thailand, og snart også i Tyskland og Holland. En justisminister fra Holland, Tyskland, Thailand eller Canada ville derfor vurdere statsrådets posisjon som gammeldags og lite gjennomtenkt – og de ville ha rett. Sett i dette lyset, med tanke på at det har vært kjent i 20 år at forbudet gjør vondt verre men at ruspolitikken fortsetter fordi lovgiver beskytter et marked for organisert kriminalitet, kan ikke cannabisdyrking betraktes som borgervern? Har cannabisdyrkere gjort annet enn å utfordre statens rusmonopol ved å tilby mindre skadelige stoffer?

AROD hevder at det er lovgiver, ikke cannabisdyrkerne, som har sviktet sitt samfunnsansvar. Disse produsentene sikrer helse og økonomi, og produktet er ettertraktet. Til tross for dette møter borgere livsødeleggende konsekvenser fra strafferettssystemet for omgang med cannabisplanten selv om 95 prosent av brukerne har et fungerende liv. I det hele tatt skaper cannabis et sunnere og tryggere alternativ til alkohol, og er all aggresjonen fra staten verdt det? Hvorfor er det lovens bekymring om 5 eller 10 prosent av befolkningen bruker dette stoffet?

Alt tyder på at samfunnet kan holde rusbruk på et overkommelig nivå uten straff, så hvorfor ha et kontrollnett som mest mulig omfattende griper inn i kjøp og salg for å frata borgere frihet, hus, barn, og eiendom? Er dette verdier som en justisminister bør representere?

Hva med medisinsk cannabis? Flere hundre pasienter må reise til utlandet fordi norske myndigheter ikke går god for behandling. I et land hvor helsetilsynet finner det forsvarlig å skrive ut opioider til over 10 prosent av befolkningen, hvorfor er det uforsvarlig å tilby et mindre skadelig alternativ?

Medisinsk cannabis er anerkjent som et trygt legemiddel mange steder i verden. Globalt får over en million mennesker cannabis på resept, og problemet her til lands er ikke cannabis men skadelig dobbeltmoral og forbudstilhengere som ikke vil gå i seg selv. Medisinske brukere blir derfor bytte for et system som slår ned på atferd som er mindre skadelig en lovlig regulert atferd, men på stadig mer søkt grunnlag. Kan du tenke deg, med smerter i rygg, nakke, hode, eller skjelett å betale 250.000 kroner i året for å reise til Nederland hver måned for medisin som du kunne dyrket selv eller fått på apotek? Kan du forestille deg å leve i frykt for barnevern og politi på grunn av medisiner du trenger? Hvorfor behandles medisinske brukere som annenrangsborgere? Hvorfor mister de førerkort, når andre som får utskrevet tyngre medisiner ikke gjør det?

Den samme usaklige forskjellsbehandlingen finner vi i LAR-systemet. Opiatavhengige erfarer at de nektes adekvat smertebehandling, pådyttes medisiner som er mer skadelige enn

illegale stoffer, og umyndiggjøres i forhold til egen hverdag. Hvorfor insisterer myndighetene på bruk av stoffer som metadon og buprenorfin, når dette på flere vis gjør mer skade enn heroin, cannabis, eller andre stoffer?

Opiater har dårlig rykte på grunn av den fysiske avhengigheten. Mange tror at regulering av cannabis er relevant fordi dette stoffet er mer utbredt og mindre avhengighetsskapende, men ingen lider mer enn opiatbrukere under forbudet. Ingen soner lengre straff for mindre mengder narkotika, ingen har flere helseproblemer, og ingen utsettes for en mer destruktiv dynamikk. Fortjener ikke denne minoritetsgrupperingen en rettighetsanalyse når 300 liv i året avhenger av det?

Justisdepartementet har vist til folkerettslige forpliktelser som grunnlag for å videreføre et forbud. Allikevel, de siste ti årene har tolkningen av ruspolitiske konvensjoner gått fra å vektlegge et narkotikafritt ideal til å vektlegge intensjonen bak konvensjonene, som er beskyttelse av folkehelsen. Det står også i de ruspolitiske konvensjonene at de bare gjelder så langt som forenelig med konstitusjonelle prinsipper og en rettighetsanalyse må til for å avgjøre dette. Hvordan kan departementet da fremstille Norge som bundet til forbudslinjen?

At forbudet ble innført for at Norge skal overholde folkerettslige forpliktelser er ikke et argument for videreføring av straff. Straff videreføres på tilbakeviste premisser og moralen som opprettholder forbudet avslører et problem for lovens autoritet. Riksadvokaten gjør oppmerksom på dette i sitt høringsvar til Rusreform. Han erkjenner «at for mange har en viss rus positive sider», «at tanken om et rusfritt samfunn eller nulltoleranse mot narkotika ikke lenger er et reelt ideal som kan være styrende for hvordan vi skal møte narkotikabruk», og at «det kan oppfattes som et paradoks at alkohol anerkjennes som et akseptabelt rusmiddel, mens andre – og gjerne stoffer som under riktig bruk ikke har den samme samfunnsskadelige effekt som alkoholmisbruk – ikke anerkjennes».

Riksadvokaten berører her blindsonen som AROD ønsker å belyse. Menneskerettighetene forbyr usaklig diskriminering på strafferettsområdet, og som Riksadvokaten påpeker «er et tilbakevendende tema i debatten om alkohol kontra andre rusmidler at alkoholmisbruk har mye mer ødeleggende samfunnsmessige effekter enn andre mildere narkotiske stoffer». Basert på dette, hvorfor ikke sikre kvalitetskontrollerte stoffer og markeder? Er det rimelig å utsette brukere og samfunnet for en slik belastning?

Frykten for avhengighet er stor blant forbudstilhengere. De antar at forbudet opprettholder moralen og at langt flere vil dukke under om ikke samfunnet beskyttes. Hvordan passer dette med situasjonen i Nederland hvor man etter 50 år med legalisert salg av cannabis ikke har merket større problemer?

Det er verdt å merke seg at epidemimodellen som på 1960-tallet ble styrende for forståelsen av narkomani, ikke lenger har vekt. Dagens forskningstradisjon ser misbruk som et resultat av traumatiske hendelser mer enn farmakologiske egenskaper, og sosiologer som Ted

Goldberg [hevder](#) at store deler av befolkningen (rundt 90 prosent) er immunisert mot en misbrukskarriere. De siste 10 prosentene er den gruppen som med størst iver vil ruse seg uansett hvor mye tvang og vold staten bruker, så hvordan er forbud solidaritet i praksis? Vanskeliggjør ikke forbudet veien tilbake til en normal livsførsel, og vi kan gjøre mer ved å bygge en politikk på individets ansvar?

Forbudstilhengere har rett i at avhengighet har store ringvirkninger. Jobb, familie, helse, og livskvalitet står på spill, men selv om noen blir avhengige har staten et ansvar for å forhindre denne opplevelsen? Er ikke personlig vekst, som inkluderer bygging av integritet, avhengig av frihet? Kan vi vokse som mennesker uten plass til å oppleve og utforske, og er det ikke statens oppgave å sørge for tryggest mulig rammer?

Ikke bare er personlig vekst avhengig av autonomi, men retten til selvutvikling er sentral i menneskerettighetstradisjonen. Ytrings- og tankefriheten er knyttet til denne og brukere bekrefter at cannabis og psilocybin har stor verdi for moralsk, kognitiv og åndelig utvikling. Ja, det er mulighet for avhengighet av cannabis, men brukerne kjenner sin helse og det opp til dem å ta ansvar. Det samme gjelder for alkohol. Det er alltid mulighet for at folk drikker seg i hjel, men vi vet at kriminalisering gjør vondt verre, så må ikke justisministeren snart erkjenne at symboleffekten av forbud blir stadig mer grotesk?

Forbudsfolk vil si at narkotika er farlig, og at forbud er det tryggeste rammeverket, men i 1996 opprettet nederlenderne en kommisjon bestående av åtte eksperter fra en rekke fagfelt som vurderte konsekvensene av et fullt regulert narkotikamarked. De publiserte funnene i *Drug Control Through Legalization* – en plan for regulering av narkotikaproblemet i Nederland, og deres innsikt var bemerkelsesverdig. Det ble anslått at full legalisering ville ha liten effekt på utbredelsen av brukere; at samfunnet ville spare milliarder; og at forbudet var et ineffektivt, urettferdig, unødvendig og destruktivt tiltak. Dette er hva kommisjonen bemerket om effekten som en legalisering ville ha på kriminalitet:

Full legalisering av narkotika i Nederland vil resultere i en reduksjon av det kriminelle markedet med rundt 1 milliard nederlandske gylden og av total kriminalitet med rundt 50-80 prosent. Denne enestående nedgangen vil redusere kriminalitetsraten tilbake til nivået på slutten av syttitallet.

Dette illustrerer at den stadig økende kriminaliteten ikke har vært et naturlig fenomen som skyldes oppløsning av tradisjonelle religiøse og sosiopolitiske organisasjoner, skilsmisser, tv-vold, immigrasjon, arbeidsledighet etc. Fremveksten av kriminalitet ser ut til å ha en klar og korrigierbar årsak: Forbudet mot narkotika. Antar justisministeren at forbudet har gjort en bedre jobb i Norge?

I 1971 konkluderte en nederlandsk kommisjon med at ruspolitikken burde skilles fra straffeloven for å avverge en uendelig og stadig mer eskalerende konflikt. Hulsman-kommisjonen observerte at om straffeloven anvendes på narkotikapolitikken, «vil

etterforskningsapparatet utvide seg til en enorm, veltrent og svært våpenvillig enhet, som kontinuerlig må forbedres og utvides for å holde tritt med den uendelige eskaleringen». Som Loek Hulsman, lederen av den nederlandske kommisjonen, uttalte:

Hvis vi velger å gjøre strafferetten til hovedmålet for å avskrekke narkotikabruk, så er ikke dette valget bare utilstrekkelig, men også ekstremt farlig. Det skal gang på gang vise seg å være et utilstrekkelig middel, noe som vil føre til at de som går inn for å iverksette straff vil gå inn for enda strengere tiltak inntil etterforskningsvirksomheten blir hundre ganger mer intens enn den er under dagens situasjon. (...) Disse tiltakene vil forsterke polariseringen mellom ulike grupper i samfunnet, noe som kan resultere i en økning i voldshandlinger.

I ettertid ser spådommen ut til å ha gått i oppfyllelse. Har ikke også kriminologenes advarsel materialisert seg i norsk ruspolitikk? Har ikke forbudet vært et like utilstrekkelig middel her hjemme til tross for en mangfoldig eskalering av voldskapitet?

På 1970-tallet var Norge velsignet med en robust kriminologitradisjon. Likevel var det rusfrie idealet sterkere, og mens den nederlandske regjeringen lyttet til eksperter og kom opp med Coffeeshop-systemet, har den norske regjeringen ignorert all motstand mot ruspolitikken i 50 år. Når ministeren ser tilbake, burde Justis- og beredskapsdepartementet ha tatt Nils Christie på alvor da han i 1996 [omtalte](#) de ansvarlige for ruspolitikken som «fanatikere» og fastholdt viktigheten av at de ble holdt «under så sterk humanistisk kontroll som mulig»? Kunne ikke en rettighetsanalyse på denne tiden ha spart det norske folk for mye?

Forsvaret har gjort oppmerksom på det manglende grunnlaget for straff og at grunnlovens prinsipper er uten vekt. Tilhengere av forbud vil hevde at uten straff ville alt vært verre, men i de områdene hvor cannabis har vært legalisert en stund, som i Uruguay og Colorado, er det stadig færre som vil tilbake til umyndiggjøring og tvang. Det er derfor eksempler på at ansvarlig regulering er mulig – og det lover ikke godt, verken for politiet eller innbyggerne, at et regulert marked er utelukket.

For cannabisbrukere og produsenter er dette åpenbart. De har rett til ikke å bli urettferdig diskriminert i forhold til alkoholbrukere og produsenter, men har ikke politiet rett til å være den best mulige versjonen av rettshåndhevelse? Har ikke ansatte i påtalemyndigheten rett til å jobbe med loven uten en gnagende følelse av at noe er råttent? Har ikke dommere og fengselsmyndigheter rett til å være fri fra bøddelrollen? Har ikke barn rett til å vokse opp i en verden uten dobbeltmoral og hvor unødvendig inngripende lover resulterer i tap av mor, far, søster eller bror? Har vi ikke alle rett til å leve uten propaganda, fremmedgjøring eller dragsuget fra den illegale økonomien?

Når det gjelder rettssystemets integritet, har Douglas Husak, professor i juss ved Rutgers Universitet, bemerket: «Krig har blitt erklært mot narkotika. Hvis krig skal erklæres, skulle man først håpe at to betingelser ville være oppfylt. For det første bør fienden være tydelig

identifisert, for det andre bør fiendens spesielle betydning demonstreres. Dessverre er ingen av betingelsene tilfredsstilt av krigen mot narkotika». ¹⁴ Hvis dette er tilfelle, fremmer ikke narkotikaloven rettsløshet og urettferdighet?

Vi har sett at det ikke lover godt, verken for politiet eller borgerne, at et regulert marked utelukkes fra granskning. Ifølge [Politi-loven](#) skal politiet «ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt», men om et regulert marked ikke er med i vurderingen, hvordan kan vi være trygge på at politiet bruker minst mulig makt? Hvordan har mindre inngripende midler «forgjeves vært forsøkt»?

Om vi ser tilbake var problemene med cannabis, psilocybin, og andre stoffer langt mindre før forbudet. Alt tyder med andre ord på at et regulert regime er mer hensiktsmessig enn et kriminelt marked, så hvordan kan de maktmidler som anvendes være «nødvendige» og stå «i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig»? Hvordan vil Justisministeren si at ansvaret for lov og orden er ivarettatt, så lenge politisk og administrativ ledelse ikke vil vurdere mindre inngripende midler?

Nærmere 30 prosent av alle narkotikalovbrytere blir også [dømt](#) for vinningsforbrytelser. Kan du forestille deg hvor mange vinningsforbrytelser som kunne vært unngått om det ikke var for dynamikken som følger av kriminalisering?

Tenk for eksempel på hva regulering av det illegale markedet kan gjøre for å redusere tyveriene og innbruddene i våre hjem. Drøyt 15 prosent av alle grove tyverier fra leiligheter, bolighus og hytter blir oppklart. Når tyveriene omfatter mindre verdier, og skjer uten en forsering av låste hindringer (simpelt tyveri), er oppklaringsprosenten noe lavere. Hvis tyveriet skjer fra områdene rundt hjemmet - for eksempel fra garasjer, oppgang loft eller kjeller - er det enda mindre sannsynlig at en gjerningsperson blir tatt. Hvis vi likevel ser på hvem som blir tatt for tyveriene i hus og hjem, har de narkotikasiktede mer enn [halvparten](#) av disse siktelsene. Kan dette bety at den økningen som har vært i kriminalitet siden 1960-tallet i store trekk skyldes regjeringens ruspolitikk?

Vi vet fra levekårsundersøkelsene (LKU) at vold og trusler blir anmeldt langt sjeldnere enn tyveri og skadeverk. Av alle tilfeller av vold og trusler som kartlegges i LKU, oppgir ofrene at 15 prosent er anmeldt. LKU gir grunnlag for å anta at de fleste mindre grove tilfellene av trusler og fysisk vold ikke ender opp i de registerbaserte kriminalstatistikkene. Kan du forestille deg hvor mye uregistrert vold og trusler som er relatert til narkotikamarkedet?

Ran er en annen lovbruddstype hvor de narkotikasiktede utgjør rundt halvparten av alle siktelsene. En [studie](#) fra Samfunnsspeilet i 2008 viste at antallet ranssiktelsener er relativt få, men hele 70 prosent av alle siktelsener mot ranere i 20-åra var mot personer som også var

---

¹⁴ DOUGLAS HUSAK, *DRUGS AND RIGHTS* (1992) 20

siktet for narkotikalovbrudd. Nå som kriminelle ikke lenger raner banker, er det mulig at narkotikamarkedet er blitt enda hardere? Om Barnekonvensjonen skal vektlegges, plikter ikke regjeringen å tilby barn bedre beskyttelse enn et forbud som gir grobunn til slik dynamikk?

Studier har i lang tid vist en [sammenheng](#) mellom politiets innsats på rusfeltet og skade på nærmiljøet. Det er en kjent sak at brorparten av utpressing, kidnapping og drap relateres til konflikter i narkotikamarkedet, og politiets innsats øker sjansene for at det smeller. Vi ser dette på utviklingen i Norge, hvor strengere lov- og ordenstilnærmelse på 1980-tallet resulterte i mer stigma, sykdom, kriminalitet, og dødelighet. Det illegale markedet ble mer organisert og hensynsløst som svar på politiets innsats, samtidig som rekruttering til kriminelle miljøer fortsatte.

Mye tyder altså på at økningen i kriminalitet siden 1960-tallet er knyttet til ruspolitikken. Vi har også sett en nederlandsk studie som bekrefter dette, og om vi skal beskytte barn og unge mot narkotikamarkedet – slik Barnekonvensjonen fordrer – er det ikke på tide å tenke nytt?

Forsvaret støtter kampen mot organisert kriminalitet. I så måte mener vi at legalisering er langt bedre enn kriminalisering og avkriminalisering, da dette er den mest effektive måten å drive kapital og personell ut av det illegale markedet. Norsk politi har beskrevet den stadig mer organiserte narkotikasmuglingen [som](#) «en lokal og nasjonal bekymring», og hevder «at ved å ta unna dette unngår vi eksponering og rekruttering». Det er imidlertid lenge siden politiets operasjoner gjorde en forskjell. Til tross for flere store beslag i nyere tid, er markedet fortsatt mettet, og det er heller ikke gitt at verden har det bedre uten cannabis. Sist det var tørke, under Covid-19-pandemien, var den [synlige](#) effekten mer vold og ran, og politiet [beskrev](#) et skifte mot hardere rusmidler. Politiet «hindrer derfor ikke eksponering og rekruttering» gjennom beslag, men [øker](#) sjansene for overdoser og konflikt, så hvordan har politiets innsats gjort situasjonen bedre?

Høyesterett bruker «spredningsfare» som utgangspunkt for et system med terskelverdier og dette begrepet ligger til grunn for strafferammene i narkotikasaker. Allikevel, bare så lenge tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst fremstår trusselen som reell. Det snakkes ikke om hvor mye vin vi kan ha i kjelleren før det skaper samfunnsproblemer, ei heller om hvor mange øl man kan kjøpe i butikken, og sammenlignet med alkohol er problemene med cannabisbruk mindre. Av utfordringene som følger er urene stoffer, psykoser, omgang med kriminelle, kriminelle intriger, og problemer med politi og barnevern relevant. Vi kan legge til den byrde som en evig krigstilstand påfører samfunnsutviklingen, men alt dette er knyttet til forbudet. Gir det da mening å snakke om «spredningsfare» i tradisjonell kontekst? Ligger ikke den reelle spredningsfaren i forbudets ideologi? Er det ikke denne som gjør blind for et større bilde, som avhenger av dobbeltmoral og fiendebilder for å bestå, og som er kilden til så mye lidelse?

Det er viktig å huske på at Rusreformutvalget, etter en grundig gjennomgang, ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av bruk og besittelse er oppfylt. Som Riksadvokaten [påpeker](#) er forskjellsbehandlingen av lovlige og ulovlige stoffer i stedet et paradoks, for spredning av cannabis har også positive sider. Virkningen kan gjøre folk mer kreative, sosialt engasjert, og interessert i personlig vekst. Den endrede bevissthetstilstanden kan øke kvaliteten på sosialt samvær, gi innsikt, bedre livskvalitet, og lette plager. Dette gjelder ikke bare majoriteten av brukerne, men også de med daglig behov, så er det ikke på tide å revurdere begrepet spredningsfare, slik at jussen kan formes i tråd med mindre villedende termer?

AROD har gjennom varslede aksjoner i perioden 2022-24 delt ut over en kilo cannabis. Politiet og Riksadvokaten har ikke grepet inn, og hva betyr det for statens autoritet at AROD uforstyrret i timevis kan dele ut cannabis i Hovedgaten? Antyder det at forbudets tid er forbi? Er forholdet til Grunnloven så betent at Riksadvokaten ikke vil håndheve regjeringens politikk, eller kan Justisministeren tenke seg andre grunner til avviket fra reglen om straff?

Det var først etter at AROD sendte ut 10 brev at politiet tok ut tiltale. Straffefrihetsgrunner ble gjort gjeldende, men plikter ikke politiet å undersøke om de er reelle?

Etter å ha blitt ansvarliggjort for vilkårlig forfølgelse og svikt i ledelse, svarte påtaleansvarlig med å be domstolene om 1 dag i retten. Dette til tross for at politiet var informert om koblingen til fortidens vilkårlige forfølgelse og etiske retningslinjer og riksadvokatens prioriteter for 2024 klargjør et ansvar for rettsikkerheten. Departementet forutsetter i sitt tildelingsbrev for 2024 at påtalemyndigheten yter relevante faglige bidrag til rettsutviklingen, inkludert rettspleien. Virksomheten skal videre innrettes slik at den evner å bringe prinsipielle spørsmål inn for domstolene for rettsavklaring, men realiteten er at påtalemyndigheten siden 2008 har sørget for at prinsipielle spørsmål ikke blir avklart. Påtalemyndigheten har en håndfull ganger motsatt seg dette, og har ikke påtalemyndigheten slik sviktet sitt samfunnsoppdrag?

I Prop. 146 L (2020–2021) beskrives statsadvokatenes faglederansvar slik i punkt 14.4.1: «Det er imidlertid etablert praksis, og en nødvendig konsekvens av overordningsforholdet, at Den høyere påtalemyndighet har et ansvar for fagledelse av påtalemyndigheten i politiet. Fagledelsen innebærer at statsadvokatembetene skal kvalitetssikre det påtalemessige arbeidet til påtalemyndigheten i politiet, gjennom veiledning, opplæring, instruksjon og kontroll, herunder tilsyn med politiets straffesaksbehandling». Når straffefrihetsgrunner er gjort gjeldende på menneskerettslig grunnlag, og loven er omstridt, er det ikke statsadvokatenes oppgave å støtte avklaring?

Politiet har et samfunnsoppdrag som helt overordnet består i å forebygge, bekjempe kriminalitet og skape trygghet for befolkningen. Har håndhevelse av narkotikaforbudet «forebygget rusbruk, bekjempet kriminalitet, eller skapt trygghet for befolkningen»?

I straffesaker gjelder prinsippet om at enhver rimelig tvil om faktum skal komme tiltalte til gode. Hvilken betydning har dette prinsippet hatt for ruspolitikken? Har ikke forbudstilhengere snudd uskyldspresumsjonen og lagt lista så høyt at brukere aldri kan vise sin uskyld?

Det fremstår som klart at juristene underveis har tillagt staten absolutt skjønnsmargin til tross for at forbudslinjen har vist seg uegnet til å nå målet om et narkotikafritt samfunn. Når dette målet er oppgitt, men forbudstilhengerne insisterer på straff basert på begrunnelser som ikke tåler øyesyn, er det ikke domstolenes oppgave å sørge for styring? I tider med panikk, hva annet enn prinsipiell styring kan hjelpe statens skip på rett kjørl?

Mindretallet i helse- og omsorgskomiteen (Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre) mente på sin side at rusreformen bygget på et bredt kunnskapsgrunnlag, og uttalte at det er forskningsmessig «tydelig konsensus» om at kriminalisering ikke har den effekten som har ligget til grunn for narkotikapolitikken. Det er derfor stadig flere land regulerer markedet for å beskytte folkehelse, men jurister som Justisministeren står til disposisjon for straffekåte ekstremister. Er det ikke jussens rolle å korrigere og veilede i tider med offentlig panikk? Når Rushåndhevingsutvalgets rapport effektivt stripper ord som rettssikkerhet og forholdsmessighet for innhold, ser du parallellene til Orwells 1984?

Jusprofessor Hans Fredrik Marthinussen har sagt at regjeringen har blod på hendene for å ha motsatt seg rusreformen. Han har også [uttalt](#) at «spredningsfare er et eksempel på at rettsstaten ikke gjelder i narkotikasaker», og dette er riktig observert. Fordi offentlig panikk har fått råde ligger begrepet til grunn for stadige justismord, men det er ikke politiets oppgave å videreføre jakt på syndebukker. Ifølge Politiloven [skal](#) politiet i stedet «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». Er det noe som truer «borgernes rettssikkerhet» mer enn offentlig panikk? Er ikke dette fenomenet det som i størst grad har undergravd lov og rett?

Hva innebærer offentlig panikk for Justisministeren? Er ministeren enig i at det innebærer en avstand mellom teori og praksis, og at avstanden ikke blir tatt oppgjør med på grunn av etablert ukultur? Hva bør politiet i så fall gjøre når offentlig panikk er påvist?

Justisministeren er på sosiale medier [opptatt](#) at hvordan politiet «andre steder i verden» brukes av «totalitære stater til å håndheve grusomme lover som innskrenker grunnleggende rettigheter». Hva bør politiet gjøre i slike stater som Iran, hvor presteskaper forventer at politiet skal håndheve et overgrepsregime? Bør lover håndheves som nekter kvinner valg av klesdrakt?

I den offentlige [debatten](#) har AROD vist paralleller mellom presteskaper i Iran og norske myndigheter. Hvis forskjellsbehandlingen fra alkohol ikke kan forsvares, kan det neppe være verre å nekte selvbestemmelse over klær enn å nekte selvbestemmelse på rusfeltet, men i

60 år har norsk politi gjort livet elendig for brukerne. Stadig flere politifolk føler et ubehag knyttet til dette, så hva skal de gjøre? Skal de jobbe for bedre ledelse internt, selge cannabis for å få fokus på rettigheter (som den danske politimannen Lars Kragh Andersen gjorde i 2011), eller nekte å håndheve narkotikaloven? Er ikke alt dette legitim motstand mot et system som svikter rettssikkerheten?

Hva er Justisministerens mening om ekstremisme? Finnes slik ideologi bare i Iran og andre fjerne nasjoner eller finnes den også i norsk narkotikapolitikk?

Ifølge [FN](#) er ekstremisme «ytterliggående forestillinger eller handlinger der vold anses som et akseptabelt middel for å tvinge igjennom dramatiske samfunnsendringer og oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål». Er ikke dette en beskrivelse av forbudstilhengerne?

Er det forbudstilhengerne eller legaliseringstilhengerne som har splittet familier og kastet titalls millioner mennesker i fengsel? Er det legaliseringsaktiviser eller forbudstilhengere som bruker vold for å nå et mål som er lenger unna enn noen gang?

Om vi ser tilbake i tid finner vi at raselover, forbudet mot homofili, og andre heksejakter har som fellestrekk at tilhengerne ønsket å fri samfunnet fra påståtte onder. Fordi målet var antatt å hellige middelet rettfærdiggjorde overgriperne de mest horrible handlinger, men kan ikke det samme sies om forbudstilhengerne? Hva er det som skiller Justisministeren fra andre ekstremister?

«Ekstremisme» er et negativt ladet begrep og det er forståelig at Justisministeren reagerer. Til tross for dette er definisjonen overført til norske forhold klar: [Ifølge](#) Store norske leksikon, er «et samfunn som Norge preget av svært bred oppslutning om demokrati, menneskerettigheter og maktfordeling slik dette er nedfelt i Grunnloven», og det vil være «politisk ekstremt» å frata «minoriteter eller opposisjonelle grunnleggende rettigheter, slik disse er definert i Grunnloven og internasjonale avtaler om menneskerettigheter». Er det ikke dette forbudstilhengerne har gjort?

(ikke vent på svar)

For å redde verden fra narkotika har de umyndiggjort brukere og demonisert selgere, de har gjort rusbruk så farlig som mulig, tilrettelagt for organisert kriminalitet, oppfordret til angiveri, og svartmalt meningsmotstandere. De gode grunnene for å gjøre dette har vært vanskelige å få øye på, men ingenting har fått forbudstilhengerne til å revurdere. Heller enn å ta kritikk, har undertrykkelsen av rettsstatsprinsipper fortsatt, selv om rusbrukere har krevd rettsbeskyttelse. I 15 år har rettsstatsgarantier uteblitt fordi forbudstilhengerne ikke vil gå i seg selv, så hvordan kan Justisministeren unngå å se sammenhengen med tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Hvordan er ministerens motstand mot selvbestemmelse annerledes enn det iranske prestestyrets?

Det er mulig at statsråden ser splinten i andres øyne og ikke bjelken i eget, men [rusreform-rapporten](#) levner liten tvil om det manglende grunnlaget for straff. Denne viste at offentlig panikk har formet ruspolitikken. I den grad panikk har preget utviklingen, vil staten ha tatt seg urimelig til rette på bekostning av befolkningen, og stadig flere [gjenkjenner](#) forbudet som en videreføring av sydebukkmekanismen. Professor i Kriminologi Nils Christie påpekte dette for 40 år siden. Det gjorde også retts sosiolog Thomas Mathiesen og kriminolog Ragnar Hauge, som ledet statens institutt for rusmiddelforskning. Hauge beskrev i 2008 behandlingen av Straffelovkommisjonens arbeid som «et demokratisk problem», men Justis har ikke tatt konsekvensene. Bør ikke Justisministeren feie for egen dør heller enn å kritisere regimer på den andre siden av jorden?

Den tyske psykiateren Wilhelm Reich bemerket rett før andre verdenskrig at «Det ligger i et politisk partis natur at det ikke orienterer seg i form av sannhet, men i form av illusjoner, som vanligvis tilsvare massenes irrasjonelle struktur. Vitenskapelige sannheter forstyrrer partipolitikernes vane å vri seg ut av vanskeligheter ved hjelp av illusjoner».¹⁵ Ser statsråden dette sitatet som relevant for norsk ruspolitikk?

Sitatet er relevant fordi fagfolk som Nils Christie, Thomas Mathiesen, og Ragnar Hauge har koblet jakten på sydebukker til ruspolitikken. AROD mener at det er en sammenheng mellom sydebukkmekanismen, hvilket vil si tendensen til å gi enkeltgrupperinger skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk. Hva tenker Justisministeren om heksejakt i ruspolitikken? Spiller psykologiske forsvarsmekanismer hos forbudstilhengere en rolle i videreføring av straff?

AROD mener det er en sammenheng mellom Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk og menneskerettsbrudd, hvilket vil si at i den grad panikk har preget utviklingen vil autonomi, likhet, forholdsmessighet og frihetspresumsjon ikke være vektlagt. Hva tenker Justisministeren om forbindelsen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Fremstår forbindelsen opplagt eller er den umulig å få øye på?

Om Justisministeren ikke ser sammenhengen mellom offentlig panikk, straff på tilbakeviste premisser, og menneskerettsbrudd finnes [dokumentasjon](#) på fagfolk som [gjør](#) nettopp det, og sett fra samfunnets side kan vi ikke anta at forbudet er egnet til å beskytte. I stedet blir spørsmålet: Har forbudet redusert tilbud og etterspørsel? Har det fremmet samhold, sunne verdier og god forskning eller det motsatte? Kan forbudet ha fremdyrket en kollektiv psykose, mye lik hekseprosessene?

Justisdepartementet har i 15 år hatt informasjon som tilsier det siste. Sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse er

---

¹⁵ WILHELM REICH, *THE MASS PSYCHOLOGY OF FASCISM* (1970) 210

dokumentert i [Human Rising](#), en rapport som ble overgitt norske myndigheter i 2010, og maktbruken på rusfeltet burde vært stanset for ti år siden.

Til tross for dette, har regjeringen sin egen ide om hva det vil si å ta ansvar for forfulgte grupperinger og ønsker ikke avkriminalisering. Vi har imidlertid ikke så langt fått noen gode svar på hvorfor det er rimelig å forskjellsbehandle: Mener Justisministeren fortsatt at unge som eksperimenterer med cannabis trenger politiets «hjelp», mens andre som eksperimenterer med alkohol kan overlates til egen dømmekraft? Er det noe vi ikke har dekket som åpner for forskjellsbehandling?

Av åpenbare grunner har forbudstilhengere mye investert i politikken. Så lenge et kriminelt marked består vil det finnes prestisje, budsjetter, og fullmakter i krigen mot narkotika, men forsvaret minner om side 26 i rusrapporten hvor utvalget av prinsipielle grunner ikke foreslår hjemler til behandling ved tvang, eller til å yte helsehjelp uten personens samtykke. FNs arbeidsgruppe mot vilkårlig fengsling er også [klar](#) på at brukere ikke skal påtvinges hjelp, så krenker ikke regjeringens foreslåtte rusreform rettigheter i full skala?

Ministeren har ikke forklart hvorfor et skille mellom lovlige og ulovlige stoffer må videreføres eller forskjellen mellom forbudstilhengerne og prestestyret i Iran. Fra et konstitusjonsetisk ståsted trækker Justisdepartementet, Stortinget, og regjeringen på de samme prinsipper som totalitære regimer andre steder i verden, så bør ikke Ansvarlighetsloven vektlegges? Ville ikke det sørge for god signaleffekt om målet er å sikre rettsstaten?

Konstitusjonelt ansvar

Departementet har i samarbeid med riksadvokaten fastsatt virksomhetsspesifikke mål og styringsparametere som gjelder for hele virksomheten. Den høyere påtalemyndighet har som virksomhetsspesifikt mål å sørge for at straffesaksbehandlingen er rettssikker og holder høy kvalitet, men ingen vet om politiloven i det hele tatt følges når mindre inngripende midler ikke er prøvd. Hvis stadig flere land regulerer cannabismarkedet for å beskytte folkehelse, betyr ikke det at straffeloven har sviktet i å forfølge et legitimt formål? Følger det ikke som innlysende?

Domstolskommisjonen er i NOU 2020:11 klar på at «Av hensyn til rettsstaten er det viktig å hegne om domstolene som samfunnets sentrale konfliktløser og å sikre befolkningens tilgang til domstolene». Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for rettsvesen og påtalemyndighet, og enhver statsadvokat skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi. Prøvelsesretten ble kodifisert i Grunnlovens 89 for å sikre at rettigheter ikke krenkes, og vil en statsadvokat handle i tråd med lovgivers vilje ved innføringen av Grunnlovens § 89 om prøvelsesretten motarbeides overfor domstolene?

Domstolene satte i 2022 av tre dager for å avklare om forbudet oppfyller et legitimt formål. Politiadvokat Vilde Humlegård og Statsadvokat Henriksbø protesterte og hevdet at «det ligger utenfor rettens oppgaver å vurdere om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et overordnet nivå». På tross av dette beskrev Johs Andenæs prøvelsesretten som en hjørnestein for rettsstaten og et av vestens viktigste bidrag til verdenskulturen, og Politiloven gjør klart at institusjonens «ansvar og mål» er [å] være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig (politiloven § 1, annet ledd). Påtalemyndigheten skal gjennom sitt ansvar for straffesaksbehandlingen ivareta borgernes rettssikkerhet og bidra til å skape et trygt samfunn, så har Henriksbø og Humlegård sviktet lovgivers intensjon, de forfulgte på rusfeltet, og samfunnet ellers? Det er klart at påtalemyndigheten har et betydelig ansvar for rettsutviklingen på strafferettsfeltet, herunder ved å bringe de rette sakene inn for Høyesterett og løfte frem rettsspørsmålene sakene reiser, og har ikke en statsadvokat som motsetter seg prøvelsesretten sviktet påtalemyndighetens viktige rolle både som kontrollør og rettssikkerhetsgarantist?

Det skal nevnes at Henriksbø er politiker i KrF, hvilket forverrer undermineringen av Grunnloven. Henriksbø benyttet sin rolle som statsadvokat til å beskytte partiets ruspolitikk fra konstitusjonell kritikk, og i rolleforståelsens tid hva tenker Justisministeren om at statsadvokaten gikk imot etiske retningslinjer og 200 års rettsutvikling? Er det mulig at vilkårlig forfølgelse videreføres og at rettsvesenet raseres på Justisministerens vakt, og har ikke statsadvokatene og den høyere påtalemyndighet fått lederansvar for å unngå en slik situasjon?

Statsråden har ansvar for politi og påtale, og Politidirektoratets etiske retningslinjer fremhever at rollen som «samfunnets sivile maktapparat» gjør det «spesielt viktig for medarbeidere i politiet å ha et bevisst forhold til etikk, og hva som er god moral og hvordan man bør handle». Påtalemyndighetens etiske retningslinjer er klare på at enhver ansatt skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi», men verken Politimesteren, Politidirektoratet eller Riksadvokaten har irettesatt Henriksbø. Hva vil Justis foreta seg for å sikre at politi- og påtalejurister ikke ustraffet ugyldiggjør rettsstatsgarantier?

Tilliten til myndighetene og ulike forvaltningsorganer er høy i Norge. Statsforvaltningen er utviklet på samlende og omforente prinsipper og verdier som har historiske røtter i Norge, og som vi deler med mange andre land. Sentralt står folkestyre, rettssikkerhet, lovlighet, faglighet, uavhengighet, lojalitet, åpenhet og objektivitet. Jo sterkere forvaltningskulturen er forankret i disse prinsippene og verdiene, desto mindre sannsynlig er det at minoritetsgrupperinger faller utenfor rettsstatens beskyttelse. Det er derfor embetsholdere er beskyttet av et særlig vern i stillingen. Når makten svikter sitt ansvar, skal de sikre

faglighet og rettssikkerhet, og riksadvokaten, assisterende statsadvokat, førstestatsadvokatene og alle statsadvokatene er embetsmenn som har sviktet ansvar for effektiv minoritetsbeskyttelse. Vi skal se mer til dette gjennom rettens vitner, men i etiske retningslinjer for statstjenesten fremheves den sentrale ledelsens ansvar for å sikre en god gjennomføring av politiets oppgaver. Allikevel konkluderer Rolleforståelsesutvalget med at politiet ikke har tatt tilstrekkelig ansvar for en praksis som har gitt grobunn for rolleblanding. Utvalget reiser spørsmål om hva som har muliggjort denne utviklingen: Hvorfor har ikke ledelsen utøvd tilstrekkelig kontroll som kunne sikret etterlevelsen av grunnleggende politinormer? Hvorfor nedsetter regjeringen heller et utvalg for å hvitvaske maktmiddelbruken heller enn å ta konsekvensene av flere utredninger? Må ryggraden i lov og rett bygges på nytt etter 60 års panikk?

Rolleforståelsesutvalget ser kritikken mot politiet og NNPF «i lys av den ruspolitiske brytningstid vi lever i», og hevder at «De problemer som nå påpekes kan dels forstås på bakgrunn av at det nå eksisterer måter å tenke om narkotika og narkotikapolitikk på, som i mindre grad enn før er sammenfallende med NNPF sitt ruspolitiske syn». Hvordan er Justisministerens ruspolitiske perspektiv forskjellig fra NNPF? Ønsker ikke begge mer verktøy til politiet og strengere straff i kampen mot narkotika? Er det noe ved NNPF sitt budskap som Justisministeren finner problematisk?

Rolleforståelsesutvalget hevder at det ikke er manglende regelverk, men manglende tilsyn og ledelse som er skylden i tillitskrisen hos politiet. Er en justisminister som står for det samme som NNPF egnet til å ta et oppgjør med den ukultur som Rolleforståelsesutvalget belyser? Hva har Justisministeren gjort for å følge opp rapporten? Har ikke ministeren advart mot å ta dens konklusjoner på alvor? Heller enn å gjøre noe med årsaken til synkende tillit, har ikke Justisministeren vært opptatt av «å snakke» tillit opp?

Det narkotikafrie idealet ligger til grunn for både justisministerens og den tidligere NNPF-fraksjonens ruspolitiske holdninger. Riksadvokaten, FN, Europarådet, og stadig flere land har forlatt dette idealet fordi forbudet ikke fungerer. De har skjønt at jo mer energi staten bruker på å bekjempe narkotika, desto mer skade påføres, og kan en straffelovgivning som bygger på feil vitenskapelig grunnlag være nødvendig og forholdsmessig? Er det ikke et minstekrav for et rettssystem at man bygger på et regelverk som har vitenskapelig grunnlag?

Straffelovkommisjonen påpekte for 20 år siden det manglende grunnlaget for å bruke lovens strengeste straff mot narkotikaforbrytere. Ikke bare det, men i rusrapportens kapittel 3.2 og 3.3 brukes ord som «offentlig panikk», «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «feilinvestering i straff», og «virkelighetsresistent misgjerning» for å oppsummere ruspolitikken utvikling. Vi har å gjøre med en politikk preget av «moralsk indignasjon og hevnmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotikaproblemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger, og kunne

dette fenomenet vært førende i 60 år om likhet, forholdsmessighet, selvbestemmelse og frihetspresumsjon var tilstrekkelig vektlagt?

Rusreformrapporten er det mest grundige arbeidet gjort på området av norske myndigheter. Har det i de fem årene som er gått siden rapporten ble utgitt vært vanskelig å stå for straff når premissene er så nøye imøtegått? Har ministeren til tider funnet det problematisk å sette Senterpartiets partiprogram foran Rusreformutvalgets konklusjoner?

Det har vært flere rettsskandaler, selv om vi har til gode å se en som denne. I trygdesaken var det ifølge granskningsutvalget slik at flere regjeringer rettet for stor oppmerksomhet mot bekjempelse av trygdemisbruk og reduksjon av trygdeeksport og for lite oppmerksomhet mot hensynet til å sikre enkeltpersoners rettigheter. Rolleforståelsesutvalget har allerede påpekt at syringjussens prioritet på bekostning av rettighetsjuss er et systemisk problem, så har ikke det samme mest sannsynlig skjedd på rusfeltet? Har ikke flere regjeringer rettet for stor oppmerksomhet mot bekjempelse av narkotikamisbruk og reduksjon av narkotikaeksport og for lite oppmerksomhet mot hensynet til å sikre enkeltpersoners rettigheter?

I et departement oppstår det situasjoner hvor det er behov for at et embetsverk holder fast ved faglige vurderinger som i realiteten går imot de politiske ambisjonene. Embetsmannsordningen skal bidra til å sikre balansen mellom faglighet og uavhengighet på den ene siden og lojalitet på den andre siden for embetsmennene i statsforvaltningen, og Embetsmannsutvalgets utredning gjør klart at vi i Norge ikke kan ta den sterke oppslutningen om demokratiet og rettsstaten for gitt. Utvalget mener at embetsmannsordningen bør videreføres på «bakgrunn av at den bidrar til å fremme folkestyret og rettsstaten gjennom at tilliten til myndighetene, statlige institusjoner og domstolene opprettholdes på et stabilt og høyt nivå». Ordningen skal også bidra til å styrke forvaltningens forutsetninger, fordi forvaltning og rettsstat svekkes når politiske krefter tar til orde for tiltak som svekker vårt etablerte liberale styresett. Men er det ikke dette som har skjedd i ruspolitikken, og er ikke ansvaret som følger med stilingen motivasjon nok til å stå opp for en prinsipiell gjennomgang av ruspolitikken?

Riksadvokaten sier i sitt innspill til rusreform at «Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag.»

Nå er status, etter 60 år, at ingen kan vise til nytte av rusforbud. Hva forbudstilhengerne resiterer er deres egen fryktbaserte tro, mens skaden som følger av politikken er åpenbar. Rusreformutvalget og Helsedepartementet kommer på denne bakgrunn til at straff for bruk av narkotika ikke kan forsvares, så hvordan kan vi stole på den politiske prosessen? Viser ikke strømprisen at tysk jernbane har bedre representanter på Stortinget enn norske

borgere? Fortsetter ikke ruspolitikken sin skjeve gang fordi politisk vilje til kvalitetssikring uteblir?

Det er viktig å understreke at menneskerettighetene ikke begynner å virke den dagen staten anerkjenner dem. Menneskerettighetene har effekt fra den dagen forfulgte grupper krever et effektivt middel, som er femten år siden, og Ansvarlighetsloven gjør klart at det skal påtales ved riksrett når Statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer har brutt konstitusjonelle plikter. Ansvarlighetslovens § 10 straffer med bøter eller med fengsel inntil 2 år det medlem av Statsrådet som viser uforstand eller forsømmelighet i sin virksomhet, og i etiske retningslinjer om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk står følgende om Justisdepartementets ansvar:

Embetsverket skal legge til rette for effektiv ressursbruk, og utøve sitt arbeid så effektivt som mulig. Innenfor rammene av statsrådets overordnede ansvar og ledelse, skal embetsverket sørge for god styring og ledelse. Effektivitet handler både om kostnadseffektivitet (å gjøre tingene riktig), formålseffektivitet (å gjøre de riktige tingene) og prioriteringseffektivitet (å prioritere mellom ulike mål, formål eller politikkområder (som kan være i konflikt med hverandre) slik at man samlet sett oppnår høyest mulig grad av måloppnåelse.

Det er vanskelig å forestille seg en politikk som har større moralske, menneskelige, og økonomiske omkostninger, samt mindre måloppnåelse enn ruspolitikken. Etter 60 år med straff viser den samlede innsikten at jo mer politiet griper inn på rusfeltet, desto mer vold, desperasjon, overdoser, og utrygghet oppstår, så hvordan har Justisdepartementet ivarettatt hensynet til faglighet og kontinuitet over tid?

Embetsordningen har lange historiske røtter, og er forankret i Grunnloven. Embetsmennene skal spille en rolle som voktere av våre felles institusjoner, rettsstaten og folkestyret. Samfunnsoppdraget er å styrke rettsstaten og ivareta hensynene til uavhengighet og rettssikkerhet med en ordning som har bred legitimitet, og arbeidet i forvaltningen bygger på et sett av grunnleggende verdier. I forvaltningsmeldingen heter det at «forvaltninga [skal], uten hensyn til den politiske fargen til den regjeringa som til enhver tid sitter, fremme *demokrati* og *rettstrygghet* og stå for *faglig integritet* og *effektivitet*», men har ikke departementets lojalitet til forbudspolitikken hindret dette?

For Justis er samfunnsoppdragets kjerne å ta hensyn til innbyggernes interesser, tilstrebe likebehandling og opptre med respekt overfor det enkelte individ. Det fremstår klart at departementet i sin utøvelse av forvaltningsmyndighet, ikke har foretatt en reell avveining mellom allmenne samfunnshensyn, ivaretagelse av rettsstatsprinsipper for innbyggerne (for eksempel rettsikkerhet) og den enkelte innbyggers saksinteresser. Har ikke Justis slik sviktet å ivareta hensynet til statens omdømme?

Det er viktig at forvaltningen løser oppgavene sine og opptrer på en måte som fremmer integritet og tillit. For å bidra til refleksjon om og utøvelse av god forvaltningspraksis og etisk opptreden i statsforvaltningen har Kommunal- og moderniseringsdepartementet utformet Etiske retningslinjer for statstjenesten, og departementet «forutsetter at hver enkelt virksomhet med utgangspunkt i retningslinjene videreutvikler og styrker den etiske bevisstheten blant de ansatte, og slik legger et godt grunnlag for lederes og ansattes muligheter for etisk refleksjon».

Det følger av hensynet til innbyggerne og statens omdømme en plikt at statsansatte skal reise de nødvendige motforestillinger før en avgjørelse tas, slik at det gjennom saksforberedelsen presenteres et mest mulig fullstendig bilde av de hensyn og verdier som gjør seg gjeldende. Allikevel ser vi at Justis gjennom 60 år har fremmet en ruspolitikk på totalitære premisser, uten at mindre inngripende alternativer er utredet. Dette til tross for at kontrollomkostningene er enorme og gevinsten usikker, så hvordan har departementet ivaretatt rettssikkerhet for innbyggerne?

Faglig uavhengighet må ses i sammenheng med lojalitet og nøytralitet. Kravet til faglig uavhengighet gjelder hele statsforvaltningen og innebærer en rett og plikt til å reise faglig begrunnede innvendinger eller motforestillinger til politiske og administrative overordnede synspunkter og til etablert praksis, der det måtte være nødvendig. Plikten til å gjøre ledelsen oppmerksom på svakheter i synspunkter eller praksis, kan også begrunnes ut fra lojalitetsprinsippet, så hvordan har ansatte på lovavdelingen sikret fagfelt over tid? Har ikke avdelingen siden NOU 2002:04 sett bort fra flere utredninger for å tilfredsstille den politiske ledelsen?

Prinsippet om faglig uavhengighet innebærer et ansvar for å si ifra om uetiske beslutninger. Er det ikke uetisk å utelukke et regulert marked fra analyser? Hvis uskyldspresumsjonen skal vektlegges, hvordan kan regjeringen straffe i ruspolitikken uten å utrede fordeler og ulemper ved et regulert marked målt opp mot et kriminelt?

MGDs justispolitiske talsperson [oppsummerte](#) situasjonen godt når hun i august 2024 sa at politiet opererer utenfor loven med justisministerens velsignelse, og forsvaret er enig med henne i at det «er dessverre ingen overraskelse at Mehl ser mellom fingrene på en ulovlig praksis som hun har vært [åpen](#) om at hun ønsker å lovliggjøre». Det er imidlertid innlysende at straff videreføres på tilbakeviste premisser. Det er like klart at straff uten grunnlag er vilkårlig, og det er opplagt at Justisministeren som øverste leder har sviktet ansvar for rettssikkerheten. Har lovavdelingen påpekt slike mangler?

Det er vanskelig å tenke seg at juristene på lovavdelingen ikke har snakket seg imellom. Det er vanskelig å forestille seg at rapport etter rapport kan avvises uten at juristene får mistillit til den politiske prosessen. Når stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelse, internasjonale domstoler finner en rett til cannabisbruk, og FN støtter regulering av

cannabisindustrien for å avhjelpe kontrollskadene, er det vanskelig å tro at juristene på lovavdelingen ikke har skjønnt at en større oppvask må komme, og samtlige ansatte ble den 25. februar 2021 ansvarliggjort konstitusjonelt. Har ingen kontaktet justisministeren med bekymring for rettsstaten?

Det er vanskelig å forestille seg at juristene på lovavdelingen støtter kriminalisering eller avkriminalisering, for den eneste måten er gjennom ugyldiggjøring av grunnlovsprinsipper. Siden Straffelovkommisjonens rapport har det manglende faggrunnlaget for straff vært klart, men samtlige utredninger har fått klar beskjed om ikke å vurdere alternativer til forbud. *Har ikke lovgiver, på dette viset, gjort en innsats for ikke å avklare om forbudet oppfyller et legitimt formål? Er det ikke påfallende hvordan en blindsoner opprettholdes?*

Kan fryktkultur være årsaken til at ansatte ikke mer åpent har stilt spørsmål til forbudslinjen? Seks av ti politiansatte [kjenner](#) på slik fryktkultur og pålegger seg selv munnkurv for å slippe ubehageligheter. Kan det samme være situasjon på lovavdelingen?

Vi overlater til vitnene fra lovavdelingen å utdype videre i hvilken grad fryktkultur har påvirket dem. Vi vet imidlertid at Dørum var meget fornøyd med lovavdelingen når Justis hjalp han å forkaste straffelovkommisjonens betraktninger. Vi vet at det samme skjedde med rusreformen og at viljen til å bistå regjeringen har gjort det mulig for ruspolitikken å fortsette på et konstitusjonelt sidespor i over 20 år. Vi vet også fra kriminologi og rettssosiologi at det har vært sikker kunnskap i 50 år at forbudet ikke bare gjør vondt verre men gir grobunn for organisert kriminalitet, og det er merkelig at juristene på lovavdelingen ikke har sagt ifra om et større problem. Styringsdokumentene tar utgangspunkt i å få *mest mulig kriminalitetsbekjempelse ut av hver krone*, og er det ikke derfra klart at justis har sviktet sitt samfunnsoppdrag?

Begrepet *effektivitet* er krevende å definere, men går i enkelhet ut på at man skal nå angitte mål innen en fastsatt tid og innenfor rammen av avsatte ressurser. Så hvordan har justis ivaretatt ansvar for lov og orden på rusfeltet? Har økte maktmidler og budsjetter gjennom 60 år resultert i mindre narkotikabruk eller mindre omsetning? Er Norge nærmere målet om et narkotikafritt samfunn eller er måloppnåelsen er lik null?

Ingen kan påstå at straff har tatt oss nærmere målet. Hvis måloppnåelsen er lik null, men forbud forblir etablert som fast og udiskuterbar politikk, er ikke dette bevis på at rettighetsjuss og rettssikkerhet forblir nedprioritert og at politistat har vokst frem?

I Prop 92 L (2020-21) gjør Helsedepartementets gjennomgang av rusreformen klart at ingen forskning støtter straff, og om Justisministeren har utført sine oppgaver i tråd med Ansvarlighetsloven, hvorfor videreføres panikk og en politikk som legger beslag på en stor del av statskassens midler? Hvorfor er ingen kost-nytte eller rettighetsanalyse gjort?

I den grad gode svar uteblir, kommer Ansvarlighetsloven til anvendelse. Både Europarådet og FN oppgir at bruken av straff på rusfeltet har store negative virkninger og etterlyser bedre

menneskerettsvern, men Justisdepartementet har ikke utredet konsekvenser. Forpliktelsen til faglighet innebærer at embetsverket skal legge faglige kriterier til grunn, men flere ganger har ekspertenes råd blitt oversett av politiske hensyn. Hvordan er da fagansvar ivaretatt?

Det står i etiske retningslinjer om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk, følgende:

I noen saker kan jussen være uklar eller flertydig, og gi rom for tolkning. I slike saker er det viktig at embetsverket, også overfor statsråden dersom vedkommende skal ta avgjørelsen, redegjør for denne usikkerheten og det rettslige handlingsrommet som foreligger. Videre at man tilkjenne gir hvilke tolkninger man har gjort av regelverket, herunder hvilke momenter og fakta man har lagt vekt på som grunnlag for konklusjonen. Forpliktelsen innebærer bl.a. at embetsverket: må sikre at lovforslag som regjeringen fremmer overfor Stortinget, ikke strider mot Grunnloven.

Hvordan er dette ansvaret ivaretatt, når stadig flere internasjonale domstoler bekrefter en rett til selvbestemmelse for cannabisbruk og stadig flere land begrunner et regulert marked i beskyttelse av folkehelsen? Hvordan kan Justis- og beredskapsdepartementet være sikker på at menneskerettslige forpliktelser kan defineres på forbudets premisser? Har statsråden lagt fram alle relevante fakta og vært åpen om usikre opplysninger, usikre beregninger og om uklar juss?

Faktum er at Justisdepartementet siden 2009 har trenert avklaring av menneskerettigheter. AROD har presentert et sammenhengende argument for rettighetsbeskyttelse, men i 15 år har 9 justisministere nektet å belyse en blindsoner. Justisdepartementet har på dette viset medvirket til at politiske argumenter får et falskt faglig skjær, samt at politiske standpunkter framstilles som de beste eller de eneste faglig akseptable løsningene, selv om andre løsninger er faglig akseptable. Rettssikkerhetsgarantier tilsier at departementet skal fremme den minst mulig inngripende løsning, og at det må være et troverdig forhold mellom mål og middel, men i 20 år har norske utredninger bekreftet det manglende grunnlaget for straff i ruspolitikken, og i over 100 år har internasjonale rapporter gjort det samme, så på hvilket grunnlag kan Justis påstå å ha ivaretatt ansvaret for ruspolitikken?

Også relevant for justisministerens vitnemål er Ansvarlighetslovens § 11, som anfører at «Den der som medlem av Statsrådet på annen måte enn nevnt i denne lovs øvrige bestemmelser ved handling eller undlatelse bevirker noget som er stridende mot Grunnloven eller rikets lover, straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år».

Justisministeren har ikke bare motsatt seg Rusreformutvalgets rapport og sett bort fra Grunnlovens vekt; statsråden er øverste beskytter for en ukultur som viderefører vilkårlig forfølgelse 15 år etter at de forfulgte søkte rettsstatens beskyttelse, og situasjonen kan bare gå ustraffet så lenge systemet som helhet svikter sitt ansvar for minoritetsbeskyttelse. Er det derfor Justisministeren advarte mot å bruke for mye tid på Rolleforståelsesutvalgets rapport? Er det derfor justisministeren fikk Rushåndhevingsutvalget på plass? Er det hos

regjeringen for mange skjeletter i skapet og en frykt for at rettighetsjuss skal bli tatt på alvor?

For forsvaret fremstår det opplagt at Rolleforståelsesutvalgets fokus på en konflikt mellom styringsjuss og rettighetsjuss, hvor menneskerettigheter er blitt skadelidende, avslører et problem som en sannhets- og forsoningskommisjon må bøte på. Er ikke nedprioritering av rettighetsjuss årsaken til ruspolitikkenes skjeve gang? Forklarer ikke dette avvisningen av Straffelovkommisjonens anbefalinger og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk? Bekrefter ikke styringsjussens prioritet en manglende rettighetssikring, og knytter ikke rettighetsjussen riksadvokatens funn av systemiske menneskerettsbrudd i mindre narkotikasaker til et større bilde?

Om vi ser tilbake har Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, Rolleforståelsesutvalget, og Riksadvokatens undersøkelse om maktmidler i mindre narkotikasaker belyst utfordringer på rusfeltet. Til tross for dette, har lovgiver, Justisdepartement, politi, påtalemyndighet og domstoler opprettholdt en blindson. Flere hundretusen straffesaker er reist på konstitusjonelt tvilsomt grunnlag etter at Høyesterett i 2010 aviste prøvelsesretten uten forsvarlig begrunnelse, og et åpent sår i rettshistorien må helbredes.

Det gjenstår å se om en upartisk og kompetent domstol vil fastslå at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn, men hva er statsrådets tanker? Signaliserer forbudet nødvendig beskyttelse eller gjør statens innsats for folkehelsen mer skade enn nytte? Står lovgiver fritt til å nekte autonomi, eller er det bedre at innbyggerne tar ansvar for eget bruk? Hva blir historiens dom i narkotikapolitikken?

Hva er justisministerens tanker om behovet for en sannhets- og forsoningskommisjon? Kan en slik kommisjon bringe lys over den innvirkning som straffelovens §§ 231 og 232 har hatt på enkeltpersoner, familier og lokalsamfunn? Kan den forme ruspolitikken mer i tråd med vesentlige verdier, og vil statsråden gå inn for en slik kommisjon?

Justisministeren har ennå ikke bedt om unnskyldning til ofrene for politibrutalitet i mindre narkotikasaker. Vil statsråden gjøre det i dag, store som små?